Baisakhi of the Khalsa Panth

Dr. Preetam Singh, Q.C.

Hemkunt

First Published 1999
Reprinted 2000, 2003

ISBN 81-7010-327-4

Published by :

Hemkunt Publishers (P) Ltd.

A-78 Naraina Industrial Area Phase-I, New Delhi-110 028
Ph.: 2579-2083, 2579-5079, 2579-0032 Fax: 91-11-2611-3705
E-mail : hemkunt@ndf.vsnl.net.in
Website : www.hemkuntpublishers.com

Printed at India International Press, A-12/1, Naraina Industrial Area, Ph-I, New Delhi-28

CONTENTS

ਇਕ ਪਰਿਚੈ - ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਪ੍ਰੱਤਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੇ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ। ਖੁਦਨੁਮਾਈ ਕਰਨਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ। ਉਹ ਜ਼ੌਕ ਤੇ ਸ਼ੌਕ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਮਜਾਜ਼ੀ, ਸੁਹਿਰਦਤਾ, ਮਿਲਣਸਾਰੀ, ਦਯਾ, ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਕਰੁਣਾ ਭਰੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ, ਦਲੀਲ ਦੀ ਪਰਬੀਨਤਾ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸੂਝ ਬੂਝ, ਦੂਰਦਰਸ਼ਤਾ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਵਰਗੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਸੁਮੇਲ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੌਫੈਸ਼ਨਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ, ਪੱਛਮ ਦੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮੁਫ਼ਤ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਤੇ ਪੂਰੀ ਦਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਜਿਹੇ ਸੰਤੁਲਤ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ ਲਿਖਣਾ ਇਕ ਔਖੀ ਚਣੌਤੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਗੌਰਵ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਹੈ ।

ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਗਲ ਛੋਹਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਿਕ ਵਿਰਸੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਸ: ਵਰਿਯਾਮ ਸਿੰਘ) ਫੌਰਮਨ ਕ੍ਰਿਸਚਨ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਗ੍ਰੈਜੁਏਟ ਸਨ । ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਕੀਨੀਆ ਕੋਲੋਨੀ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਨਵੇਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪੰਜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਈਸਟ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਲੈ ਗਏ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੇ ਸੱਤ ਦਹਾਕੇ ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਭਰੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰਕ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਗੌਰਵ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੱਕ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਪਕਿਆਈ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਗਾਥਾ ਹੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ।

ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਘਰ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੰਡਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਮੈਟਰਿਕਕ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਕੈਮਬਰਿਜ ਦੇ ਇਮਤਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰ ਲਏ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਈਸਟ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਇਹ ਸੀਮਾ ਸੀ । ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਇੰਡੀਆ ਜਾਂ ਵਲੈਤ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਡਿਗਰੀ ਲਵੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ੧੯੪੬ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਸਕਿਆ । ਉਸ ਵਰ੍ਹੇ ਵਲੈਤ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਲੈਤ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਉਥੇ ਲੰਡਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਡਿਗਰੀ ਤੇ ਗ੍ਰੇਜ਼ ਇੰਨ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਕੇ ਇਨਜ਼ ਆਫ ਕੋਰਟ ਸਕੂਲ ਔਫ-ਲਾ ਰਾਹੀਂ ਬਾਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ । ਅਖੀਰ ਬੈਰਿਸਟਰ ਬਣ ਗਏ ।

ਘਰੋਂ ਤੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾਜੀ ਨੇ ਇਕ ਰੇਸ਼ਮੀ ਰੁਮਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲੰਦਨ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ । ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਸੀ, ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸਿੰਕਲੇਅਰ ਰੋਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਕਈ ਵਾਰ ਘੰਟੀ ਖੜਕਾਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ । ਆਂਢੀਆਂ ਗੁਵਾਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਉਹ

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ੨ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਖਾਸਾ ਰੌਲਾ ਰੱਪਾ ਪਾਕੇ ਫੇਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੇ ਇਕੱਠ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜਾਂ ਦੇਖ ਰੇਖ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ । ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਗ ਦੀ ਛੋਟੀ ਕੰਧ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ । ਕੋਈ ਪੰਜਕੁ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਦ, ਇਕ ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਬੇਸਮੈਂਟ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਉਸਦੇ ਮਗਰੇ ਹੀ ਬੇਸਮੈਂਟ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ "ਸਰਦਾਰ ਜੀ", "ਸਰਦਾਰ ਜੀ" ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ । ਕੋਈ ਨਾ ਬੋਲਿਆ । ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ, ਕਿ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਬੰਦਾ ਕਿੱਥੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਪਰ ਤਾਂਈਂ ਸਾਰਾ ਘਰ ਫਿਰ ਲਿਆ ਪਰ ਸਿੰਘ ਕਿਤੇ ਨਾ ਦਿਸਿਆ । ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਵਲਾ ! ਕੋਈ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਦ ਉਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਸਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾ ਘੇਰੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਕੱਤਰ ਹਨ ਪਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨੌਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜ ਕੇ ਇੱਕਠੇ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ੀ ਸਫ਼ਰ ਕਰਕੇ ਈਸਟ ਅਫਰੀਕਾ ਤੋਂ ਕਲ ਹੀ ਆਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਨਾਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਰੁਮਾਲੇ ਦੀ ਵੀ ਭੇਟ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਾਂ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰੁਮਾਲੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਜਾਉ । ਬੜੀ ਨਿਰਾਸਤਾ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਹੋ ਗਿਆ । ਅਖੀਰ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਜਿੰਦਰਾ ਲੱਗੇ ਵਾਲੀ ਇਕ ਅਲਮਾਰੀ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਬਿਸਰਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਰੁਮਾਲਾ ਤੇ ਪੌਂਡ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਹੱਈਆ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਜੋੜ ਮੇਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਿਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਤੇ ਵਿਚੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹਫ਼ਤੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਲੰਘ ਗਏ ਪਰ ਇਸ ਦੌੜ ਭੱਜ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ੮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਕ ਸਿੰਘਣੀ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਲਗ ਪਏ । ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ । ਸੋ, ਸਿੱਧੇ ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਹੋਣ ਲਗ ਗਿਆ । ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਤੋਂ ਆਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ੬-੭ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਗ ਪਏ । ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਮਪੀਰੀਅਲ ਕੌਲੇਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਈ । ਉਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿਵਿਲ ਮੈਰੇਜ ਤਾਂ ਕਰ ਲਈ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਨਾਂ ਚਿਰ ਉਸਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਉਸ ਜੋੜੇ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਲੜਾਈ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵੀ ਵਧਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੇ ਰੌਣਕ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਆਲਡਵਿਚ ਵਿਚ ਇੰਡੀਆ ਹਾਊਸ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇਖ ਕੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਦਰਬਾਨ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ

ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ ਸਨ । ਇਹ ਗਲ ਹੋਰ ਵੀ ਚੁਭਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਖੌਲ ਕਰਕੇ ਭਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੈਨਨ ਪਹਿਲਾ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਬੜਾ ਹੱਕ ਵਿਚ ਸੀ । ਮੌਜ ਲਗ ਗਈ । ਇੰਡੀਆ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹੀ ਨਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ । ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੀ ਬੀ ਸੀ ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਦੇ ਰੇਡੀਓ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ । ਇਕ ਬੰਗਾਲੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ, ਲੈਸਟਰ ਸਕੁਏਅਰ ਦੇ ਅਰਵਿੰਗ ਥੀਏਟਰ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਡਰਾਮੇ ਭੀ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਐਕਟਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲੇ । ਕੁਝ ਦਿਨ ਤਾਂ ਐਕਟਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਐਕਟਰਜ਼ ਐਕੁਇਟੀ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨੌਨ-ਮੈਂਬਰ ਐਕਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਸੋ ਸ਼ੋ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ । ਦੌੜ ਭੱਜ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਨੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੋ ਮੁੜ ਚਾਲੂ ਹੋਏ ।

ਈਲਿੰਗ ਸਟੂਡੀਓ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫਿਲਮਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਲਾਂਟਰਜ਼ ਵਾਈਫ਼ ਅਤੇ ਵਾਈਟ ਬਲੱਡ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਜੈਕ ਹਾਕਿਨਜ਼, ਕਲੌਡਿਟ ਕੌਰਬੈਟ, ਟੋਨੀ ਸਟੀਲ ਅਤੇ ਰਾਮਗੁਪਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਆਖਰ ਤਾਂਈ ਰਹੀ । ਕਈ ਸਾਲ ਓਹ ਬੀ ਬੀ ਸੀ ਦੀ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ । ਏਸ਼ੀਅਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਕਲਚਰੱਲ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹੱਥ ਸੀ । ਆਈ ਟੀ ਵੀ ਤੋਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਰਸਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਸਰ ਰਸੂਖ਼ ਨਾਲ ਚਾਲੂ ਹੋਏ । ਅੱਜ ਕਲ ਭਾਂਵੇਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਭਰਪੂਰ ਸੀ ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਲੈ ਲਈ । ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ਼ ਬਣ ਗਿਆ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਬੜੇ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਨ । ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਬੌਰੋ ਦੇ ਕਾਊਂਸਲਰ ਚੁਣੇ ਗਏ, ਇਕ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਗੱਲ ਕੀ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛ ਪ੍ਰਤੀਤ ਵੱਧ ਗਈ । ਜਦੋਂ ਈਸਟ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਏਸ਼ੀਅਨਾਂ ਦੀ ਕਢੋ ਕਢੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਲੇਬਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਲੈਤ ਆਉਣ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਬੜੀ ਮੁਖ਼ਾਲਫ਼ਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰੋਕ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਰੰਗ ਅਤੇ ਨਸਲ ਦੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਉਪਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਠੀਕ ਆਖ ਕੇ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਏਸ਼ੀਅਨ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਨਾਗਰਿਕ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਪਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੰਗ (ਨੀਲਾ, ਲਾਲ, ਸੰਤਰੀ) ਦੀਆਂ ਬਣ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਈਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਹੀ ਗਿਆ । ਇਸ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ । ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਲਿਬਰਲ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ ਤੇ ਹੁਣ ਤਾਂਈਂ ਉਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ।

੧੯੫੧ ਵਿਚ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਨੀਆ ਵਿਚ

ਯੂਰਪੀਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਸੀ । ਭਾਵੇਂ ਯੂਰਪੀਨਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਨਿਜੀ ਸਬੰਧ ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਅਪਾਰਟਹਾਈਡ ਵਰਗੇ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਆਬੋਹਵਾ ਐਸੀ ਸੀ ਕਿ ਏਸ਼ੀਆਈ ਲੋਕਾਂ (ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ) ਨਾਲ ਖਾਸਾ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਭਵਿਸ਼ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੈਰਿਸਟਰ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਵਲੈਤ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਇਸ ਮਨਸ਼ਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਕਿਨੀਆਂਕੁ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਆਉਣਗੀਆਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਐਨੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕਿਸੇ ਬੈਰਿਸਟਰਜ਼ ਚੇਮਬਰਜ਼ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ । ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਫਿਰ ਮਾਰੇ ਪਰ ਪਗੜੀ ਤੇ ਦਾਹੜੀ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਨਾਂਹ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ । ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੈਰਿਸਟਰਜ਼ ਚੇਮਬਰਜ਼ ਆਪਣੀ ਮਨਚਾਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਖੋਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਚੇਮਬਰਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਥਾਵਾਂ ਨੀਅਤ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਅੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੀਡਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਯਹੂਦੀ ਹੈਡ ਦੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚੇਮਬਰਜ਼ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲ ਹੀ ਗਈ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਮੋਟਰਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਸਨ । ਇਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੰਦਨ ਤੋਂ ਲੀਡਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਕਿ ਹਡਰਸਫੀਲਡ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਗੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਸਿੱਖ ਦਿਸ ਪਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਰ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਗਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਉੱਨ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕੋਈ ੨੦-੨੫ ਸਿੱਖ ਹਨ । ਉਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਸੀ ਤੇ ਸਭਨੇ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣਾ ਸੀ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ । ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਠਾਇਆ ਤੇ ਜਾ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ । ਐਸਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਲੀਡਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਗੁਆਂਢ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਡਰਸਫੀਲਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਾਸ ਉਨਸ ਹੋ ਗਈ । ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੌਰਥ ਈਸਟਰਨ ਸਰਕੱਟ ਦਾ ਭਾਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਥੇ ਕਾਫ਼ੀ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਬਣ ਗਿਆ । ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਯੋਰਕਸ਼ਾਇਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵਧ ਗਈ ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵੀ ਬਣਨ ਲਗ ਪਏ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਮਾਣ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵਕੀਲ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ : ਬੈਰਿਸਟਰ ਅਤੇ ਸੌਲਿਸੀਟਰ । ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ । ਸੌਲਿਸੀਟਰ ਓਹ ਵਕੀਲ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਕਲਾਇੰਟ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਓਹ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਫੱਟਾ ਲਗਾਕੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ (ਔਫਿਸ) ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਚਲਦੀ ਹੋਈ ਸੌਲਿਸੀਟਰਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ, ਜਾਂ ਭਾਈਵਾਲੀ ਪਾ ਕੇ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕਲਾਇੰਟ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਮਸਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਨਿਪਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੇਸ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਾਉਂਟੀ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੇਸ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਘਰ ਅਥਵਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਹੋਣ । ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਔਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ, ਅਪੀਲਾਂ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੇਸ, ਭਾਰੇ ਸਿਵਿਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੇ ਕੇਸ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬੈਰਿਸਟਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਕਲਾਇੰਟ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਬੈਰਿਸਟਰ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਸੌਲਿਸੀਟਰ ਬਰੀਫ਼ ਬਣਾਕੇ

(ਕੇਸ ਦੀ ਮਿਸਲ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ) ਬੈਰਿਸਟਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਂ ਤੈਅ ਕਰਕੇ ਕਲਾਇੰਟ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬੈਰਿਸਟਰ ਦੀਆਂ ਚੇਮਬਰਜ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੈਰਵੀ ਬੈਰਿਸਟਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ, ਸੌਲਿਸੀਟਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਬੈਰਿਸਟਰ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਿਵਿਲ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਅਤੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਤੇ ਮੈਟਰੀਮੋਨੀਅਲ (ਵਿਵਾਹਕ) ਕੇਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹਰ ਬੈਰਿਸਟਰ ਨੂੰ ਡੀਫੈਨਸ (ਸਫ਼ਾਈ) ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਕਰਾਊਨ ਦੇ ਕੇਸ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਬੈਰਿਸਟਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਈ ਕੁਈਨਜ਼ ਕਾਊਂਸਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈ ਜੱਜ ਬਣਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਿਹੜਾ ਬੈਰਿਸਟਰ ਤਨਖ਼ਾਹਦਾਰ ਜੱਜ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਜੱਜ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੁੜਕੇ ਬੈਰਿਸਟਰ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕੋਈ ਬੈਰਿਸਟਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੈਰਿਸਟਰ ਜਾਂ ਸੌਲਿਸੀਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਦੇ ਸਿਸਸਿਲੇ ਵਿਚ ਯੌਰਕਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਨੌਰਥ ਈਸਟਰਨ ਸਰਕਟ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਗਏ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਇਕ ਹਮ-ਜਮਾਤੀ ਸੌਲਿਸੀਟਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਪ ਵੀ ਸੌਲਿਸਟਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਾਉਂਟੀ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇਕ ਬਰੀਫ ਭੇਜ ਦਿਤੀ। ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬੈਰਿਸਟਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵਿਗ ਪਾਉਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਗ ਘੋੜੇ ਦੇ ਚਿਟਿਆਂ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਦਸਤੂਰ ਤੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਗ ਪਾਉਣ ਬਿਨਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਬਾਰ ਕਾਉਂਸਿਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਬਾਰ ਕਾਊਂਸਿਲ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸਨੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ, ਕਿ ਸੰ: ੧੯੨੦ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੱਖ ਬੈਰਿਸਟਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕਾਊਂਸਿਲ ਦੇ ਇਕ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲੰਦਨ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿੰਗਜ਼ ਕਾਊਂਸੈਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕਾਊਂਸਿਲ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਦੋ ਕੁਈਨਜ਼ ਕਾਊਂਸੈਲ ਉਹ ਸਨ, ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕਾਊਂਸਿਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ "ਸਿਲਕਾਂ" ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਓਦੋਂ ਉਹ ਆਪ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਬੈਰਿਸਟਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬੈਰਿਸਟਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਗਲ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਕ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਇਹ ਵੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਓਹ ਸਿੱਖ ਹਰ ਰੋਜ ਨਵੇਂ ਰੰਗ ਦੀ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਰ ਕਾਊਂਸਿਲ ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਬੈਰਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕਾਊਂਸਿਲ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ ਪਰ ਰੰਗਦਾਰ ਪਗੜੀ ਬੈਰਿਸਟਰ ਦੀ ਵਿਗ ਨਾਲ ਸਖ਼ਤ ਟੱਕਰ ਖਾਏਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਫੈਦ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਸਕਣਗੇ।

ਵਕਾਲਤੀ ਹਲਕਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਲਾਇੰਟ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਇਕ ਪਗੜੀ ਦਾਹੜੀ ਵਾਲੇ ਰੰਗਦਾਰ ਬੈਰਿਸਟਰ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਸਦਕੇ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੰਮ ਐਸਾ ਅੱਛਾ ਚਲ ਪਿਆ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਦ ਹੀ ਹੱਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਵੱਡੀ

ਚੈਂਬਰਜ਼ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫ਼ਖ਼ਰ ਸਮਝਾਂਗੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਚੈਂਬਰਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਉ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੂਣੀ, ਰਾਤ ਚੌਗਣੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਗਈ।

ਬੈਰਿਸਟਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕੇਸ ਨੌਰਥ ਈਸਟਰਨ ਯੌਰਕਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬੈਵਰਲੀ ਦੀ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਲੱਗਾ । ਉਹ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਰਟ ਦੇ ਖੁਲਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਸੀ । ਉਸ ਦਿਨ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਨੂੰ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਰਾਣੀ ਦਾ ਖਾਸ ਨੁਮਾਂਇੰਦਾ (ਲਾਰਡ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ) ਆਪ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਸਾਰੀ ਕੋਰਟ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਪਹਿਲੇ ਬੈਂਚਾਂ ਉਤੇ ਕੁਈਨਜ਼ ਕੁਾਊਂਸੈਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਰਿਸਟਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੌਲਿਸੀਟਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਉਤੇ ਆਮ ਪਬਲਿਕ । ਜਦੋਂ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਉਠਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ । ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਲਾਰਡ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਸੀ ਫਿਰ ਜੱਜ, ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ । ਜਦੋਂ ਲਾਰਡ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦਸਤਾਰ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ ਬੈਰਿਸਟਰ ਨਵਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਸਨੇ ਝੱਟ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਖਿਆ : "ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ" । ਹੁਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈ ਗਈ : ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਗੁਡ ਮੌਰਨਿੰਗ, ਗੁਡ ਆਫਟਰਨੂਨ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਰ ਨਿਵਾਕੇ ਸਲਾਮੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ : "ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਆਖਣ, ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣ ? "

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਉਚਿਤ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਹੀ ਹੈ । ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਆਖਿਆ : "ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ" । ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਰਿਪੋਰਟਰਾਂ ਨੇ ਝਟ ਖਬਰਾਂ ਛਪਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਰਾਣੀ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਓਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰ: ੧੯੭੦ ਤਾਂਈਂ (ਜਦੋਂ ਲਾਰਡ ਮਿਡਲਟਨ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ) ਬੈਵਰਲੀ ਦੀ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ।

ਹੋਣਹਾਰ ਬੈਰਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜੱਜ ਬਣਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ, ਐਸਿਸਟੈਂਟ ਰੀਕੌਰਡਰ ਥਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਇਹ ਜੱਜ ਤਨਖ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਪਰ ਮਾਕੂਲ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਫੀਸ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਜੱਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾ ਬੈਠਣ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਹਸਬ ਮਾਮੂਲ ਬੈਰਿਸਟਰ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) । ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪਦ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਸਤਿਆਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ, ਕਿ ਕਿਤੇ ਪਗੜੀ ਦਾਹੜੀ ਵਾਲੇ ਜੱਜ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਰਾਦਰੀ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਪਰ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਭਲੀ ਭਲੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਗਿਆ, ਚਾਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਵਜੋਂ ਹੋਣ ਤੇ ਚਾਹੇ ਡੀਫੈਂਸ (ਸਫਾਈ) ਵਜੋਂ । ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫੈਸਲੇ ਦੇਣ ਲਈ ਬੈਠਣ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜੀਬ ਜਾਂ ਅਨਹੋਣੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ । ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਾਇਕ ਅਤੇ ਹਰ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ਹੋਕੇ ਵਿਚਰਨ ਲਗੇ ।

ਸੋ, ਵਕਾਲਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਲੈਕਚਰ ਕਾਇਮ ਕਰਵਾ ਲਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪਾਇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਜਨਮ ਉਤਸਵ ਉਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਕਾਜ ਲਈ, ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਖੇਚਲ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਬੜੇ ਨਾਮਵਰ ਸਿਖ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ੧੯੭੫ ਵਿਚ ਲੰਦਨ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਜਾਣ ਤਕ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ੫੦੦ ਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਉਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਨਾਲ, ਲੀਡਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਯੌਰਕਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਤਵੰਤੇ, ਕੀ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮੇਅਰ ਸਨ, ਸਨਅਤਕਾਰ ਸਨ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਡਾਕਟਰ, ਜੱਜ, ਕੁਈਨਜ਼ ਕਾਊਂਸੈਲ, ਬੈਰਿਸਟਰ, ਸੌਲਿਸੀਟਰ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਸਨ, ਬੁਲਾਇ ਗਏ ਅਤੇ ਕੋਈ ਟਾਂਵਾਂ ਹੀ ਹੋਊ ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਆ ਸਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਲਾਰਡ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀ-ਨੋਟ ਸਪੀਚ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ। ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਸੰਮੇਲਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ, ਯੌਰਕਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਕਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਨ ਬੈਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਵੈਮਾਨ ਵਧੇਰੇ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੇ ਬੈਰਿਸਟਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਸਫ਼ੈਦ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਿਆਕਤ ਸਦਕੇ, ਇਤਨੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ, ਕਿ ੧੯੭੬ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਈਨਜ਼ ਕਾਊਂਸੈਲ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਗੋਂ ਪਹਿਲੇ ਰੰਗਦਾਰ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਬੈਰਿਸਟਰ ਸਨ। ਇਹ ਉਪਾਧੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਪੇਟੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮਸਲਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਈਨਜ਼ ਕਾਉਂਸਲ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੀ "ਫੁਲ ਬੌਟਮ ਵਿਗ" ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਲਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਗੌਣ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਿਟੀ ਪਗੜੀ ਨੂੰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੱਲਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹ "ਸਿਲਕ" ਆਖੇ ਜਾਣ ਲਗੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਾਣ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਆਉਣ ਦਾ ਨਿਮੰਤਰਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਗੌਰਵ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਸੰ: ੧੯੭੭ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸੱਦਿਆ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ। ਸੰ: ੧੯੭੮ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੰਡਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ। ਸ੍ਰੋਪਿਆਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਈ ਦਰਜਨਾਂ ਵਾਰ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ (ਅਜ ਵੀ) ਉਹ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਭਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਨਾਲਾ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੋਪਾ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸੀ ਝਰਨਾਹਟ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਨਾ ਕਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਫੇਰ। ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਰਸ਼ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਚੂੰਕਿ ਈ ਸੀ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਦੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ ਬੈਲਜੀਅਮ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ ਭੁਗਤਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ । ਉਹ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਤੇ ਕੀਨੀਆ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਭੀ ਸਨ । ਸੰ. ੧੯੭੫ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੌਰਕਸ਼ਾਇਰ ਦੀ ਚੈਂਬਰਜ਼ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵੀ ਰੱਖੀ, ਪਰ ਲੰਦਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਖੁਦ ਦੀ ਚੈਂਬਰਜ਼ ਗ੍ਰੇਜ਼ ਇੰਨ ਵਿਚ ਖੋਲ ਲਈ । ਪਗੜੀ ਦਾਹੜੀ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਚੈਂਬਰਜ਼ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਝਲਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ । ਨਵਾਂ ਚੈਂਬਰਜ਼ ਖੋਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਗੜੀ ਦਾਹੜੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੈਰਿਸਟਰ ਚੈਂਬਰਜ਼ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦੇਣਗੇ । ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ੧੫ ਬੈਰਿਸਟਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੈਂਬਰਜ਼ ਵਿਚ ੫ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਕ "ਪੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਿਉ-ਸੀ ਅਵਾਰਡ" ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਸੰ: ੧੯੮੨ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਤੋਂ ਰੀਟਾਇਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸਨ, ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਏ । ਹੁਣ ਉਹ ਔਪੀਨੀਅਨ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ । ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਰਬਿਟਰੇਟਰ ਵਜੋਂ ਕੇਸ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਵਰਨਾਂ ਧਿਆਨ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰਕ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਪਿਛਲੇ ੪੦ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਰਾਖਵਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਫ਼ਰੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਚੂੰਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਿਣੀ ਉਠਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਕੇ ਉਪਰਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ, ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਮਿਲਣ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜੱਜ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਲਾਰਡ, ਬੂਟ ਲਾਹ ਕੇ, ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ, ਸਿਰ ਢਕ ਕੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਸੀ, ਉਸਤੋਂ ਬਾਦ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆਕੇ ਗੱਪ ਸ਼ੱਪ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਕੀਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਗੌਰਵ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਲਿਖਾਇਕ ਹੈ ।

ਸੰ: ੧੯੭੧ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ੈਫੀਲਡ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕੌਨਸਟੀਚੂਐਂਸੀ ਤੋਂ ਲਿਬਰਲ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਜਨਰਲ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਚੋਣ ਲੜੇ । ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪਗੜੀ ਤੇ ਦਾਹੜੀ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦਾ ਕੈਂਡੀਡੇਟ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੁਮ ਹੁਮਾਂ ਕੇ ਵੋਟ ਪਾਏ ਸਨ । ਉਹ ਅਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਖੁਲਦਿਲੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਤੁਅੱਸਬ ਦਾ ਉਬਾਲਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਾਕੇ ਆਉਣਾ ਸੀ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੜੇ ਸਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਏਸ਼ੀਅਨ ਲੋਕ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ, ਪਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਆਬਾਦੀ ਵਧਦੀ ਗਈ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਕੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪਏ । ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਾਈਬਲ (ਅੰਜੀਲ) ਤੇ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿਖ ਆਉਣੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਮੰਗਵਾ ਜਾਂ ਗੁਟਕਿਆਂ ਤੇ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਣ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਯੌਰਕਸ਼ਾਇਰ ਦੀਆਂ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਨਾਵਾਜਬ ਹੈ । ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਉਣ ਦੀ

ਬਜਾਏ ਐਫੱਰਮ ਕਰਾਉਣਾ (ਜ਼ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ) ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਈਆਂ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਗੁਟਕਿਆਂ ਤੇ ਸਹੁੰਆਂ ਚੁਕਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁੜਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਕੁਝ ਸਾਲ ਹੋਏ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ । ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਸੀ, ਪਰ ਇਕ ਧਿਰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਕਸਮ ਹੀ ਮੰਨਣਗੇ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਤੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡਾ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਇਕੋ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਕੁਝ ਸਾਲ ਹੋਏ, ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਵਲੈਤ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ । ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ, ਮਿਲਣਾ ਮਿਲਾਉਣਾ ਚਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਫਰੀਮੇਸਨ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਪਾਸਟ ਮਾਸਟਰ ਹੋਂ, ਆਪਣੀ ਲੌਜ ਵਿਚ ਸਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਦਿਉ । ਬੰਦਾ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਸੀ, ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਸਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਖਤ ਆ ਗਿਆ । ਹੁਣ ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ ਤੇ ਸਹੁੰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ । ਕਿੱਸਾ ਕੋਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਤੇ ਸਹੁੰ ਖਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲ ਗਈ ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਖਿਆਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਲਿਖਤਾਂ ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਚੀਨ ਗਏ ਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਗ੍ਰੇਟ ਵਾਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਉਥੇ ਸ਼ੰਘਾਈ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ । ਬੈਂਗਕੌਕ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਨਵੀਂ ਪਾਲਕੀ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਆਇਆ । ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੧੧ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਇਸ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖੇ ਤੇ ਸੁਣੇ ਸਨ । ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਤਾਸਰ ਹੋਏ । ਜਦ ਕਦੇ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ : ਸੰਗਤ ਦੀ ਐਨੀ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਦੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ । ਕਈ ਵਾਰ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ) ਗਏ, ਪਰ ਹਰ ਫੇਰੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖਕੇ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁੜਦੇ ਰਹੇ । ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕੋ ਆਸ ਬੇਆਸ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਂ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਰਤ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣੇ ਦੀ ਪਾਕ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਸੁਹਾਉਂਦੀ ਨਾ ਬਣਵਾ ਸਕਿਆ । ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਧਾਰਮਕ ਅਸੂਲਾਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸੱਚੀਂ ਮੁੱਚੀਂ ਇਕ ਸਾਰਵਿਲੌਕਿਕ ਮਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੀ ਸਹੀ ਸਮਝ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਹਨ ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਪਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਮਾਨਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਆਪ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੋਖਾ ਨਿੱਘ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਬਾਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਵਾਕਫ਼ੀ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਗਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਬੋਲ ਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਖਾਸਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਦੀ

ਜੀਵਣੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਰਮਾਇਆ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਵਲੈਤ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚੋਂ ਮੱਤਵ ਦੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ. ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀਆਂ ਸੱਭਿਆਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗਮ ਬਣ ਗਏ ਹਨ । ਜਿਸ਼ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਪੂਰਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦਾ ਮੁਜਸਮਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਸਦਕਾ ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿਜੀ ਤੇ ਸਮੂਹਕ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਮਲਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ । ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਆਪਣੀ ਹਿਆਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਪਛਮੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ । ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਾਚਿਆ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਸਰਲਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਹਰ ਸ਼੍ਰੈਣੀ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਵਰਤਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਹੀ ਕਰਤੱਵ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਠੋਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਹਸ਼ਕ ਤੇ ਭੜਕਾਹਟ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਉਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਸ ਅਤੇ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ।

ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਦਰ ਨਾਲ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ (P.E.S. Retd)°

੨੩੮-੪ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨਗਰ
ਲੁਧਿਆਣਾ

° Professor A.S. Sangha M.A., P.E.S., is a distinguished educationist and award winning author of "ਚੇਤਨ ਕਿਰਣਾਂ"।।

Baisakhi of the Khalsa Panth

Introduction

The long history of mankind has recorded wisdoms of many sages and it has come down to us, both as oral traditions and in writing, from the earliest period of civilisation. Formerly, the peoples' beliefs were mainly concerned with natural and environmental phenomena. It took quite a while before man came to the realisation that God is the Creator, and that everything functions in accordance with His will. The wisdoms of the sages primarily operated in the area that lay within the influencial jurisdiction of a particular seer. It would start off in as little an area, as that of a parish. From there, it could extend to a Province or State. Depending upon its acceptability, the ideology could then embrace a whole Country.

The Romans held sway over a large part of the landmass of Europe. Alexander of Macedonia was able to lay claim to great stretches of territory of many countries. Yet both these empires remained unsaturated by the touch of God. By effluxion of time, however, all the mighty rulers died and their erstwhile empires crumbled. In some cases the degeneration and destruction came about through greed, avarice and lack of morality. As is the nature of the World, however, the process of regeneration and rethinking started all over again.

The wisdom of China, the wisdom of Zoroaster, the wisdom of Judaism, the wisdom of Christianity and that of Islam, from their inception, were all very beneficial to humanity. Inevitably, alongside such wisdoms, there have existed and thrived the innate cravings of the people, towards things and attributes that are essentially material. The sages cautioned the people against the consequences of such fatal and puerile attractions, but these words of good counsel usually fell on deaf ears. In fact, such attractions and allurements have been so powerful and pervasive that these have obscured all those vital considerations that would otherwise have reduced the cravings of the people and, diverting them away from temptation, would have led them towards

embracing the laws of God. It was conveniently forgotten that all of mankind is the creation of one God, and that territorial boundaries demarcated by man were false. Similarly obnoxious was the practice of prejudice for or against other human beings. It was self interest among people and nations that started and fuelled conflicts. Consequently many conflicts that should have been avoided, were fostered with enthusiasm. Some of these wars were so serious that they destroyed so much life and valuable resources, as to cause bankruptcy of the peoples' moral values. In many cases, these conflicts went on for so long that many generations had to bear their brunt.. There were others that involved many countries.

Besides these wars, there were natural catastrophes and calamities that caused millions of human beings to perish. In such cases, people were quick to lay the blame at God's door. The general stated belief used to be that the affliction is caused to the whole humanity, as a punishment from God. Alongside such tragic occurrences, there were the visitations of cruel invaders like Jenghiz Khan, or the so called vandals, who committed murder, pillage and arson involving innocent people on a very large scale. However, through all this chaos and uncertainty there has always been perceived a golden thread of the wisdom of the sages, to which mankind, in desperation, has reverted in the last resort, always obtaining succour and deriving beneficial results. That is what religion is for.

It is said that no one can tell at what precise point religion begins, but, it is certainly like a flowing river, which as it winds downstream, many a stream come and join it on the way, and so swell its volume, that it all rushes on, until it merges into the mighty ocean. That mighty ocean, symbolically represents God and His domain. Guru Nanak (the founder of the Sikh religion), describes in awe its vastness and says in one of his hymns :

ਤੂ ਦਰੀਆਉ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ, ਮੈ ਮਛੁਲੀ ਕੈਸੇ ਅੰਤੁ ਲਹਾ ?
(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰ ੪) Page 25

Toon dariao dana beena, mein machhli kaise ant lahan?
Addressing the Lord, the fish says, "O Lord, You are wise and wonderful. How can I, a small fish, can understand and describe Your vast dimensions ?

Historical background

Humanity in the sub-continent of India, had the same basic traits, aspirations and shortcomings, but it developed within different environments. Meandering across Europe and Asia Minor, the Indo-Aryans came and finally settled in Northern India, circa 1500 B.C. In those times, they did not have an organised religious system; but in the course of the succeeding Centuries, they developed the Vedic religion, generally known as "Hinduism". In order to maintain the purity of their race, and to better use the talents of their available manpower, they divided their people into four classes, according to individual abilities. As time went by, however, these classifications became fixed and rigid, and are known as Varnas (Castes). People belong to these castes on the basis of their birth, and mobility from one caste category to another is impossible. The aboriginal natives of the country were not deemed eligible to be admitted into the Caste system. They were, therefore, called Avarnas ("not castes"). They were allocated menial, dirty and insanitary jobs and were excluded from all social contact. The reason for their having been born Avarnas was proclaimed by the Hindu heirarchy to be the punishment for their bad behaviour in their former life. Strangely the Avarnas accepted it as their Karma.

Gautama (known as the Buddha), circa 500 B.C. revolted against this unjust classification of mankind, which had resulted in demeaning a large section of humanity. He proclaimed equality for all; but he did not accept the existence of a Supreme Being. This Buddhist philosophy appealed to the people at grass roots, and the Buddhist religion soon overshadowed Vedism. The government of the Buddhists held sway in the Sub-Continent for some 700 years, and covered an Indian land mass that has never been equalled by any other people. However, as a result of a renaissance in Hinduism, that religion re-asserted itself as Brahminical Hinduism. The consequence was to bring back the caste system, this time with even greater severity. Buddhism was thereby almost banished from India, and the caste system has continued to be practised to this day.

Some 500 years before the arrival of the Indo Aryans, there flourished in Harappa & Mohenjadaro another civilisation, ostensibly advanced than that of the Indo Aryans. But as the latter became

numerous and stronger, the former were forced into extinction. Although the racial preponderance in Southern India is that of the Dravidians, the Caste system has infected their social and religious fabric as well.

Before and after the Christian Era, many an invader forced their way into India. Some, like Alexander of Macedonia returned; but others like the Mughals, made it their home. Among earlier such invaders were the hordes of Scythians, tribes that originated in Central / Upper Asia, that had been forced by the construction of the Great Wall of China and other pressures, to vacate their traditional pasture lands. They were the then World's first horse riders, and with that unique power of mobility, they spread to and occupied lands in Hungary and Ukraine; Scandinavia and France; and through Iran, they invaded India. It was the period when the Buddhist religion and government prevailed in India, but were in a weakened and declining stage.

Hindus, Buddhists, Muslims and Jats

The major part of the Scythians was known as Massa Getae (In India, simply called "Jats"). They opted to settle down in the warmer and congenial climates of India, particularly the Land of the Five Rivers. For them, the "caste" and "untouchability" systems, then in the process of being strictly reimposed by the emerging Brahaminical Hinduism in India, were totally alien; and they found great difficulty in adjusting to the changes being made in the prevailing social conditions. They were not a religious people, and did not have any temples or priests. Being an alien people, bound together by their own traditions and cultures, they became a big thorn in the side of Brahaminical Hinduism. To mitigate the effect of their open hostility, the revived Hindu religion tried to accommodate some of them, by offering to include them in the lowest Varna, the "Sudra" caste. As that did not satisfy the aspirations of all of them, the vast majority remained uncommitted, until after the advent of Islam (particularly circa 1001 A.D). Many of them became attracted to that religion, (a) because it had no caste system; and (b) because it offered equality and freedom in all forms of activity. Consequently, in the Northern and North Western areas of India (now mostly Pakistan), there are to be found many Muslim Jats. In Gujerat and Kathiawar, almost all of them accepted Hinduism.

However, experiencing and observing the atrocities being committed upon innocent people, and the cruel oppression of the subjected population by the waves of the Islamic invaders, the uncommitted Jats preferred to remain so. In the Guru Granth Sahib, Guru Nanak has recorded the atrocities that he had himself observed during the time of Babar:

ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਞ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥

(ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਮ:੧) Page 722

Paap ki janj laiy kablon dhayia, jori mangey daan, ve Lalo.

(Raag Tilang M-1)

(Babar) has come from Kabul, with a marriage-party of evil (to conquer India). He is forcibly demanding payment. (1)

ਕਾਇਆ ਕਪੜੁ ਟੁਕੁ ਟੁਕੁ ਹੋਸੀ ਹਿਦੁਸਤਾਨੁ ਸਮਾਲਸੀ ਬੋਲਾ ॥

(ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਮ ੧)Page 723

Kayia kappr tuk tuk hosi, hindustan smalsi bola

(Raag Tilang M-1).

People are being torn to shreds. It is such a catastrophe that Hindustan will not be able to forget. (2)

Guru Nanak was born in 1469 at Nankana Sahib, situated in the Punjab province of West Pakistan. He was succeeded by nine Gurus :

Gurus	**Born**	**Gurgaddi**
Guru Angad Dev	1504	1539-1552
Guru Amardas	1479	1552-1574
Guru Ramdas	1534	1574-1581
Guru Arjan Dev	1563	1581-1606
Guru HarGobind	1595	1606-1644
Guru Har Rai	1630	1644-1661
Guru Har Krishan	1656	1661-1664
Guru Teg Bahadur	1621	1664-1675
Guru Gobind Singh	1666	1675-1708

Travels of Guru Nanak

Guru Nanak Dev undertook four Udasis (travels) covering India and abroad. He visited various centres of Hindus, Buddhists, Jainis,

Sufis, Yogis and Sidhas. He met people of different religions, tribes, cultures and races. He travelled on foot or boat with his Muslim companion named Mardana, a minstrel.

Guru Nanak had decided to travel and see for himself the effect on the people of other systems of religious belief. He could also propagate the tenets of his own philosophy. He started at the age of 28 years, and in all, he undertook four journeys. First, he visited the areas of the Punjab and Central India. The second, took him to the South and to Ceylon (Sri Lanka). In the third, he took himself North to Sikkim, Bhutan and Tibet. The fourth, he went West to Mecca through Baluchistan. After visiting Iraq and Iran, he wended his way back via Kandhar and Kabul. In Hasan Abdal, there is a Sikh Gurdwara called "Panja Sahib." At age 53, he returned to Kartarpur Sahib, where he remained until his demise in 1539.

Throughout his travels, he met with the ordinary people as well as the leading lights. He engaged in religious discourses and discussions and his simple, logical ways won over even the most prejudiced and bigoted persons. He gained a complete insight into the thoughts of many sects and religions and he was able to direct people to One God, the Creator, and to put their faith firmly in Him, to the exclusion of all others.

"There is a reason to believe, "writes Cunningham, the historian "that in his youth he, (Guru Nanak)made himself familiar with the popular creeds both of Mohammadans and the Hindus and that he acquired a good general knowledge of the Quran and Brahmanical Shastras."

About himself, Guru Nanak says, in Salok Mahla 2 -

(ਪਉੜੀ) - ਹਉ ਢਾਢੀ ਵੇਕਾਰੁ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥
ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਕੈ ਵਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥
ਢਾਢੀ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਖਸਮਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥
ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਪੜਾ ਪਾਇਆ ॥
ਸਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਆਇਆ ॥
ਗੁਰਮਤੀ ਖਾਧਾ ਰਜਿ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਢਾਢੀ ਕਰੇ ਪਸਾਉ ਸਬਦੁ ਵਜਾਇਆ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੨੭ ॥ Page 151

I was a minstrel, out of work, the Lord took me into His service. Many a time, the order came, day and night, from the Source (the Lord). My Master summoned me, His minstrel, to the True Presence. He gave me the robes of His True Praise and Glory. The Nectar of the True Name has become my food. Those who eat the food of the Guru's Teachings, and are satiated, they find peace. His minstrel spreads His Glory, singing the Word of His Shabad. Nanak says, I have obtained the praise of His Perfection ॥ ੨੨ ॥ ॥

Formation of Sangat

Guru Nanak established Dharamshalas, at which the devotees gathered for holy communion. These institutions later became known as Gurdwara (House of the Guru). The congregation is called Sangat. The Gurus expected the Sikhs to live normal family lives, and play their full part in responsible functions of the society. They were encouraged to practise their religion, not as mere individuals, but in congregations. In this way they would enhance their own understanding and that of the others by regularly deliberating on the Gurus' teachings. In these Sangats, Japji is recited in the morning, the Sodar (Rehras) in the evening and Kirtan Sohila at night before retiring. Divine songs (Kirtan) are sung in the morning as well as in the evening. Entry to Gurdwaras is free and is open to all, without discrimination. A Sikh Sangat is an independent entity, charged with propagating the religious and social principles laid down by the Gurus.

Supremacy of God

In the past, religious leaders began by recognising God, but on attaining popularity, many of them soon put the stamp of their own personalities, and instead of propagating the supremacy of God, they designated themselves as the deities. In that way, they proclaimed themselves to be the ones to be worshipped. Commenting on such historical misrepresentations of the religious leaders of yore, Guru Gobind Singh says:

ਪਰਮਤਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ ॥
ਆਪ ਆਪ ਭੀਤਰਿ ਉਰਝਾਨਾ ॥
ਤਬ ਜੇ ਜੇ ਰਿਖਿ ਰਾਜ ਬਨਾਏ ॥
ਤਿਨ ਆਪਨ ਪੁਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਚਲਾਏ ॥
(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ੬, ੧੭)

Parmtatt kinhu na pechhana,
aap aap bheetre urjhana.
Tab jey jey rikhi raaj bnaye,
tin aapn pun simrit chlaye
(Bachitra Natak, VI, 17)

No one was able to recognise Waheguru (God); All got entangled in their own personalities. God created saints and kings (to propagate His supremacy); instead, they promoted themselves and their own preachings. (3)

ਜੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ ॥
ਤਿਨ ਤਿਨ ਕ੍ਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਤਿਆਗੀ ॥
ਜਿਨਿ ਮਨੁ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਠਹਿਰਾਯੋ
ਸੋ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਰਾਹ ਨ ਆਯੋ ॥
(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ (੬, ੧੮)

Je simritan ke bhaye anuragi,
tin tin kriya brahm ki tyagi.
Jin mann hari charnan thehrayio,
so simritan ke rah na aayo
(Bachitra Natak-VI,18).

Those who followed such (self-promoting) preachers, abandoned the worship of God, but others who put their faith in God, did not pursue the self-promoting preachings of these people. (4)

None of the Sikh Gurus promoted his own personality; one and all, they proclaimed the superiority of God. Without exception, they all described themselves as being the servants of God. Consequently, the Sikh religion consists of a firm belief in One God, the Creator. It is His Word that is supreme, and only those who live according to His hukam (command) may attain to Him. The principle is:

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ॥
(ਨਟ ਮਹਲਾ ੪)Page 983

Bani Guru, Guru hai bani; vich Bani amrit sarey.
(Nat M: 4)

The Word (of the Lord) is the Guru (the Lord), not the persons who write it. (5)

Guru Gobind Singh says :-

(ਨਰਾਜ ਛੰਦ) ਕਹਿਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਭਾਖਿ ਹੋ ॥
ਕਿਸੂ ਨ ਕਾਨ ਰਾਖਿ ਹੋ ॥
ਕਿਸੂ ਨ ਭੇਖ ਭੀਜ ਹੋ ॥
ਅਲੇਖ ਬੀਜ ਬੀਜ ਹੋ ॥
(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ੬, ੩੪)

Kahiyo prabhu so bhakh hoon;
kisu na kan raakh hoon;
kisu na bhekh bheej hoon;
alekh beej beej hoon.
(Bachitra Natak-VI,34).

I am saying what Waheguru (God) has told me. I do not care for anyone else. I will not get involved in the guise (preachings) of others. I will sow into the minds (of people) the seed of God alone. (6)

Says Guru Nanak:

> ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥
>
> (ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਮ ੧)Page 782
>
> *Jaisi mae aavey khasam ki bani, taisrra kari gyan vey Lalo*
>
> *(Raag Tilang: M-1)*

As the Word of the Lord comes to me, so O! Lalo, take note of it. (7)

The Guru Granth Sahib opens with the Mool Mantra, or basic belief :

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

> *There is but One God; His Name is Truth; He is the Maker of all;*
> *He is all-pervading; He is without fear; He is without enmity;*
> *He is not born, being immortal; He is self-existent;*
> *He can be reached by Guru's Grace.*

In the Mool Mantra, Guru Nanak has given the description of the God, Whom he himself worships; Whom, he says, can be reached by following the precepts laid in the Gurus' writings (Gurbani). In his Jaap Sahib, Guru Gobind Singh states the same in his own words. The eight other Gurus propagated the same, so that the recitation of His Name, and an unequivocal belief in Him, to the exclusion of all persons who are subject to births and deaths, is the cardinal principle of faith for the Gurus' Sikhs.

The underlying concept of the Gurus' teachings is that mankind must rid itself of lust, anger, desire, attachment and pride and immerse oneself totally to living a virtuous life. The Sikhs had the benefit of 239 years of unbroken guidance of their ten Gurus. The Gurus made it clear that traversing the highway to God is not a simple, easy thing to do. Guru Nanak said:

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ ॥	*Jo tao prem khelan ka chao,*
ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥	*sir dhar talli, galli mori aao.*
ਇਤ ਮਾਰਗੁ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ਸਿਰ	*It marge paer dhrijay siru*
ਦੀਜੈ ਕਾਣ ਨ ਕੀਜੈ ॥	*dijay kaann na keejay.*
(ਸਲੋਕ ਵਾਰਾ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮ : ੧, ੨੦ (ਪੰਨਾ ੧੪੧੨))	*(Slok Varaan te vadhik, M-1, 20).*

If you desire to play the game of (God's) love, then (cut off) your head, and placing it on your palm, come into my lane. You can go this way, only when in offering your head, there remains no reluctance on your part. (8)

To the exclusion of his own sons, whom he did not deem to be worthy, Guru Nanak selected Bhai Lehna, the most meritorious of his disciples, as his successor and named him Guru Angad. Thereafter, he bowed before the second Nanak, acknowledging his exalted status. In 1699 A.D.Guru Gobind Singh, after annointing the Panj Piaray (the Five Beloved Ones), into the brotherhood of the Khalsa, sought from them a similar initiation for himself. Bhai Gurdas II eulogises the Guru for his humility:

ਵਹੁ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜਾ ਵਰੀਆਮ ਇਕੇਲਾ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥

(ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ੨)

Veh pargattio mard aggamrra, varyam akela; Vah Vah Guru Gobind Singh, aape gur cheila.

(Hail be to Guru Gobind Singh, who is a guru as well as a disciple). (9)

One day before his demise, Guru Gobind Singh invested the holy Granth Sahib as the Guru, and bowed before it, to acknowledge it's exalted status. Guru Gobind Singh consistently and clearly demonstrated that in all his actions, he continued to uphold the traditions and principles established by his predecessors.

Cardinal Virtues for Mankind

Guru Nanak's religion held a particular appeal for people who were genuinely opposed to the "caste" system of Brahminical Hinduism, and for those others who were actually the victims of it. It also found favour with those who were tired of mere religious rituals, and who wanted to find a way to God. The nine Gurus who succeeded Guru Nanak,

continued to propagate, with conviction and diligence, his theology; and in the 239 years of their personal teachings, they wrought into the Sikh religious system all the attributes that were necessary for Sikhism to be recognised as a great and independent religion of the World.

Dr Trilochan Singh sums up the cardinal virtues that Guru Nanak laid down for the practice of religious and personal discipline of a Sikh:

Sat:	Truth	Sabbar:	Toleration
Sanjam:	Restraint	Khima :	Forgiveness
Garibi:	Humility	Seva:	Service
Santokh:	Contentment	Vichar:	Reflection
Dya:	Compassion	Dharam:	Righteousness
Daan:	Charity	Siddk:	Faith
Gyan:	Knowledge	Vand Chhakna:	Sharing

All the Sikh Gurus upheld and promoted these virtues, and these have consequently become a way of life for the Sikh people. *Kirat Karnie, Vand Chhakna, Naam Japna,* earning an honest living, sharing with the needy and reciting the Lord's Name, are the usual hallmarks of a Sikh.

Sikhs adopt Militarism

Like many other religious societies in their formulating periods, the Sikhs had also to go through the purgatory of sacrifice on the steel of their oppressors. The atmosphere and environment surrounding the Sikhs was seeped in jealousy and intolerance. The naturally antagonistic protagonists belonging to the older established religions were not willing to allow a congenial and unfettered growth to a simple but dynamic faith. They saw looming within it a fatal blow to their own dogma.

The fifth Guru of the Sikhs was tortured to death on the orders of the then Mughal emperor. The ninth Guru was beheaded by the next Mughal emperor for espousing the cause of freedom of religious worship for non-Muslims. The sixth Guru decided to arm his Sikhs to enable them properly to defend themselves. He had to fight many a battle with the government, and was incarcerated for many years. While

he was to be released, he also sought the release of 52 princes and chiefs who had been imprisoned in the same jail.

The tenth Guru succeeded his martyred father at a very young age. Inspite of his age, he was an exceptionally gifted man. By his own unique leadership, he was able to instill the art of warfare into people who knew nothing but weighing scales and plough shares. His two eldest sons were killed in battles, and two youngest were bricked alive into a wall on the orders of the Mughal governor. A man of courage and a firm believer in the Will of God, he led the Sikhs from one peak to another. There were no valleys of disappointment for them - only Chardhi Kala *(pulsating optimism)*. He had mastery over many languages. He compiled the Dasam Granth and patronised 52 of that period's literary elite. Throughout his life, he was a man of high moral principles and a true believer in God.

After the martyrdom of Guru Arjan (the fifth Nanak), his son and successor decided to impart martial arts to his Sikhs. This was intended to equip them to be able to defend themselves, but the government of the day misunderstood his true intentions, and there resulted many an armed conflict between the two of them. In the course of their respective forays with the Mughal armies, Guru Hargobind (the sixth Nanak), and Guru Gobind Singh (the tenth Nanak), among other communities, came in close contact with the uncommitted Jat people, and were favourably impressed by their physical prowess, and their potential as Sikhs. In the end, the uncommitted Jats became, and have continued to be, a three-quarters part of the Gurus' Sikhs.

Caste divisions

About "castes", Guru Nanak very firmly laid down that there is no room in the Sikh religion for the division of human beings into those of "castes", and others of "non-castes".

ਜਾਣਹੁ ਜੋਤਿ ਨ ਪੂਛਹੁ ਜਾਤੀ ॥ ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਹੇ ॥

Jano Jot, na Poochho Jati; (ਰਾਗ ਆਸਾ ਮ : ੧)

Aggey Jat na hey.

Recognise the Divine Light; do not ask (a person's) caste; there is no caste in the hereafter. *(Raag Asa M.1).* (10)

ਮਾਨੁਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭੈ ਏਕੈ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨਬੋ ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ - ਪ: ੧੦)

Manus ki jaat sabhe ek hi pehchanbo.

(Akal Ustat-Patshahi 10)(11)

Recognise all homo sapiens as one.

ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ॥ ਤੂ ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਹਾਈ

(ਸੋਰਠਿ ਮ : ੫)Page 611

Ek pita, ekas ke ham barak.

(Sorath M : 5) (12)

We are the children of One Father.

ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹ ਪੂਛੀਐ ਸਚਿ ਘਰ ਲੇਹੁ ਬਤਾਏ॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ:੧) Page 1330

Jaat janam na poochhiye sat ghar lehu btaey

(Raag Parbhati- M1):

Do not ask the caste and birth (of a person); rather ask, in which person has the Lord taken abode. (13)

ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਇ, ਤੇਹਾ ਹੋਵੈ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

(ਆਸਾ ਮ:੩) Page 363

Agay jaat roop na jaye; teha hovay jeyhay karam кmaye

(Asa M 3).

Caste and beauty do not accompany a person (after death); he will be dealt with according to his actions while alive. (14)

All the nine successors of Guru Nanak repeated and reinforced those principles throughout their respective pontificates.

The Langar (Free Communal Kitchen) and Pangat

Guru Nanak and his nine successors were determined to give the people equality, dignity and freedom. One of the ways that the Sikh Gurus adopted to end this curse of caste and inequality, was to establish the langar (a free communal kitchen) which is an integral part of every Sikh Gurdwara. This institution eradicated the idea of high and low in society. People contribute free labour or provisions for the functioning of the free kitchen, called "Guru Ka Langar". All those joining the congregation of the Gurdwara, must partake of the Langar, sitting to-

gether without distinction in a Pangat, and eat the same food. In the operation of the *Sangat* (religious congregation), and *Langar* (Guru's kitchen), the principle of the equality of mankind has been firmly and continuously maintained. Nevertheless, the baneful influence of the surrounding majority, the Brahminical Hinduism's caste practices, was difficult for people to completely get rid of in their daily lives. On this Baisakhi day in 1699, Guru Gobind Singh was determined to do something positive about it, and indeed he did so very effectively.

Religion and Politics

Guru Hargobind (the sixth Nanak), on assuming succession to his father, put on two swords: one for Piri (spiritual leadership), and the other for Miri (secular leadership). In this way, religion and government (politics) were integrated into the Sikh faith. The principle is that the politicians and governments can function in a just manner, only when they act morally, following the dictates of religion's ethics.

On establishing the Khalsa Panth, Guru Gobind Singh patterned the life of his Singhs on the concept of Miri and Piri for each individual. He ordained the Kirpan, (small sword, like a *hanger*) to be one of the Five Ks (items, the names of which begin with the letter "K"), which an Amritdhari Sikh must always have on his person. The idea of a Saint-Soldier, started by the sixth Nanak, therefore, became an article of faith in the time of the tenth Nanak. In giving the Panj Piyares a distinctive identity, the Guru infused into them a spirit of freedom, a sense of purposeful existence, and a dignity that they had never experienced before. He solemnly declared:

ਜਿਨ ਕੀ ਜਨਮ ਜਾਤ ਅਉਰ ਕੁਲ ਮੈ,
ਸਰਦਾਰੀ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀਂ ਆਈ ॥
ਤਿਨ ਕੋ ਮੈ ਸਰਦਾਰ ਬਨਾਊ
ਅਉਰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਸਿਖਾਊਂ ॥
(ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ)

Jin ki janam, jaat aur kul mei
sardari kab hoon naheen ayi,
Tin ko mei sardar banaoon,
aur raj karan ki reet sikhaoon.
(Rehat Nama)

Those people, in whose ancestory, leadership has never materialised, I shall make them leaders, and teach them how to rule and govern. (15)

The oppressive era of Aurangzeb having passed, Guru Gobind Singh was on very good terms with his successor, Bahadurshah. He

went with him South, but he came to the conclusion that there could be no accommodation for the Sikhs within the Mughal domains. It was clear:

ਕੋਊ ਕਿਸੀ ਕੋ ਰਾਜ ਨਾ ਦਏ ਹੈ, ਜੋ ਲਏ ਹੈ, ਨਿਜ ਬਲ ਸਿਉ ਲਏ ਹੈ

(ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ)

Ko-oo kisi ko raj na daye hai, jo laye hai, nij bal sio laye hai. "No one offers rule to others; those who get to rule, do so by their own might".

Bairagi Lachhman Das was a devout Hindu, but he was so impressed by the personality of Guru Gobind Singh and the principles of the Sikh religion, that he became a Sikh by taking Amrit from Guru Gobind Singh. He was named Gurbaksh Singh, and among the Sikhs was known as Banda Bahadur. Guru sent Banda Bahadur to the Punjab with five selected Sikhs. That was distinctly a political mission. It was a period when the uncommitted Jats had had close contact with Gurus Hargobind, Tegh Bahadur and Gobind Singh. They were in a mood to embrace Sikhism. As soon as Banda crossed the Jumna, they rallied to his call. Indeed, the Jat fraternity of the whole Punjab took Amrit *en bloc*. Within five years of the Guru's demise, the land of the Five Rivers was firmly in the hands of the Khalsa. They struck coins in the name of their Guru. (16) and brought about many changes, particularly relating to land, and reforms ameliorating the living conditions of the ordinary people.

They met many reverses too, but history records that the Guru's Singhs were able to assail many peaks that had never been in their imagination before. The electricity of "ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ" (Charrhdi Kla) the *pulsating optimism* instilled into their beings, has consistently remained their motto in life. The Guru must have looked upon their achievements with pride and satisfaction from his heavenly abode.

Baisakh

In his (ਬਾਰਾ ਮਾਹ) *Bara Mah*, Guru Nanak has very vividly described the seasons of the Punjab in all the twelve months. He describes the month of Baisakh as :

ਵੈਸਾਖੁ ਭਲਾ ਸਾਖਾ ਵੇਸ ਕਰੇ ॥

(ਤੁਖਾਰੀ ਮ: ੧) Page 1108

Vaisakh bhala, sakha ves karey

(Raag Tukhari M-1).

Vaisakh is blissful: the branches of the trees are covered with (new) leaves, and are adorned with (fresh) buds. The Guru likens these to a bride ornately dressed up, waiting in the doorway to welcome the Lord. (17)

ਨਾਨਕ ਵੈਸਾਖੀਂ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਵੈ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥

(ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ ਮ : ੧)Page 1108

Nanak, Vaisakhin Prabhu Bhavay, surat shabad manu mana:

(Raag Tukhari M-1).

In Baisakh, God is yenable; mind is concentrated on the Word (Nam).

From the time of Guru Ram Das (the fourth Nanak), the 1st day of Baisakh was known as Basoa Din (first of Vaisakh); and it had continued to be scheduled for the annual gathering of the Sikhs. It was also the day when the Masands were instructed to bring and deposit the donations of the Sikhs of their respective regions into the Guru's treasury.

This was a time of relaxation and enjoyment for the common people:

ਮਾਲ ਢਾਂਡਾ ਸਾਂਭ, ਦਾਣਾ ਫੱਕਾ ਵੇਚ ਵੱਟ ਕੇ, ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇਂ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਚਲਿਆ ॥

(ਚੰਦਰ ਬਾਣੀ)

Maal dhanda sambh, daanna phakka vech wat ke, marda dmamay, jat melay challiya.

(Chandar Bani) (19)

Having tended and secured his cattle, and having sold the harvest resulting from his year's labours, the farmer, with great pomp and show, is on his way to enjoy himself at the fair.

This was also the seasonal opportunity for people to practise their skills of Bhangra and Giddha. In tune with the peoples' social mood, Guru Gobind Singh selected this time of the year for the enactment of one of the most momentous events in the annals describing the evolution of the Sikh religion.

Amrit (Khalsa Panth)

The selection of the Panj Piaray (the Five Beloved Ones) was brought about by Guru Gobind Singh on the Baisakhi day in 1699 A.D. in a unique and dramatic manner. The event has been indelibly etched in the minds of those who participated in that mammoth gathering, and the historians have faithfully passed it on to the succeeding generations. No doubt, the poignancy of the event has been one of the factors that helped people of all colours and creeds to be attracted to the Khalsa.

Except for Guru Gobind Rai, no one knew what was the real object of this particularly large gathering. He was cognisant of the fact that inspite of over two centuries of teachings that Guru Nanak's theology was totally different from the Hindu system of divided humanity, many people were still reluctant to rid themselves of the institutes of *Varnashramdharma*. They wanted to ride in two boats: try to follow Guru Nanak's path, but still be true to *Hindutva*. Dr Balbir Singh notes that "although there had been numerous reformers in ancient times, who tried to remove the evil of caste from the Indian society, each time the disease out-stripped the remedies; people had got into the habit of living with it; and they kept on nursing the ulcer that was thriving within the viscera." Today, the Guru decided to winnow chaff from grain, and he did exactly that. Dr Balbir Singh continues: "there is hardly any parallel in Indian history to the way in which the Guru elevated the low castes. Under him, they wielded the sword and acquired the dignity of soldiers of just cause". By taking the Amrit, they abandoned for all time their erstwhile inhibitions, because the Guru said that those who wanted to become Khalsa, must first and for ever undertake:

· *Karamnash*, to forswear the concept of having beeen born for a particular calling as a result of the person's deeds or misdeeds of a former birth;

· *Kulnash*, to abdicate the rank or status acquired by birth;

· *Dharamnash*, to renounce a former religious persuasion; and

· *Kirtnash*, to abandon the profession or calling allocated by a Caste system.

When everyone was seated, the Guru addressed the gathering with a drawn sword, and asked if, among his Sikhs present, there is one who would be ready and willing to give his head to him ? Of course, there was not. They had come there for a religious experience, not to throw away their lives. However, seeing that the Guru was serious and determined in his demand, Bhai Dyaram, of the Khatri caste, stood up and offered his head. The Guru took him into an adjoining tent, came back to the assemblage with his sword dripping blood. When he asked for another head, people were stunned. Most wondered what had happened to the Guru, that had turned him into a bloodthirsty person. After a brief pause, Bhai Dharamdas, a Jat, stood up to be counted. The Guru led him into the tent as well, and with his sword dripping more blood, he returned to ask for yet another head. This time, everyone present got scared; many began to doubt the Guru's sanity. As if not to disappoint the Guru, the third brave man to stand up was Bhai Sahibchand, of the Nai sub-caste. The Guru dealt with him like the two previous men, and returned for the fourth time.

By now, many people were genuinely frightened, and began to leave in droves. Nevertheless, Bhai Himmat, of the Jhivar sub-caste, offered his head. After taking him into the tent as well, the Guru returned for the fifth time. There then ensued pandemonium, but inspite of the panic, Bhai Mohkamchand, of the Chhimba sub-caste, boldly offered his head. The Guru took him inside the tent, and after quite a while returned, leading the five men. They were all similarly dressed, with a sword girded on the person of each. It was a sight for sore eyes, and many among the congregation bitterly regretted having failed to respond to the Guru's calls.

Spirituality of Amrit

The Guru explained that the five men have all been initiated into ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ *the Khalsa Panth* (the brotherhood of the pure). They are all equal, and for them there is no more the bondage of caste divisions. Living a life of dedication, they will fearlessly follow the way of Guru Nanak. He gave each of the initiates an affectionate hug, and named them Panj Piaray (the Five Beloved Ones). Wishing them Godspeed, he declared that wherever the Five shall be congregated, they will symbolise his own presence. Consequently, they have the unrestricted

corporate authority to initiate others into the Khalsa Panth.

In giving the Panj Pyaras a distinctive identity, the Guru infused into them a spirit of freedom; a sense of purposeful existence ; and a dignity that they had never experienced before.

He made it clear, however, that

ਰਹਿਣੀ ਰਹੇ, ਸੋਈ ਸਿੱਖ ਮੇਰਾ।
ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਉਸਕਾ ਚੇਰਾ ॥
(ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ)

Rehni rahey soyi Sikh mera,
oh sahib, mai uska chera.
(Sarab Loh Granth)

Whosoever remains within the discipline of the Khalsa, shall be my Sikh, and I (the Guru), will be his disciple. In Kesgarh Sahib, by the end of the day, some twenty-thousand Sikhs had taken Amrit. They returned to their respective homes with a mission, and fired the enthusiasm of many more. Nevertheless, the Guru, cautioned them: (20)

ਜਬ ਲਗ ਰਹੇ ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰਾ,
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈ ਸਾਰਾ ॥
ਜਬ ਇਹ ਗਹੈਂ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ,
ਤਬ ਮੈ ਨ ਕਰੂੰ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ॥
(ਸਰਬ ਲੋਅ ਗ੍ਰੰਥ)

Jab lag rahey Khalsa niara,
tab lag tej deyoon mai sara.
Jab eh gahey bipran ki reet,
tab mai na karoon in ki parteet.
(Sarab Loh Granth)

So long as the Khalsa remains distinct, they shall have my full support and blessings; but if they begin to follow the paths of others, they will forfeit my patronage. (21)

Since then, the institution of the Panj Pyaras is always remembered at the time of the distribution of the Pershad (the Sikh *sacrament*) to the Sangat, and in the course of the daily prayers to Almighty.

The Guru explained the procedure and the spiritual significance of the ceremony just inaugurated, and called it taking Amrit (nectar), "to become Amritdhari". It is to be noted that in one of his compositions, Guru Ramdas (the fourth Nanak) says:

ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਜੀਉ ॥
(ਮਾਝ ਮ : ੪) Page 95

Har Har Amritu har manni bhavey, mil satgur amrit peejey jiyo.
(Raag Majh M-4)

God's Amrit is yenable; meet the Lord and drink it. (22)

Guru Amardas (the third Nanak) says:

ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ
ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥
ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ,
ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥
(ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩ / ਅੰਨਦ ਸਾਹਿਬ)
Page 918

Sur nar mun jan amrit khojde,
so amrit gur te payia;
payia amrit gur kirpa kini,
sacha mane visaya.
(Raag Ramkali M.3 / Anand Sahib).

Sages of many a status have been searching for Amrit (spiritual bliss); that Amrit can be obtained through the Guru. The Guru has been gracious: the Name of the True Lord has been enshrined into the mind through the Amrit. (23)

ਪੀਵਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਦਾ ਰਹਹੁ ਹਰਿ
ਰੰਗਿ ਜਪਿਹੁ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਗਾਵਹੁ ਏ ਸਚੀ ਬਾਣੀ॥
(ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ : ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩) Page 920

Peevo Amrit, sada raho hari
rang, japo sarigbani.
kahe Nanak sda gavo, eh sachi bani
(Anand Sahib : Raag Ramkali M-3).

Drink the Amrit (of spiritual bliss), and meditate on (the Name of) the Lord Provider. Nanak asks: always sing the (bani) Word of the Lord. (24)

The mode of initiation for the Sikhs, as Guru Gobind Singh prescribed is a totally voluntary submission of the initiate into the Khalsa Panth. He or she stand in the presence of the Aad Granth Sahib, together with the Panj Piyaras. They (the Pyaras), must be persons of good health and character and of no physical disability. First there is an invocation (prayer), seeking the blessings of God for the ensuing proceedings; then enough water is put into a steel bowl and sweetners are added to it. The Five Beloved Ones (Amritdharis) are seated around that bowl, each one of whom, in turn, recites aloud one of the five designated banis, while stirring the water with a double edged sword (*Khanda*). The concentration on the Word is the key element of the procedure, and it fits in with the sayings of the third Nanak (*supra*). The initiate is a solemn participant, and after the recitations, he or she is duly given the sanctified Amrit to drink. The Panj Piyaras and the initiates, in turn, drink from the same bowl while some of the Amrit is sprinkled on the person of the initiate. He or she solemnly undertakes to uphold the tenets, and to carry on the responsibilities of a Khalsa, by repeating "Wahiguruji ka Khalsa, Wahiguruji ki Fateh" after every sip and sprinkle of the Amrit. The ceremony is concluded by Prayers to

Almighty. Every initiate, dressed in the form of the five Ks is then introduced to the Sangat, who congratulate them on having achieved their heart's desires, and lovingly welcome them into the fraternity as fully fledged members.

Discipline and loyalty of Khalsa

Among the Asphokat Kbitts, Sri Mukhvak Patshahi Dasween, in the Dasam Granth, it is stated :

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ ॥ (ਸਿਖੀ ਰਹਿਤ) ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥

ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਿਖੀ ਈਂ ਹਰੂਫ ਪੰਜ ਕਾਫ ॥ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਾ ਬਾਸ਼ਦ ਈ ਪੰਜ ਮੁਆਫ ॥੧॥
ਕੜਾ ਕਾਰਦੋ ਕੱਛ ਕੰਘਾ ਬਿਦਾ ॥ ਬਿਲਾ ਕੇਸ ਹੇਚ ਅਸਤ ਜੁਮਲਹ ਨਿਸ਼ਾਂ ॥੨॥
ਹਰਫ ਹਾਇ ਕਾਤ ਅਸਤ ਈਂ ਪੰਜਕਾਫ ॥ ਬਿ ਦਾਨੰਦ ਬਾਵਰ ਨ ਗੋਯਮ ਖਿਲਾਫ਼ ॥੩॥
ਹੁੱਕਾਹਜਾਮਤ ਹਲਾਲੋ ਹਰਾਮ ॥ ਬਾਚੀਸ਼ੇ ਹਿਨਾ ਕਰਦਰੂ ਸਯਾਹ ਫਾਮ ॥੪॥ (੨੫)

Nishane Sikhi Ean hroof panj kaaf. Hargiz na bashid ean Panj muaf.(1)
Karra, kardo, kachh, kangha, bidan. Bila kes haich ast jumla nishan.(2).
Haraf haye kaat ast ean Panj kaaf. Bay danand bavar na goyim khilaf (3).
Hukka, hjamat, hlalo hraam. Bachishe hinan kardroo syah faam (4).

The Guru then laid down certain Rules of Conduct (*Rehat Maryada*) for the Amritdhari (initiated) Sikhs, for example :

i) The Amritdhari Sikh must discard his former Varna or Avarna name, and adopt the surname Singh (lion). In consonance with this rule, Guru Gobind Rai became Guru Gobind Singh.

ii) Always maintain on their person the Five Ks: *Karra* (a steel bangle), *Kes* (Uncut body hair), *Kangha* (a comb), *Kachhera* (special underpants), and *Kirpan* (a sword, usually of the small, *hanger* type).

iii) Believe only in One God, the Creater. Follow the teachings of the Ten Gurus. Accept the Guru Granth Sahib as the eternal guru. Read the Guru Granth Sahib, or listen to it's recitation in the Sangat. Personally recite daily, at least the *Nit-nem*.

iv) Never smoke or use tobacco.

v) Never indulge in extra marital sex.

vi) Never eat meat of an animal killed in Halal (or *Kosher*) ritual manner.

From 1936 to 1945, the Panth considered the recommendations and views of eminent Sikhs and Sikh bodies, for establishing an authoritative ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ - *Rehat Maryada*, (a Code of Conduct), which was finally approved by the Siromani Gurdwara Parbandhak Committee, as per it's resolution No. 97 of 3rd February, 1945. Besides the six obligations mentioned above, these "rules of conduct" contain a few more. All have been accepted by the Sikhs throughout the World, including the penalties for any violations of it's provisions.

Sikh Identity

The maintaining of the natural body form by people, and for men to wear a turban on their heads, were very clearly stressed by Guru Arjan (fifth Nanak):

ਨਾਪਾਕ ਪਾਕੁ ਕਰਿ ਹਦੂਰਿ ਹਦੀਸਾ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਾ ॥੧੨॥
Napaak kare hdoore hdeesa saabat soorate dastar sira
*(Raag Maru M-5: 12).*Page 1084

(O! man, the creature of God), make an effort to cleanse your mind: that is the teaching of the holy books; and maintain your face (body) in natural form, with a turban adorning your head. (26)

For the four or five years preceding the Baisakhi day in 1699 A.D., when Guru Gobind Singh had invited his Sikhs to gather together in largest possible numbers at Anandpur Sahib, the Guru had been impressing on his Sikhs, (a) to wear a steel Karra (bangle) on their right wrists, and (b) to maintain beards on their faces and unshorn hair on their bodies. As a result, larger and larger numbers of Sikhs who attended the Diwali and Baisakhi gatherings, came in those forms. By creating the Khalsa Panth he gave his Sikhs a distinct identity that is our proud heritage. As has been noted above, the selection of Baisakhi by Guru Gobind Singh for his presently intended purpose, was appropriate, obvious and traditional.

Our duty & Responsibility

During the last three Centuries, the Sikhs suffered minor and major holocausts, and great loss of life, limb and property in the course of partition of India. They suffered greatly in the recent dark days of murder and massacre, but inspite of these reverses, the population of the Sikhs has grown by leaps and bounds. A large part of the community has now spread to all parts of the World outside the Punjab. The last two generations have grown up with very little direct contact with the Punjab. This has caused a wide chasm between the thinking of those who have come under Western influence and those who have remained in the Punjab. Generally, the former do not have much empathy for matters that happen in the Punjab, relative to the Sikhs.

It is touted that the major problem for Sikhs in the West is about the turban and the beard. In reality, it is not only a fallacy to say that the Sikhs cannot function to their best potential if they are wearing turbans and beards; it is an expression of an inferiority complex, that is totally alien to the character of a Guru's Sikh. There are hundreds of thousands of Sikhs, who have achieved fame and fortune in the West while wearing these.

The real difficulty is that attractions or incentives for the younger generations to take Amrit are almost non-existent. Parents, particularly the baby-boomers, do not have the time, inclination or even the sense of priority to encourage their children to learn more about the Sikh religion. The lack of interest in learning Gurmukhi and acquiring fluency in Punjabi are handicaps, but today translations are available that give a fairly good idea of Sikh religious principles.

For the last few decades, some Sikh as well as non-Sikh writers have been predicting that by the end of the 20th Century, the population of the fully fledged Sikhs would be reduced by numbers that must be considered to be alarming. Some say that when the Sikhs become clean shaven, they fall back into Hinduism. This premise is illogical, because we have observed that 75% of the total Sikh population was never of the Hindu faith in the first place; and those who did come from the ranks of the Hindus, usually belonged to families that had converted to Sikhism of their own free will. They are almost all of them genuinely

devoted Sikhs, firmly rooted to the Sikh faith. No significant cases of apostacy have been observed among them. Hearkening to the alarm, however, it is wise for the religious leaders, as well as the Political and Social directors of the Sikh community to be watchful. Sikhism is a proselytizing religion, therefore, even when clean shaven, the fact that a person does not have any other religion, it is in the best interests of the Sikh religion, not to abandon him by denigration, but every effort should be made to nurture him back to becoming a Khalsa.

It is an oft repeated lament of all religious leaders today that, as a rule, life in the West is not conducive to moral thinking or living. Those whose lives are morally unguided, are naturally subjected to more traumatic experiences. Indeed, it can be said to be a World-wide malaise these days to stay away from religion. When our ancestors joined the Khalsa, they were fired by a missionary zeal. The present generations do not feel a similar urge or necessity. As a community that has a lot to offer mankind for it's betterment, we are doing very little to publicise to the non-Sikh World that the four doors of Harimandir Sahib are open to receive mankind into the folds of Sikhism.

The tercentenary this year, of the establishment of the Khalsa Panth, is an opportunity for all Sikhs to acquaint themselves with the unique but simple philosophy of the Ten Gurus, and to dedicate themselves to doing two things: (1) to take Amrit themselves, and be spiritually bonded to the Sikh heritage; (2) Make every effort to convince others to take the steps to become Guruwale. May Wahiguruji guide us all.

Guru Granth Sahib

In 1604 Guru Arjan (the fifth Nanak) after a dedicated research of four years completed the compilation of the Adi Granth Sahib. In 1704 Guru Gobiind Singh (the tenth Nanak) included in it the Bani of Guru Tegh Bahadur (the ninth Nanak) and completed the holy book. It comprises 1430 pages and includes the contemporaneously recorded writings of six Sikh gurus, 15 non-Sikh saints, 11 Bhats (traditional bards) and 4 Sikhs One day before his demise, Guru Gobind Singh invested the holy Aad Granth Sahib with the mantle of Guruship. From then onwards, the tradition of a living Guru of the Sikhs ended. Guru Granth Sahib is, therefore, the eternal Guru successor of Guru Nanak.

It forms the centre-piece of every Sikh Gurdwara. The Sikhs do not "worship" the Guru Granth Sahib, but they bow before it, offering the same reverence and fealty as they would have done to any of their ten living Gurus. They worship only the One God, the Creator. The guru Granth Sahib proclaims the Supremacy of Lord God.

At the conclusion of the Guru Granth Sahib, is *Mundavni*, the seal of the Fifth Guru. It means that the holy book contains :

ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫ – ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ ॥ ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ ॥ ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿ ਧਾਰੋ ॥ ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ ॥ ੧ ॥ Page 1429

Three things have been placed in this Platter (the Guru Granth Sahib): Truth, Contentment, and Contemplation. As well illuminated is "Naam", the nectar of the Lord's Name. It is the support of all. Whosoever imbibes it, and enjoys it, shall be saved. It can never be done without; day by day, let it reside in your heart; Cross the Worldly ocean, clinging to the Lord's feet. Nanak says, God pervades every where.

On the conclusion of every Diwan (religious gathering), or family gathering, an Ardas (Prayer) is tendered that concludes:

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ ॥

"Nanak prays for the ascendancy of Your Name; may Your Grace shine on all humanity." Thereafter, the Sikhs congregationally and individually recite in chorus, Guru Gobind Singh's commandment :

ਦੋਹਰਾ	*Dohra:*
ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ,	*Agya bhayee Akal ki,*
ਤਭੀ ਚਲਾਇਓ ਪੰਥ ॥	*tabhee chlayio panth.*
ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ,	*Sabh Sikhan ko hukam hai,*
ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ ॥	*Guru manyio Granth.*
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ,	*Guru Granthji manyo,*
ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾ ਕੀ ਦੇਹਿ ॥	*pargat Guran ki deh.*
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ,	*Jo Prabh ko milbo chahey,*
ਖੋਜ ਸ਼ਬਦ ਮੈ ਲੈਹਿ ॥	*khoj shabad mey lay.*
(ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ - ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ)	(Rehat Nama - *Bhai Nand Lal*)

The (Khalsa) Panth was started by the command of the Almighty. All Sikhs are commanded to accept Guru Granth (Sahib) as Guru. The Guru is embodied in the Granth Sahib; accept it as such. Those who desire to meet God, should seek the way in (His) Word. (27)

ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ : *Bolay so nihal (By acclamation) : say*
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ *"Sat Siri Akal" - God is Truth.*
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ
Wahiguru ji ka Khalsa, Wahiguru ji ki Fateh
The Khalsa belongs to the Lord;
Victory is also that of the Lord.

ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੂਚੀ

੧	ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਮ ੧	ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਞ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥
੨	ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਮ ੧	ਕਾਇਆ ਕਪੜ ਟੁਕ ਟੁਕ ਹੋਸੀ ਹਿਦੁਸਤਾਨ ਸਮਾਲਸੀ ਬੋਲਾ ॥
੩	ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ (੬, ੧੭)	ਪਰਮਤਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ ॥ ਆਪਨ ਆਪ ਭੀਤਰਿ ਉਰਝਾਨਾ ॥ ਤਬ ਜੇ ਜੇ ਰਿਖਿ ਰਾਜ ਬਨਾਏ ॥ ਤਿਨ ਆਪਨ ਪੁਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਚਲਾਏ ॥
੪	ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ (੬, ੧੮)	ਜੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਕ੍ਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਤਿਆਗੀ ॥ ਜਿਨਿ ਮਨੁ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥ ਸੋ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਰਾਹ ਨ ਆਯੋ ॥
੫	ਨਟ ਮਹਲਾ ੪	ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ॥
੬	ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ (੬, ੩੪) ਨਰਾਜ ਛੰਦ	ਕਹਿਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਭਾਖਿ ਹੋਂ ॥ ਕਿਸੂ ਨ ਕਾਨ ਰਾਖਿ ਹੋ ॥ ਕਿਸੂ ਨ ਭੇਖ ਭੀਜ ਹੋਂ ॥ ਅਲੇਖ ਬੀਜ ਬੀਜ ਹੋਂ ॥
੭	ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਮ ੧	ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥
੮	ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (ਮ ੧-੨੦)	ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥ ਇਤ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣ ਨ ਕੀਜੈ ॥
੯	ਵਾਰ - ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ੨	ਵਹ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜਾ ਵਰੀਆਮ ਇਕੇਲਾ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥
੧੦	ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧	ਜਾਣੋ ਜੋਤਿ, ਨਾ ਪੂਛੋ ਜਾਤੀ, ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਹੈ ॥
੧੧	ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ (ਪ:੧੦)	ਮਾਨੁਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨਬੋ ॥
੧੨	ਸੋਰਠਿ ਮ ੫	ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ॥ ਤੂ ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਹਾਈ ॥
੧੩	ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ ੧	ਜਾਤ ਜਨਮ ਨ ਪੂਛੀਐ, ਸਚਿ ਘਰ ਲੇਹੁ ਬਤਾਏ ॥
੧੪	ਆਸਾ ਮ ੩	ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਰੂਪ ਨ ਜਾਇ, ਤੇਹਾ ਹੋਵੈ ਜੇਵੇਹਿ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ ॥
੧੫	ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ	ਜਿਨ ਕੀ ਜਨਮ ਜਾਤ ਅਉਰ ਕੁਲ ਮੈ, ਸਰਦਾਰੀ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀਂ ਆਈ. ਤਿਨਕੋ ਮੈ ਸਰਦਾਰ ਬਨਾਊਂ, ਅਉਰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਸਿਖਾਊਂ ॥
੧੬	ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ	ਕੋਊ ਕਿਸੀ ਕੋ ਰਾਜ ਨਾ ਦਏ ਹੈ, ਜੋ ਲਏ ਹੈ, ਨਿਜ ਬਲ ਸਿਉ ਲਏ ਹੈ ॥
੧੭	ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ ਮ ੧	ਵੈਸਾਖੁ ਭਲਾ ਸਾਖਾ ਵੇਸ ਕਰੇ ॥

੧੮	ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ ਮ ੧	ਨਾਨਕ ਵੈਸਾਖੀਂ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਏ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥
੧੯	ਚੰਦਨ ਵਾਣੀ	ਮਾਲ ਟਾਂਢਾ ਸਾਂਭ, ਦਾਣਾ ਫ'ਕਾ ਵੇਚ ਵ'ਟ ਕੇ, ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇਂ ਜ'ਟ ਮੇਲੇ ਚਲਿਆ ॥
੨੦	ਸਰਬ ਲੋਹ ਗਰੰਥ	ਰਹਿਣੀ ਰਹੇ, ਸੋਈ ਸਿ'ਖ ਮੇਰਾ ॥ ਉਹ ਸਾਿਹਬ, ਮੈ ਉਸਕਾ ਚੇਰਾ ॥
੨੧	ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ	ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ, ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦਿਊ ਮੈ ਸਾਰਾ ॥ ਜਬ ਇਹ ਗਹੇਂ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ, ਤਬ ਮੈਂ ਨ ਕਰੂੰ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ
੨੨	ਮਾਝ ਮ ੪	ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਮਨ ਭਾਵੈ, ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਜੈ ਜੀਉ ॥
੨੩	ਰਾਮਕਲੀ ਮ ੩ ਅਨੰਦ	ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੋਜਦੇ ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰ ਟੇ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ, ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥
੨੪	ਰਾਮਕਲੀ ਮ ੩ ਅਨੰਦ	ਪੀਵਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਦਾ ਰਹਹੁ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਜਪਿਹੁ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ ॥
੨੫	ਦਸਮ ਗਰੰਥ (ਅਸਫੋਕਟ ਕਬਿਤ)	
੨੬		੧ਓ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ (ਸਿਖੀ ਰਹਿਤ) ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪ: ੧੦ .. ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਿਖ। ਈਂਹਰੁਫ ਪੰਜ ਕਾਫ ॥੧॥ ਕੜਾ ਕਾਰਦੋ ਕੱਛ ਕੰਘਾ ਬਿਦਾਂ ॥ ਬਿਲਾ ਕੇਸ ਹੇਚ ਅਸਤ ਜੁਮਲਹ ਨਿਸ਼ਾਂ ॥ ੨ ॥ ਹਰਫ ਹਾਇ ਕਾਤ ਅਸਤ ਈਂ ਪੰਜਕਾਫ ॥ ਬਿ ਦਾਨੰਦ ਬਾਵਰ ਨ ਗੋਯਮ ਖਿਲਾਫ਼ ॥ ੩ ॥ ਹੁੱਕਾ ਹਜਾਮਤ ਹਲਾਲ ਹਰਾਮ ॥ ਬਾਚੀਸ਼ੇ ਹਿਨਾਂ ਕਰਦਰੂ ਸਯਾਹ ਫਾਮ ॥੪॥
੨੬	ਮਾਰੂ ਮ ੫ (੨੦)	ਨਾਪਾਕ ਪਾਕੁ ਕਰਿ ਹਦੂਰਿ ਹਦੀਸਾ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਦਸਤਾਰਂ ਸਿਰਾ ॥

੨੭ ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ (ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ)

ਦੋਹਰਾ

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ, ਤਭੀ ਚਲਾਇਉ ਪੰਥ ॥
ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਉ ਗ੍ਰੰਥ ॥
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਉ, ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹਿ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ, ਖੋਜ ਸ਼ਬਦ ਮੈ ਲੇਹਿ ॥

Guru Nanak's Mission

Introduction

From the dawn of history, mankind found solace and salvation in a concerted, cohesive community effort. However, as no two people are alike, individual traits and aspirations have always produced diversities : some excelled in good ways, while others slid towards negative achievements. As populations grew, from living in hamlets, mankind moved to villages, cities, metropolis, and finally to a global settlement. In today's World, that concerted, cohesive community effort, has generally been put on the back burner. Human beings are incessantly engaged in making life more and more comfortable for their individual selves. The worth of a person is measured in terms of his or her material acquisitions. The principle of sharing and caring, although a desirable and noble attribute, has, nevertheless, become but a secondary objective. Religion has been the means of instilling a discipline into the lives of the people. Mainly, it's object is to help people to distinguish between good and evil ; between right and wrong ; and between moral and immoral. In this way, religion engenders self-discipline in human beings, and enables them to think of themselves as a part of the whole human society, rather than as numerous self-contained units, totally unconcerned with the rest of humanity.

Over the ages, leaders arose in different parts of the globe. There were some who intended to leave their personal imprint on the subjugated people, or as triumphs of their superiority. These resulted in the erection of monuments to their glory e.g. The Pharaos had a long line of dynasties, dating to over 3,000 years B.C., They built the Sphinx and the Pyramids as unique graves for their royalty and nobility. To keep out the barbarians of the Steppes, the Chinese emperors built the Great Wall of China, that is the only man-made structure visible from the moon. The Mayans left innumerable structures that still cause awe in the minds of the beholders. Temujin (Jengiz Khan), in his time was a ruthless genius, who had no respect for life or civilization. He laid waste all the cities that he came across. The Romans had their empire,

that sprawled across Europe and Africa. Alexander became the mighty ruler of his time, and was known as the Great. The British contrived an Empire, over which the sun never set. But all these and the variously created wonders of the world were but materialistic. They did not have soul. The real leaders of the past, were those who endeavored to guide mankind into understanding it's role, both within itself and in its relationship with the Creator. It is the mark that their respective teachings left, that is known as religion. In the 15th Century, one such guide was Guru Nanak. He was born in 1469 A.D. in the Punjab, a North Western part of the Indian sub-continent, and he laid the foundation of the Sikh religion. His contemporaries were:

- Vallabhacharya - a reformer in the Hindu religion.
- Martin Luther, founder of the Lutheran Church (1517 A.D.)
- Sheikh Ibrahim (successor to *Baba* Farid), a Soofi reformer in Islam.
- ***(It does not appear, however, that he had any contact with Martin Luther, but he had close contacts with the others).***

Guru Nanak's Mission

Guru Nanak was the light bearer to mankind. He was the messenger of the Timeless. He did not claim to have evolved a new doctrine; but he certainly renewed an eternal wisdom. His philosophy transcends the opposition between the personal and the transcendent and immanent. He said that God is not merely in the abstract (Unmanifest), but that He is a reality (Manifest). God, being the Truth, is *nirgun* as well as *sargun.* He decided that the principles that he enunciated during his life-time should be propagated to perpetuity. Therefore, just before his demise, he invested Bhai Lehna as his successor, who, as Guru Angad, very devotedly continued the propagation of Guru Nanak's mission. In all, Guru Nanak was followed by 9 Gurus, ending with Guru Gobind Singh, who died in 1708. There was, therefore, a continuous and unbroken period of some 239 years in which the teachings of Guru Nanak were assimilated and practised in the Northern part of India. Today, there are some 14 million Sikhs in India and a few million more sprinkled throughout the World, particularly in U.K., U.S.A., Canada, the Far East, Australia, and East Africa.

Sikh Places Of Worship

The Sikh places of worship are called Gurdwaras; the *sanctum sanctorum* being the Harimandar Sahib (the Golden Temple), in Amritsar, in the Indian Punjab. The centerpiece that adorns a Sikh gurdwara is the *Guru* Granth Sahib - so called, because before his demise, the tenth Guru bestowed upon the Granth Sahib, the mantle of Guruship. In this respect, it is a holy book unique in the whole world.

The Sikh Gurus did not arrogate to themselves any status higher than that of an ordinary mortal being. Indeed, throughout their respective ministry, they have referred to themselves as the humble servants of the Almighty. As their successor, the Guru Granth Sahib is accorded the reverence and fealty due to a Guru. It is not the object of worship, but containing as it does, the Word of God, it is an abundant means for worshipping God. The Gurus have said :

Bani Guru, Guru hai Bani;
Vich Bani Amrit sarey.(Nat Mahla 4, Page 972)

The Gurus exhorted the Sikhs to read the *Bani*, to understand it, and to act upon it's teachings. At the conclusion of the Granth Sahib, its compiler, Guru Arjan noted :

Mundavni

Thaal Vich tin vastu payeo, Sat Santokh Vicharo
Amrit Naam Thakar ka payeo, jiska sabh se udharo
Mehla 5, Page 1429

On the salver are placed three things: Truth; Contentment; and reasoning. The nectar name of God is there; That which will be everyone's sustenance.

Guru Granth Sahib

The opening words of Guru Granth Sahib are :

There is but One God;
His name is Truth;

He is the maker of all;
He is all-pervading;
He is without fear;
He is without enmity;
He is not born, being immortal;
He is self - existent."

This is known as the "Mool Mantra" or the basic belief of the Sikh religion. It is the description of God, whom Guru Nanak himself worshipped, and whom he recommended his followers to do the same. The word GURPARSAD is added at the end, denoting that He can be reached by the grace of the Guru. That grace is contained in Gurus' *bani,* the Granth Sahib.

The Holy Granth Sahib consists of 1430 pages, written in the Gurumukhi script. This script was developed by the second Guru. Apart from Japuji and a few other hymns, the entire composition is set to classical Indian Ragas. In addition to the hymns of the six Gurus, the Granth Sahib contains the compositions of 15 non-Sikh saints, 11 Bhats (traditional bards) and 4 Sikhs.

The hymns are composed in 31 classical Indian Ragas, but counting the 6 associate Raags, the total may be said to be 37. (The list of Ragas given in the Raag Mala is different from the ragas actually contained in the Guru Granth Sahib. The Raag Mala is really a copy of Chhants 63 to 72, as translated into Brijbhasa by Alam, a famous poet, from a treatise known as Madhav Nal Sangeet). Altogether, the hymns comprise of 5,763 *Shabads* and *Swayyas*. Each item is authenticated by its composer, and under each Raga, the first composition is invariably that of Guru Nanak; then follow those of the 2nd - 3rd - 4th - 5th and 9th Gurus in sequence; and after that, of the Non-Sikh saints and others, throughout. In order to emphasise the spiritual one-ness of the successor Gurus, in every hymn the name "Nanak" is employed, instead of each Guru's individual name. For example, Guru Angad's compositions would bear the signature "Nanak", but these would be identified as Mehla 2 (Guru Angad being the 2nd Guru successor to Guru Nanak).

Guru Nanak's Experience

Guru Nanak was familiar with Advait vedantism propagated by Shankar Acharya in Hindu India of 710 A.D. period, as well as the Vasisht Advait vedantism of Ramanuj Charya of 1008 A.D., and the Dvait vedantism of Madhav Charya of the 1189 era. Vallabh Charya was born in 1471 and he propagated Shudh Advait vedantism. As Guru Nanak was born in 1469, these two were, therefore, compatriots.

It is a historic fact that Muhammad, the Ghori, crossed the Indus in 1001, A.D. and from then on, Islam became firmly established in India. Its influence was clearly felt by the people of erstwhile Hindu India.

Although the Hindu and Muslim religions, because of their rigid and opposing theologies, were poles apart, by the time of Guru Nanak, soofism and vedantism had played a beneficial role in ameliorating the rigorous attitudes of the practitioners of the Hindu and Muslim faiths.

Guru Nanak was able to analyse the religious thinking of the Indian people for the previous 7 Centuries. That included the Buddhist and Jain religions, and Islam. He also saw for himself the chaotic state into which the vast majority of people was left rudderless, socially and religiously.

He abhorred the divisions and degradations into which mankind had been placed through corrupt and oppressive practices of the governments and the religious preceptors.

It is true that Ramanuj and Gorakh had preached religious equality; and Chaitan had repeated that faith levelled caste. Kabir denounced the idols and images ; while Vallabh taught that married state was compatible with the carrying on of the ordinary duties of life. But all these good people were so engrossed in and impressed with the "nothingness" of this life, that they deemed the amelioration of man's social condition to be unworthy of a serious thought. They aimed chiefly at emancipating people from priest craft or from the grossness of idolatory and polytheism. They formed pious associations of contented Quietists; or they busied themselves in contemplation of futurity, in the hope of

becoming the beneficiaries of the approaching bliss. They should, in fact, have called upon their fellow creatures to throw aside every social as well as religious trammel. They could have called upon them to arise as a new people, freed from the debasing corruption of ages. However !

It was reserved for Guru Nanak to perceive the true principles of reform, and to lay those abiding foundations which enabled his successors, and finally Guru Gobind Singh, to fire the minds of his countrymen with a concept of nationality; and to give practical effect to the doctrine "that the lowest is equal with the highest, in race as in creed; in political rights as in religious hopes".

Inspite of the difficulties of travel, Guru Nanak was able personally to tour the areas of the Punjab, and those of India beyond. He also went to Ceylon, Arabia, Iraq and other parts of the Gulf area. Like Plato and Bacon, Des Cartes and Alghazali of old, Guru Nanak too, examined the then current philosophic systems of the world, without finding in those a sure basis of truth for the operations of the intellect. In his pious heart, Guru Nanak assiduously sought for a congenial meeting place amid the conflicting creeds and practices of mankind.

Guru Nanak's Belief

God

In monotheistic religions, God is considered the creator or source of everything that exists, and is spoken of in terms of perfect attributes. However, it is also a tradition in many religions to ascribe to God, certain human characteristics that can be understood either literally or metaphorically, such as will, love, anger, jealousy and forgiveness. God, then is the centre and focus of the religious faith; a Being and Ultimate reality, to Whom worship is devoted and prayers are addressed.

God has been conceived by some traditions as *transcendent* (above the World), emphasizing His otherness; His independence from, and power over the World order; and by others as *immanent* (indwell-

ing the World), emphasizing His presence, and participation, within the World process. Some think of Him as *personal*, by analogy with human individuals; others maintain that the concept of personality is inadequate for God. That He must be conceived as either impersonal or supra personal. Guru Nanak worships God as the One, the supreme unity that has created all things, that are entirely by and subject to His will. His is a total negation of the belief in many gods, such as has flourished throughout the history of mankind. He has also steadfastedly rejected any idea of a partnership with or opposition to God.

Guru Nanak presents in God, both the divine transcendence and immanence. He also does not recognize the doctrine of Trinity. He espouses the theory that God is private (personal), as well as impersonal. The ideas of *Nirgun* and *Sargun* distinguish Guru Nanak's God. Therefore, when personal attributes are attached to God, Guru Nanak makes the distinction that God's nature as the creator, is one of righteousness, justice, mercy and love, rather than those other baser attributes, that can only arise from imperfection, such as greed, fear, jealousy, etc., The Guru emphasises that these latter attributes are ungodly. God being truth Himself, truthfulness is a godly attribute that mankind should aspire for. He goes on to say that while truth is the mark of subliminal achievement, truthful living is higher still.

Guru Nanak says that the relationship of God and his creation is much closer: every person comes into the World with a spark of Divine Light. That God has endowed human beings with more attributes than those granted to the other animal kingdom; so that it is possible for mankind to bond itself to the Creator; and by returning the spark back into the Source Light, obtain an end to the continuing round of births and deaths.

During his ministry, Jesus was probably understood as a holy man. It took Christianity's doctrine of the triune of God (Trinity) until the 4th Century to fully develop. Guru Nanak and his 9 successors, have firmly stated (and practised) that they were ordinary mortals, here to serve God - no different from other human beings.

Although separated by periods of Centuries, in essence, Guru Nanak's concept of God is much nearer to that of the Jewish, Christian

and Islamic faiths. However, it cannot be related to the multiplicity of gods of the Hindu pantheon; nor even to the Hinayana and Mahayana traditions of Budhism. Without doubt, there is a wide chasm between his concept, and the atheist concept of Taoism, the idea of "rhythm of universe"; as well as that of Confucianism, "the moral law of heaven".

From time to time, theologians, believers and non-believers, atheists and agnostics, have all argued for or against the existence of God. It is not a scientific matter. Science itself is an imperfect instrument. The belief in God is, like many other important beliefs, an act of faith - one that must be rooted in personal experience; one that needs to be individually and collectively sustained.

Guru Nanak firmly believes that God is One and only One. He has no competitors and no partners. God, being self-existent and immortal, is not born; hence He does not die. Being the Creator, He loves the creation. The man-made boundaries dividing the Earth, and conceptions dividing and discriminating among its people, either spiritually or temporally, are, therefore, ungodly.

> God is the Creator and He is Eternal.
> Before time began to run,
> He was the Truth.
> Now He is the Truth ;
> And evermore shall He be the Truth".
> (Japuji)
>
> He Himself alone knows
> How great He is.
> (Sri Rag M.1)
>
> As great Thou are,
> So great are Thine gifts
> (Raag Asa M.1)
>
> Thy greatness inspires wonder,
> Nanak, he is lucky who has found Thee
> (Raag Asa M.1)

This earth is a garden.
My God is the Gardener.
He looks after everything,
And none is deprived of His care
(Raag Majh, M.5)

Without Thee, O! Lord, all else is false.
(Raag Asa, M1)

Being undifferentiated, unborn and self-existent, He is without fear and illusion. Guru Nanak says :

"I surrender myself to the All Truth".
He is without form, color and delineation.
He is realized through the True Word.
He has no mother, no father, no son;
no relation, no wife,
and no sexual instincts or passions".

"Thou partless, taintless and trascendental God,
All the Light is Thine",
(Raag Sorath M.I.)

Of His Omnipotence, Guru Nanak says :

The whole of the creation
Shows signs of Thy discipline;
Says Nanak: Only Thou, O! Lord,
Are independant and fearless
(Raag Asa, M.1)

"The heaven and the earth are Thy dishes,
The sun and moon, Thine candles ;
And the stars are all pearls,
Scattered in that plate.
The odour of the forest ranges,
Is Thy incense,
The wind is Thine fan ;
And the whole of the vegetable kingdom
Is Thine flowers;
Lord of All Light".
(Raag Dhanasri, M.1)

By following the Guru's guidelines, we can learn to apply our senses to realize that the unmanifest God is manifest as well. He is above, He is below ; He is within, and He is without. We can perceive Him in many different forms :

Of His Omnipresence, Guru Nanak says :

"Whatever I behold,
Thou art everywhere ;
Nanak, the Guru has given me this light".
(Raag Bilawal, M.1)

O ! Lord, Thou are everywhere.
Whatever we see, is Thine.
(Raag Bilawal, M.3)

Thou are pervading everywhere,
And Thine light shines in every heart.
(Raag Bilawal, M.1)

Of His Omniscience, Guru Arjan says:

My brother,
You cheat other people,
And conceal your nefarious actions;
However, the Omnicient One
knows everything.
(Raag Bihagra, M.5)

"He is Unborn", says Guru Arjan:
"He comes not into flesh and dies not;
Neither He arrives, nor does He depart.
The God of Nanak
Is all-absorbing, and ever present"
(Raag Bhairon, M.5)

"He is the Creator *ab initio*",
says Guru Ram Das:
"Thou are the beginning, the perfect,
The Creator of the remotest object".
(Raag Asa, M.4)

Guru Arjan Says :

"Whatever I behold is all Thy image".
(Raag Tilang; M.5)

And, Guru Nanak adds :

"Thousands upon thousands are Thine feet,
Yet thou are devoid of a foot ;
The nose, Thou hast none,
Yet, innumerable are
Thine organs of smell ;
Thus, with all these wonders of Thine,
Thou hast blissfully charmed us".
(Raag Dhanasri, M.1)

It is this God, that the Sikhs worship.

As Guru Nanak says:

"The Lord has entered my being,
I make pilgrimage within myself,
And I am purified !
I met Him.
He found me good,
And He let me lose myself in Him".
(Raag Majh, M.1)

The Sikh religion recognizes that there are different ways to Him. Therefore, for the Sikhs, practitioners having other beliefs are welcome to conduct themselves according to the tenets of their respective religions. Guru Arjan, in addressing a congregation of Muslims, urged them to properly interpret the tenets of Islam and pursue their religious

practices in a godly way. (Raag Maru, M.5). The Sikhs, accept that the same teaching applies to them too. They believe, therefore, that mere toleration does not engender goodwill or fellow feeling. There has to be more. This deep-rooted attitude was amply demonstrated when, for nearly half a century, the Sikhs were Sovereign rulers of the Punjab in the 19th century, and they had as their subjects : Hindus, Musalmans, Buddhists, Jains and Christians. All of those people freely practised their respective religions, wihout encroachment by the ***Raj Khalsa.***

Among the Sikh ethical values, a person should "shun those things that cause either pain or harm to the body; or produce evil thoughts in the mind". (Sri Raag, M.1). The organs of the senses should be directed to right objects and purposes. Our faculties should be devoted towards good and benevolent achievements.

Social Level

Guru Nanak says:

> "There is neither a Hindu,
> nor a Mussalman ;
> But only man,
> the creation of God Almighty, Himself."

It may be interesting to compare here the saying of (a) St. Paul (Bible, Gal.III, 28) with (b) Guru Nanak in Siri Raag M.I (6, 14) :

a. There is no place for Jew or Greek ;

b. "Everyone is high, not one seems low to me;
For the Potter has made all vessels;
From His light is the light of three worlds.

St. Paul would appear to be according equality to only those who believe in Christ, while Guru Nanak leaves no doubt that his concept of human equality is for all *homo sapiens* : the largesse not being restricted, is applied equally to all His creation of whatever faith. Similarly, he confirms the absolute equality of men and women in all spheres of activity:

Of a woman are we conceived,
Of a woman are we born,
To a woman are we betrothed and married.
It is woman, who is friend
and partner for life,
Why call her inferior ?
She, who gives birth
to kings and great men ".
Without woman, Nanak,
only the True One exists.
(Raag Asa, M.1)

Economic Level

On the economic level, a Sikh is enjoined to engage in honest work and, after satisfying his own and his family's needs, to share the surplus with the needy. "Wealth is not for hoarding, but it should be put to good use." This is sound, realistic advice, that the Sikhs generally heed :

Those who have the money,
Have the anxiety of greed ;
Whilst those who are without money,
Have the anxiety of poverty"
(Raag M.4)

Both these states are evil and undesirable. It has been repeatedly stressed that a Sikh should earn his living by moral and legal means. He should not indulge in deceit, cheating, double dealing or function in underhand ways. To grab what is not lawfully one's own is prohibited. Consequently, one hardly ever comes across a Sikh of the Guru abegging. This factor of being a responsible citizen, is also a negation of the concept of becoming an ascetic to seek one's own salvation, and to let society look after itself.

Langar - the free kitchen

One abiding institution of the Sikh faith is the Langar, or free-kitchen. It was established by the Gurus in the very early days, and it

has become an established part of the Sikh way of life. At every Gurdwara, after the service, a simple meal is served to everyone; one that the rich and the poor, high and low; all partake together without distinction. The meal is prepared from rations voluntarily donated by people, and is cooked and served by volunteers as a service to the community. Service is a quality that every Sikh is eager to render at every opportunity.

Five Evils

In Raag Sorath, Guru Amardas Says :

Five are the robbers that reside in this body. They are lust, wrath, avarice, attachment and egoism. They destroy the nectar of goodness, and being egoistic, they care not. The world for them is blind, and its ways are blind for them. Without the Lord's guidance all (under their influence) is lost.

Pride

Happily live the lowly, who practise humility;
Thousands of haughty persons,
O! Nanak,
Have been crushed to dust, through their pride.
(Raag Gauri, M.5)

Give up your pride
And fall at the feet of the Lord.
(Raag Jaitsri, M. 5)

Ego

They have attained the Lord,
Who have removed egoism from their hearts.
(Raag Gujri, M. 3)

Lasciviousness

Body full of lasciviousness and anger,
Is washed clean in company of godly men.
(Raag Gauri, M.4)

Greed

He who is lost in greed
for worldly things,
Is neither honored in this world, nor in the next
(Raag Gujri, M.3)

Anger

Those who have
fallen in love with Him,
Anger, lust and greed do not come near them.
(Raag Bihagra, M. 5)

Intoxication

Drink not, this false intoxication.
Avoid it with all your might.
(Raag Bihagra, M.3)

Nanak, they are truly intoxicated,
Who drink the nectar of His name.
(Raag Asa, M.5)

Nanak, by meeting the True Guru ,
And through his kindness,
One obtains the wine of His name.
(Raag Bihagra, M. 3)

The Soul

The Gurus have said that the soul is immortal, and that it is a spark of the Divine Light. That through carefully studying the word of the Guru, it is possible for a Sikh to so improve his make-up as to be able to realize God; and on reaching such an exalted state, the Sikh would be enabled to merge the spark of the Divine Light within himself, with the Source Light from whence it came. That then, would be the end to an otherwise endless cycle of births and deaths.

Guru Amar Das says:

O my mind, you are an image of God,
Grasp the true Source of thy being".
Asa Mehla 3, Jhant Ghar 3 (Page 441)

Guru Arjun says :

The soul is immortal.
The soul neither dies,
Nor can it be destroyed.
By singing His glory,
All desires are fulfilled,
The fear of transmigration is removed,
And the True One is realized
(Raag Gauri/Jaitsari M: 5)

Guru Amar Das says :

God is ever near,
Do not think he is away ;
Through the Word of the Guru,
..ecognize Him in yourself".
(Raag Majh, M.3)

Guru Amar Das also says :

Oh Mine eyes, it is the Lord
who gave you light,
Look on none but Him.
By His grace you shall see Him.
The world which appears
so poisonous to you,
Is the manifestation of God Himself.
When, by His Grace,
I was granted understanding,
I saw that there is One God.
And I saw that there is none other
besides Him".
(Raag Ramkali, M.3)

The Cycle of Births And Deaths

Man's immersion into the acquisition, and perpetuation of materialistic objects and attainments, is the major cause of keeping him from achieving salvation. However, this can be overcome by giving oneself in all humility and loyalty to Him. To remember His name every conscious moment, so that the individual and He are bonded together into one.

Guru Nanak says :

> We are Thy poor and humble servants.
> Protect us, O! protect us
> From the miseries of this mortal body;
> Mightiest of the Mighty !
> Thy name is the only stay
> and hope to Nanak,
> He has experienced celestial Joy
> in Thy Name".
> (Raag Guareri, M.1)

Guru Amar Das says:

> "These eyes of Mine were blind,
> But when I met the True Lord,
> They were graced with Divine Enlightenment".
> (Raag Ramkali, M.3)

Guru Amar Das says:

> O Mind, you are a spark of Divine Light,
> So understand
> the True Source of your being.
> The Lord is ever with you;
> Through Guru's teachings,
> rejoice in His presence.
> By understanding your own true nature,
> You understand God,

And the meaning of birth and death.
So when, by His Grace,
You find the Supreme One,
You shall lose the illusion of otherness;
And you shall abide in peace,
Honoured and accepted.
(Raag Asa, M.3)

Virtues and Evils

The virtues that a person should cultivate and aspire to, are all of an equal value - none being less meritorious than the other. The object should be to aggregate all those to the fullest extent. The pitfalls which a person must avoid are, similarly, all those that are of the greatest harm and danger to a person, and must, therefore, be scruplously avoided, if the object of life is to be successfully realised.

His Creation

In many theological systems, the act of Creation by God has been described in great detail. The narration is designed to project a vivid picture, as if the writer actually witnessed God engaged in the process of Creation.

With the vast array of gadgets at their disposal, the scientists have not been able to determine what actually happened. Arranged alongside all this narrative and scientific jargon, what Guru Nanak says has been put into poetry by my friend George Fraser in the Unesco's Selection from the Sacred Writings of the Sikhs (extract):

Through uncountable ages,
Complete darkness brooded
Over utter vacancy ;
There were no worlds, no firmaments.
The Will of the Lord was alone pervasive ;
There was neither night or day, nor sun nor moon
But only God in ceaseless trance.

No air and no water,
No utterance, no source of life,
No beginning or ending, no growth or decay,
No continents, no regions under the earth,
No swelling oceans or winding rivers.

The higher, the middle, the lower planes did not exist,
Eating time did not exist either,
There was neither heaven nor hell,
Since the cycle of birth and death had not begun,
And so there was no upper region of bliss,
No middle region of purgation,
No lowest region of torment.

There was the One, the Eternal and none besides ;
There was neither male nor female
Neither shaping nor begetting,
There was nothing to experience
Either pleasure or pain.

There were no ascetics and no voluptuaries,
No monks and no hermits,
No religious communities of any sort,
No liturgies, no creeds.
There was no one to think of any one,
Except God to think of Himself.
God was His own emanation,
He judged His own worth
And rejoiced in His own Beauty.

There was no subject for contemplation,
No object of knowledge,
Nothing to trace the genesis of,
Nothing to sit judgement on.

(Maru M:1 / Page 1095)

Conclusion

Under the guidance of the Ten Gurus, the Sikhs continued their mental, social, and spiritual progress. The principles established by Guru Nanak, began to appeal to ever increasing numbers of people of other faiths. However, Emperor Jehangir saw in the Sikh religion a direct challenge to Islam. He, therefore, decided to close (what he described) this shop of falsehood. As a result, he ordered Guru Arjan, the 5th Nanak, to be tortured and killed. That was the first martyrdom of a Sikh Guru. The next was the putting to the sword of Guru Tegh Bahadur, the 9th Nanak. Emperor Aurangzeb was an extremely bigoted and intolerant monarch. He wanted all his subjects to be of the Islamic faith. The Hindu leaders of the time approached Guru Tegh Bahadur to intercede with the Emperor on their behalf. The Emperor offered to spare the Guru's life, if he were to convert to Islam himself, otherwise he shall face death. The Guru stood firm for the right of the people to practise a religion of their choice. The consequence was that he was beheaded at a public execution.

Guru Gobind Singh succeeded his father at a fairly young age, and, inspite of the continuing hostility of the Hindu *Rajahs* and the *Mughal* government surrounding him, he spent all his life in organising the Sikhs on the principles of the Sikh faith. Eventually, in 1699, he gave the Sikhs their own distinctive form by establishing the Khalsa *Panth* (brotherhood).

Guru Gobind Singh recognised that many of the Sikhs were riding in two boats: they did not want to totally sever their connections with the Varna system, yet they wanted to practise the teachings of the Gurus.

Guru Gobind Singh took this opportunity to winnow grain from chaff, and end their duality for all time. He introduced a voluntary brotherhood, into which he caused to be initiated, all those who were dedicated and loyal followers of the teachings of the Gurus. By stipulating the wearing of the 5Ks (*Kangha, Karra, Kesh, Kachhera, and Kirpan),* he gave them a visible form. Codes of conduct are laid down for the guidance of the members, and they all pledge strictly to adhere to these.

In describing who is the Khalsa, Guru Gobind Singh writes that the Khalsa is he :

> Who remembers the Ever-Awakening Light,
> day and night ;
> Who does not bring into his Mind,
> any other than the One ;
> Who is faithful, and full of pure
> love for Him alone ;
> Who has no faith in fasts, graves,
> temples et al ;
> Who does not recognize anything
> except the One ;
> In whose heart is lit the Perfect Light ;
> Then he is Khalsa ;
> Then he is known as Pure. (Akal Ustat)

The successors of Guru Nanak developed the Gurmukhi script (in which the holy Granth Sahib is written); compiled the Guru Granth Sahib; built the *Sarovar* (as a place of pilgrimage); and in the midst of it, built the Harimandar Sahib (the Golden Temple), opening its four doors to the 4 directions of the World; the sixth Guru introduced militarism, for the Sikhs better to be able to defend themselves, and others, against the oppressers.

As mentioned above, the 5th and 9th Gurus were martyred. This introduced into the Sikh psyche the element of self sacrifice for the faith. As a result, there have been innumerable martyrs among the rank and file of the Sikhs. Finally, the 10th Guru, having formed the Sikhs into a Panth, he put the seal of completion by ending the living Guru tradition, and made the holy Granth Sahib as their Guru for all time. This fact is accepted by all Sikhs. The principles of Guru Nanak are at the root of the evolution of the Sikh faith. He said:

> If you desire to play the game
> Of loving God,
> Then come into my lane,
> Placing your head on your palms.
> And when you take this decision,
> Let there be no hesitation.

Guru Nanak emphasised that mere lip service to the Guru's Word is not enough; it must be devotedly followed:

> All people behold the Guru,
> But salvation cannot be obtained
> Merely by sight;
> One must follow
> The Guru's Word.
> (Raag Wadhansm M.3)

The Gurus expected the Sikhs not to be mere individuals, but to join in congregations, *Sangats,* both for enhancing their own efforts at understanding the teachings of the Gurus, as well as for participating in the service of the society. The Gurus not only encouraged, but emphasized to their Sikhs, to meet together in a congregation and contemplate on God's name. As a result, the Sangat has assumed a much greater significance since the creation of the Khalsa Panth. Now many corporate decisions are taken in the Sangat in a democratic manner.

Guru Amardas said:

> Congregate together, my bretheren;
> Remove all perplexities,
> By contemplating on His name.
> (Raag Wadhans, M.3)

Bhai Gurdas is highly revered in the Sikh society. He served under four Gurus, and was the scribe to whom Guru Arjan entrusted the task of writing down all the material that the Guru wanted to include in the projected Granth Sahib. Bhai Gurdas was in the confidence of the Guru about the evaluation of the matter to be included, and not to be included. After completing the work of scribing, he wrote his *Vaars,* which are considered by the Sikhs to be the keys to the understanding of the Granth Sahib. In his Vaar number 16 (12), Bhai Gurdas considers the various ways, and the place where God can be found; and then concludes: *Sadh sangat sachkhand hai, Nirankar gur shabad sinyane; kudratey kadar no kurbaney.* We hail the Almighty ! Through the Word of the Guru, we have been able to recognise that God's abode is in *sadh sangat* (the congregation of the worshippers).

Guru Nanak intended his religious system to be an institution, and his successors worked hard and assiduously to give effect to that concept. The contribution of each resulted in the Sikh religion acquiring all the necessary attributes of a great and independent religion. The followers of the Gurus can feel real pride in their heritage. It is only their dedication and perseverance that is needed to rid them of the cycle of unending births and deaths.

This synopsis is intended to remind the readers of the main ideals of the Sikh faith. Guru Nanak and his successor Gurus made the *bani* as simple as possible for everyone, not only to understand the principles, but to follow the teachings to their logical conclusion - putting an end to the continuing cycle of births and deaths. In the to-day's world of constant activity, people generally consider devoting time to the study of religion as something not quite essential. However, Guru Nanak's mission is to help everyone along the way. Children and teenagers need the help and guidance of the grown-ups. Therefore, it is essential that the baby boomers try to educate themselves about the Gurus precepts, and then help and guide the younger generation. After all, they are going to be the leaders of tomorrow, to carry forward the torch of their fore-fathers' heritage.

Guru Nanak's Impact on Politics

(Inter-relationship of religion and politics)

The word "religion" is derived from religare, to bind. When this latter word originated, the concept of One Supreme Being had not yet been clearly established. It took centuries of evolutionary process for the various countries and communities to give the word the same meaning as it bears at present. "Politics" is the science and art of government. It too has grown out of the familiar to a complex and gigantic machine. From the primitive to the modern state, man has endeavored to search for and to acquire such knowledge as would enable him to improve his condition in, and control over every sphere of his activities. Knowledge is not easily come by, and progress is thwarted by various limitations. But the more recent progress in science and technology has brought about one far reaching change; that of increasingly rapid and easy communication. In the past, achievements were local and, consequently, they had a limited impact. Now it is possible to reach a vast multitude of people immediately and with the greatest of ease. This rapid communication has its advantages, but also some disadvantages. On the one hand it is a vehicle for betterment, but on the other it becomes the means for disseminating harmful propaganda.

Not all mankind is at the same level of growth and achievement. There is, therefore, no universal panacea for all its ills. But religion has always had a place in human affairs, because it has given a direction to the humanism of individuals. It improves the inner self of man, which, in turn, harnesses all those forces with which God has endowed him : not wantonly, but with a sound moral basis. Throughout history, men have questioned the need for religion. Even though the present is the age of science and technology, it has been established time and time again that the moral basis of religion prevents the erosion of human values and brings about the realization of Truth.

Guru Nanak taught :

"Religion lieth not in the patched coat the yogi wears,
Not in the staff he carries,
Nor in the ashes on his body,

Religion lieth not in rings in the ears.
Not in the shaven head.
Nor in the blowing of the conch shell.
If thou must the path of true religion seek,
Among the world's impurities, be of impurities free."

(Suhi Mahla M: 1 / Page 790)

And he defines God as :

"Unseen, Infinite, Inaccessible. Incomprehensible.God is not subject to death or destiny. He is of no caste; unborn, self-existent, without fear or doubt.
He has no form, color or outline. He becomes manifest by the True Word.
He has no father, mother or kinsman.
He is pure, endless and infinite; He is All-light.
God is in every place : His light is in every heart".

(Sorath M:1 / Page 597)

On Universality, the Tenth Guru says :

> "The people of East and West, whether living in the mountains of the Himalayas, or Hinglaj : or in the towns of India, Afghanistan, Persia or Europe : all sing thy praises and follow thy path".(Akal Ustat, ii-254/255)

Throughout most of human history, religion has been intimately involved in the life of men in society, and not least in their politics. Even the purely religious teaching such as, for example, that of Jesus Christ, is not without its political relevance. The Gospels constantly have in the background an awareness of the fact that Judea has been incorporated in the Roman Empire and that some contemporary Jewish attitudes will lead to the destruction of the Jewish people (as in fact happened).

Guru Nanak was essentially a man of God and it was only natural that his teachings would be theological and concern themselves with the spiritual relationships of human beings with God : but it was natural, too, that other spheres of human activities would also be touched upon as the result of his life-long experience.

In his autobiography, Mahatma Gandhi worte:

> *"To see the Universal and all pervading spirit of truth face to face, one must be able to love the meanest of creation as oneself. And a man who aspires after that, cannot afford to keep out of any field of life. That is why my devotion to truth has drawn me into the field of politics; and I can say without hesitation, and yet in all humility, that those who say that religion has noting to do with politics, do not know what religion means."*

To what extent religious beliefs influence the growth and acceleration of politics is perhaps a little difficult to determine. It is even harder to say if there is such a thing as a Sikh political ideal; but there is a pattern constitution deducible from Sikh scriptures to which the State ought to conform. One thing is, however, certain; if Sikhism committed itself to such an ideal, it would be difficult indeed to believe that it would not be based on the absolute and Universal religion which Guru Nanak and his nine successors intended mankind to saturate its soul with. Men differ in temperament, in aspiration, in experience, and in political capacity both widely and fundamentally. It is very hard to suppose that there is any one form of political structure which they ought all to adopt, or even towards which they ought all to be advancing. Moreover, to construct an ideal is very different from indicating the way of attaining it.

Guru Nanak's teachings offer something far more practical, far more immediately cogent, and far more universally applicable, than merely a constructed ideal. They offer principles on which it is always possible to act forthwith, whatever the circumstances. And by so following, men of different outlooks, temperament and ability will reach the best order for them, whatever that may turn out to be. And the Sikh faith offers the power by which men may, in conscience, act on these principles. The distinction between principles and constructed ideals is, therefore, of the greatest importance. Unlike Prophet Mohammed, for example, Guru Nanak did not commit himself to a particular political programme, and groups are inevitably concerned not only with principles but with particular methods of applying principles to given

situations. In these respects, men of equally complete religious loyalty may diametrically differ. Indeed, the question is partly, and sometimes wholly, one of expediency and judgment.

An example of programmes being included in religion is evident from Islam. Its political doctrines and institutions are indissolubly associated with its religious beliefs and their historical expression. Amongst the points in the "Constitution of Medina," defining the nature of the State are that Moslems must show complete solidarity against the unbelievers both in peace and in war (Arts. 14, 17, 19,44) Moslems must render military and other help to one another (Arts 24-35, 37, 38, 46). "Jihad", or holy war, is "in the way of God". Analyzing the Islamic religion, however, Guru Nanak said :

"Let Mercy be thy mosque: Faith thy prayer-mat"and honest life, thy holy book. To be a real Mussalman, let Humility be thy circumcision : Cool-headedness, thy fasts: Good actions, thy holy places of pilgrimage:
Truth, thy spiritual guide; and kind actions,
thy sacred texts be.
Let His Will be thy rosary," and then says Nanak,
"He will preserve thine honor." (Salok M:1 / Page 200)

The religious origins of government, however, were until lately overlooked by students of politics. Even the acute mind of Sir J.R. Seeley, which saw that "everywhere priestly authority has a tendency to convert itself to political authority", did not suspect that the two were in the beginning one. He thought that "when worshippers of one deity engaged in a religious war with the worshippers of some other deity, the pressure of war gave rise to organization". What he did not notice was that organization must have come first because without it, there could have been no war. Therefore, of necessity, priest and ruler had to be clearly bound together. For the individual, Aristotle said that the highest aim is, as far as may be, to live the life immortal or to behold God and to serve Him (Eth. Nie. X; Eth. Eud. IV); and this will only be possible to a civilized and educated man in the tranquility of a well ordered society. But even so, this can be achieved by only a few.

Broadly speaking, the test of an individual's excellence is found in citizenship, while the test of political excellence-the excellence of a society, is found chiefly in its permanence.

With regard to the impact of religion on secular institutions, Lenski says:

> *Just as religious institutions must adapt to influences originating in secular institutions, so too, the latter are obliged to adapt to influences originating in religious institutions. These influences take two distinct forms:*

On the one hand, from time to time, the leaders of religious associations embark on campaigns to reform some aspect of the secular world, which they find objectionable. Occasionally, these efforts are successful; more often, they are not. Because of this, many have concluded that religious groups have little influence on secular institutions. This conclusion is unwarranted, however, since it ignores the second type of religious influences, far more important than the calculated, organized campaigns to reform society, which are the daily actions of thousands and millions of group members; whose personalities have been influenced, to a greater or lesser degree, by their life-long exposure to the group political, economic, educational and kinship institutions, they powerfully influence the character of these institutions.

Morality in Politics

Kant and Hobbes merely repeated the view earlier held by Socrates and Plato that man decides to live with others out of selfishness; he wants to satisfy his desires, to please himself, and his co-operation with others is only for gaining his own ends. Kant called this duality of man's nature "the unsocial sociableness of man". Machiavelli often discucssed the advantages of immorality "skillfully used to gain a ruler's ends," and it is this which is mainly responsible for his evil repute. But perhaps for the most part he was not so much immoral as amoral. He simply abstracted politics from other considerations and wrote of it as if it were an end in itself. Probably the closest analogy to

Machiavelli's separation of political expedience from morality is to be found in some parts of Aristotle's Politics, when Aristotle considers the preservation of States without reference to their goodness or badness. In contrasting Christianity with the more virile religions of anti quity, Machiavelli wrote:

> *"Our religion places the supreme happiness in humility, lowliness, and a contempt for worldly objects, whilst the others place the supreme good in grandeur of soul, strength of body, and all such other qualities as render men formidable. These principles seem to me to have made men feeble, and caused them to become an easy prey to evil-minded men, who can control them more securely, seeing that the great body of men, for the sake of gaining Paradise, are more disposed to endure injuries than to avenge them".*
> *(Discourses, II,2)*

It has been said that the nascent Christian movement adopted political quietism. Even if this were true, bearing in mind the principles of Christianity, it could not have been so because of a permanent separation of religion and politics but perhaps because such a course was "political wisdom" in the circumstances of that particular time and place. Nevertheless, such quietism would be contrary to the moral principles of almost all religions, but most certainly to those of the Sikh religion. The Guru's view is that while human life is God's gift, it is not an end in itself; it is the means for a higher end. Therefore, "adjustment" at the cost of one's principles is not permitted. Guru Nanak enjoined the threefold action. viz., (i) Honest Labour (Kirt) : (ii) prayer (Nam): (iii) sharing (Vand Chhakna): and these entailed both individual and collective effort. He said:

"As a team of oxen are we driven
By the plough man, our teacher,
By the furrows made are thus writ
Our actions on the earth, our paper.
The sweat of labour is as beads
Falling by the plough man, as seeds sown.
We reap according to our measures;

Some for ourselves to keep, some to others give.
O, Nanak, this is the way to truly live.
If thou wouldst the fruits of salvation cultivate
And let the love of the Lord in thy heart germinate,
Thy body be as the fallow land
Where, in thy heart, the Farmer sows his seeds
Of righteous action and good deeds."

Evolution of Politics, Religious Relationship

When the Indo-Aryans came to India about 3,300 years ago, they brought with them a tribal organization, a cult of fire sacrifice and a concept of cosmic order. Their society was patriarchal; kingship was generally elective, but, with the passage of time, it became hereditary. The king could claim no regular tribute from the people except what they were pleased to offer. But as development proceeded, so did the powers of the king grow. Kautalya, in the arthashastra, maintained that it was the duty of the king to chasten the conduct of the people, to be the promulgator of right law and duty, and to co-ordinate the various orders and sections of society. Law was said to have its sources in religion, long established usage, good and righteous conduct, and the command of the King. The idea that kings ruled as of divine right became firmly entrenched, so much so that according to Manu, even an infant king was not to be despised "for he was a great god in human form".

But the farther the Indo-Aryans spread from their Sapta Sindhu habitat, the greater became their need to organize into specialized fields and this they did by dividing their people into four groups, the priests and the warriors being placed at the top. They evolved and developed the vedic religion, but in the Rig-veda there is little trace of the rigid restrictions which later became the immutable compartments of the four-caste system. There was hardly any taboo on inter marriage, change of occupation or commensality. In fact, families were not wedded to a particular profession, and it seems that grouping of individuals was done according to ability or propensity. In course of time. however, from small beginnings, their domain became very much enlarged. This inevitably brought problems which they tried to solve by making the four castes so rigid that the criteria for membership became birth. They were very color conscious and while they merely divided their own

people into four castes, they placed outside the pale of this caste system millions of human beings, who, consequently, had a very low status indeed. There was no question of equality, either in theory or in fact. Inevitably this state of affairs created privilege for the few and misery for the majority.

But the division of the Hindu society into castes and untouchability was in no sense equivalent to the idea of Plato's Republic, because in it, there was nothing comparable to the Citizens. And no collateral movement was possible from one caste to another. The boundary of each caste was so inflexible that there was no chance for upgrading on merit, or even consensus. Inevitably there was dissatisfaction and frustration. On the one hand there was colossal wastage of human potential, and on the other, there were incompetent people placed in higher categories through sheer accident of birth.

The situation went on hardening for about 1,000 years when Mahavir and Buddha revolted against the caste system of Brahmanical Hinduism and its numerous gods. Original Buddhism was without a deity and for nearly 1,200 years it remained the predominant religion of India until a Renaissance in Hinduism in the ninth century almost extinguished it. As it needed no God, this religion could therefore, be said to be almost atheistic. Its four noble truths (to exist is to suffer; suffering is caused by desire which increases with gratification; it is possible to get rid of this suffering by suppressing desire; the practice of discipline, the "good law" is the way to such suppression; and all this leads to Nirvan) and the establishment of the Order of Mendicants, Bhikkus, Monks and Nuns encouraged individual development, rather than a combination of people in social or political activity.

It is true that for centuries, Jainism and Buddhism held sway in India because of their complete freedom from caste restrictions, but the absence of emotional content in their code of ethics was their Achilles heel. The moral tone of Jain and Buddhist ethics was far above the heads of the ordinary masses who had been for centuries past so completely denied learnig and intellectual exercise that they found themselves isolated from higher reaches of spiritual knowledge. Inevitably they turned to their immediate kith and kin for warmth and comfort. Imperceptibly, yet quite surely, the shackles of caste again began to be forged around them.

Although many of those who had experienced factual freedom from caste restrictions, struggled and resisted fresh incarceration, by taking refuge in the worship of Vishnu and of Shiv, who had respectively been given the status each of Supreme god, there were still others who fell by the wayside. In this process, Jainism became neutered into Hinduism and Buddhism found adherents outside the boundaries of India. Equality of mankind was at this point definitely at a premium.

Guru Nanak said:

> *"Castes are folly, names are folly, All creatures have one shelter, that of God. If man call himself good, the truth shall be known, O Nanak, when his account is accepted.*

By the opening years of the 16th Century, absolute monarchy either had become or was rapidly becoming the prevailing type of government in Western Europe. This had brought about an enormous destruction of mediaeval institutions. With the vanishing of the Sacredotum as a power, the Church became what it had never before been for Christian thought-either a voluntary association or a partner of national government.

Machiavelli, with bitter irony, frequently assailed the Church:

> *"We Italians thus owe to the Church of Rome and to her priests our having become religious and bad; but we owe her a still greater debt, and one that will be the cause of our ruin, namely that the Church has kept and still keeps our country divided. The Church then not having permitted another power to do so, has been the cause why Italy has never been able to unite under one head, but has always remained under a number of princes and lords, which occasioned her so many dissensions and so much weakness that she became a prey not only to powerful barbarians, but of whoever chose to assail her." (Discourses I, 12)*

Although there was at that time, no communication between contemporary Italy and India, the politico-religious conditions prevailing in each country were almost identical. On the one hand, Christianity was being blamed for the political ills in Europe and on the other, it

was Hinduism which had created similar conditions in India. The Bactrian invaders crushed the Maurya Empire and they had been themselves annihilated by the various Scythian tribes. The Gupta dynasty did retrieve the situation and for a few centuries established their benevolent rule over a mighty domain, but in the end, they were left so weak that the country became an easy prey to Mughal hordes. Of this period, Guru Nanak wrote:

> *The age is like a knife, kings are butchers, Religion has taken wings and flown. In the dark night of falsehood, I cannot see the moon of truth rising.*
> *(Majh ki Var* M:1)

Historical Background to Guru Nanak's Teachings

Although scattered settlements of Muslims grew up in India from 636 A.D. onwards, their first real invasion came in 672 A.D.; but the floodgates opened with the invasion of Mahmud Ghazni in 1001 A.D. That was the period of massacre, loot and rapine of the Hindus and the desecration, plunder and annihilation of their temples. In the time of Guru Nanak, the Lodhi (Muslim) Kings ruled Delhi, but Babar, who vanquished them and laid the foundations of the Mughal Empire, was himself also a Muslim. This was clearly an example of ignoring religious principles well-entrenched in the Constitution of Medina. Guru Nanak was not against established Government, but he was certainly against despotism. He did not believe that kings had a divine right to rule. The authoritative pronouncements of Kekeze (Tebtengri), the chief Shaman, gave religious sanction to Jenghiz Khan "in the name of God, to rule over all the world." As a result, the great Mongol raised cruelty to the dignity of highest virtue. He demanded absolute obedience from subjected people and regarded any discussion or negotiation as a sin against himself and against heaven-not to speak of any attempt at opposition or defense. After taking Bokhara, Jenghiz Khan made speech: ".......And I am telling you, be afraid of me, for I am the punishment sent by God on you. If you had not committed great sins, the almighty God would not have punished you by sending me." (Rishad - al Din 1, book 2)

Guru Nanak would have denounced outright these claims and pronouncements, as indeed he did when Babar became the scourge of India.

Guru Nanak says of Babar's atrocities and Lodhi's impotence:

> *Sin is the king, Greed the minister, Falsehood the mint-master, and lust is the deputy to take counsel with; they sit and confer together. The blind subjects out of ignorance, pay homage like dead men. With his wicked expedition, Babar hastens from Kabul and demands forced gifts. Decency and law have vanished; Falsehood stalks abroad. The vocation of the Qazi and the Brahmin is gone and instead the Devil reads the marriage services, the Muslim women read their scriptures, and in anguished cries call upon their God. Paeans of murder are being sung, O Nanak, and blood is being shed in place of saffron. In this city of corpses I sing of God's goodness, and I strike this note of warning! that He, who made these people and assigned different places to them, is witnessing it all from His privacy; That He and His decisions are just; and He will mete out examplary justice. Bodies shall be cut up like shreds of cloths; India will remember what I say. They came in '78 but they shall depart in '97 and then shall rise another brave man. Nanak utters the message of the True One, and proclaims the truth, for the occasion demands it."*

Conclusion

There are, broadly speaking, three alternative forms in Government; rule by one, rule by a few, and rule by many. Rule by one person can take the form of monarchy, despotism or dictatorship. Monarchy is the rule by king or queen, depending upon religion, descent, election or established custom. Despotism is the rule by a king or queen, established and maintained by force or cunning. Dictatorship is the rule by a person who is neither a king nor a queen, but whose authority derives from a particular emergency and whose office is widely regarded as a temporary expedient. Rule by a few can take the form of a feudalism, aristocracy or oligarchy. Feudalism is rule by nobles, each with control of some province or locality and may be almost inde-

pendent of any centralized authority. Aristocracy is rule by persons enjoying a special and often inherited respect acting mainly through a central government under their own control. (Theocracy, or rule by a priesthood, is one form of aristocracy). Oligarchy is rule by a few persons with no special claim to respect other than their wealth, ability or vigor. (Bureaucracy, or rule by officials, is one form of oligarchy). Rule by many can take the form of democracy, representative democracy or anarchy. Democracy is rule by all or by a majority of the voters, by direct expression of their will. Representative Democracy is rule by all or a majority of the voters, but through elected representatives. Anarchy, if it can be termed a form of rule, means the refusal of a large number to be ruled at all.

Although the basic forms of government are only three, it would obviously be wrong to expect any government to conform exactly to any one of them. In practice, forms of rule are often mixed. By the time of Guru Nanak, the idea of kings ruling by a divine right, had gradually established itself into hereditary monarchy. The populations prospered or suffered according to the personality of the individual king. The ideas of republics and representative governments had been advanced and canvassed from time to time, but the inequality of mankind was the greatest stumbling block. Greed, avarice and the rulers' intoxication by power were others.

It has been said of Spinoza that "accepting the starting point of Machiavelli, he reached the conslusions of St. Augustine". He was a Jew, and he died in 1977. He had little influence on the thought of his day, but he can be regarded as the one modern philosopher who is worthy of being named in the same breath as Plato. About God, he says: per Deum intelligo ens absolute infinitum, hoc est subsantiam constantem infinitis attributis (5th. 1 Def. vi) - God is an absolutely infinite being, that is substance consisting of infinite attributes. He goes on to say that "Love of the Eternal fills the soul with joy alone and is free from every sorrow." (De Intell. Emco. p.5)

Among Spinoza's leading principles can be found the statement "that every existing thing, by the law of its nature, seeks to preserve its own existence and essence. For its characteristics, this is

the Divine Law and, therefore, any Law of Duty to be laid down must be consistent with the Divine Law". (Ethe. III) "The fundamental law applies alike to the individual and the state, therefore the State could commit a sin as much as an individual could do." (Tract. Pol. iv) Spinoza closely unites politics with metaphysics and represents the State as being grounded with what is deepest in human nature, i.e. the source of all that is best in it. It is in sharp contrast to Hobbes, who found the State in selfishness, but whom Spinoza contradicts by refusing to regard the right or power of the state as "transferred" to it by the citizens who are themselves deprived of what is so "transferred".

Guru Nanak had the courage of his convictions. He was the first to raise his voice firmly in support of morality in all actions of human society. When Babar invaded India and conquered both Lodhi and Rana Sanga, Guru Nanak castigated him for his atrocities towards the subjects and for his non-Muslim-like behavior towards another Muslim ruler. He blamed the Lodhis for taking over kingship and neglecting to safeguard the people. The Guru did not want to establish a secular kingdom for himself, but realized that the State cannot properly function unless every individual component which composed it, fully plays his or her part in it. Therefore, he enjoined that people, having an uncompromising belief in the Oneness of God, must earn an honest living; contribute to the well-being of those who are less fortunate; live normal family lives; and establish *sangat* for social religious comity. Humanity, being a universal brotherhood, people should lead a life of service and humility without distinction of caste, color or creed. To the rulers, he urged them to give up their greed and pride of birth; to avoid doing injury to the subjects or to the neighboring states; and to do away with all inequalities between mankind. He stressed that only reasonable taxes ought to be imposed and that the safety and welfare of all subjects must be deemed to be their paramount duty. Religious tolerance and "no compromise on principles", must be fearlessly practised by both the ruler and the ruled. In this way, he enunciated a high moral basis for the state:

> *"Covetousness is a dog Falsehood, a scavenger ; food obtained by deceit, carrion. Slander of others, is filth in the mouth; the fire of Anger is scourge. Pleasures and self-praise, these O lord, are mine own*

misdeeds. My friends; does anyone obtain honor by mere words? Only they are the best, who are so at His gate. Others, who commit base acts, must but sit and weep. There is pleasure in gold, in silver and in women; There is pleasure in the perfume of sandal. There is pleasure in horses, soft couches and palaces: There is pleasure in sweets as well as in meats. But when the body is so satiated with pleasures where can God's name find room to dwell in it? Words which bring honor are the only proper ones to utter; harsh words result only in injury." (Siri Raag M: 1, Page 75)

For a long time past, it has been universally recognized that the rights of minorities must be safeguarded. They have chronically suffered even under enlightened rulers. Under despots and under insensitive majorities, they have been brutally treated. At the same time, there are minorities who still rule over the majorities by sheer force of arms. John Stuart Mill, in one of his essays, says: "if all mankind minus one, were of one opinion, and only one person were of the contrary opinion, mankind would be no more justified in silencing that one person, than he, if he had the power, would be justified in silencing mankind." The teachings of Guru Nanak, if diligently followed, give a ready solution to the problems of both.

Mill goes on to say that by degrees, this new demand for elective and temporary rulers became the prominent object of the exertions of the popular party, wherever any such party existed and superseded, to a considerable extent, the previous efforts to limit the power of the rulers. Guru Nanak in recommending the system of *Sangat* said:

The elect are acceptable, and the elect are supreme and these elect obtain honor at the Lord's Court. The elect also enhance and dignify the courts of the kings: but nevertheless, they must concentrate their thoughts on God's law alone." (Siri Raag M: 1, Page 82)

Guru Nanak appreciated the frailties of human beings as well as the diversities of their natures. He also had remedies for these:

"Numberless are the fools, appallingly blind; thieves and usurpers of the other's property: cut-throats who commit murders; sinners who go on sinning; liars, who revel in falsehood; dirty wretches, who live on filth; slanderers, who are seeped in sin; and Numberless those who depart after establishing their kingdoms by force." (Gauri Sukhmani Sahib M: 5, Page 339)

He than goes on to say

"By washing with water, the dirt from besmirched parts of the body is removed. Soiled garments are cleansed with detergents. In the same way, a soul defiled with sin, can be cleansed with the love of God's name. Viscious man does not become virtuous by mere words of mouth, but by good actions and engraving on the heart the principle that man himself sows what he will ultimately reap. (Japuji Sahib)

Charity, tolerance, humility, service, sharing with others, Sangat, Pangat, equality of mankind and knowledge; these are the attributes which Guru Nanak exhorts everyone to inculcate. He says

"Make Continence thy furnace.
Patience thy goldsmith;
Understanding thy anvil
Divine knowledge, thy tools;
God's fear, thy bellows.
Practising of penance, thy fire;
Love of Lord, thy pot,
And by these means, the Nectar of God's Name
will filter down to your mind and to your soul." (Japuji Sahib)

The requirements for effective government are that the administrative machinery must be such as to hold all the people into a national unit. Guru Nanak recognized that those in authority were prone to succumbing to the temptations of power. Therefore, whether a State adopts a single party, multiple party, or any other form of rule, it must establish the rule of law and give a secure constitutional protection to

the personal rights of all its citizens. The State does not create the rights of its citizens, but it is of fundamental importance that it must respect them. Similarly, the state does not create truth, Truth continues to be true, even when politically inconvenient. It has been noticed time and time again that the power to sway men's minds, can be used totally irresponsibly in conditions where men are moving in a not yet developed criteria of criticism to fit the new order. Perhaps the greatest safeguard against the abuse of power lies in the existence of a community within the State, which knows that its final loyalty lies beyond it.

It is the misunderstanding of this ideal by the Indian Government that has led to the present day suffering of the Sikhs in India. A nation that tries to crush those fighting for basic human rights, is effectively destroying its immune system that serves to protect it against the ravages of dictatorial rule.

Conservation of Sikh Heritage

The dictionary meaning of "conservation" is preservation, as opposed to destruction. The "Sikhs" are the followers of Guru Nanak to Guru Granth Sahib. The "Heritage" is everything heritable by the Corporate community from the time of it's inception by Guru Nanak, throughout its existence.

As this religion began in the Punjab, which is a physical integral of the sub-continent, it is well to note that the religious heritage of that entire geographic area has not been the monopoly of any one particular civilization. Man has been known to live in this area from the end of the first Inter-Glacial, or about the beginning of the second Ice Age. In time, there flowered the Harappan Civilization, which, at it's zenith, covered a territorial area of 1100 Kms North-South, and 1600 Kms East-West. It's decline began in the second millennium, and the Indo-Aryans entered India around 1500 B.C.

Of course, during all this time, the aboriginal people were not inactive or invisible. Their languages and customs influenced the Vedic people in many ways. Gradually, a new Culture emerged which became common to the Aryans and the locals.

In course of time, Jainism and Budhism challenged Vedism, which resulted in the establishment of Budhist sway for many centuries. Large hordes of Scythians forced their way in and settled on vast expanses in Kathiawar, Saurashtra, Haryana and the Punjab. With the Dravidians on the South, there were thus three distinct racial groups of outsiders firmly entrenched in India. Apart from other invasions, there were the sustained invasions of Alexander. The next serious tenant was Mahmud of the Ghaznavide Turks in 1001 A.D. He brought the religion of Islam, which the Mughals, following the Turks and the Afghans, caused to be firmly entrenched throughout the sub-continent. The Zoroastrians came from Persia, seeking refuge and asylum. They are a small, but closely knit and progressive community. Like the Hindus and Muslims, the French, Portuguese, Dutch, and English also put down their Christian roots. They have all gone, but their religion and culture, and many aspects of the Common Law have remained behind.

It can be fairly said that the Heritage of a people is that baggage which they cheerfully carry themselves and which has the means of enriching not only the environment, but the neighboring people as well. It is also a fact that Heritage is a civilisation, which is peculiar to a community of people, which begins with a small number, but spreads it's influence without geographical restraints. Of necessity, it includes : Art; Culture; Language; Literature; Morality; and Religion. In the course of their evolution, the Sikhs are at that stage.

To better understand the term "religion", it is easier to categorize it into (i) Cumulative Tradition; and (ii) Faith. The reason being that while the cumulative tradition of a community is directly observable, the depth of an individual's faith can not be accurately assessed, because that is a very personal attribute. Being a practising Sikh, my inherent sympathies are with the Sikh religion; but I must concede that a non-Sikh would have a different approach, somewhat colored by his or her own faith.

Guru Nanak says : *Na ham Hindu, na Mussalman* (There is no Hindu and no Muslim). The logic is that Creation does not divide people into different religious practitioners. His, therefore, was a new and distinct religion. Guru Nanak goes on to say : *Manus ki jat sabh ek hi pehchanbo* (Recognise all *Homo Sapiens* as one). Therefore, instead of dividing humanity, he made this a religion for all mankind. That consequently, does not recognize man-made boundaries either. It is an historical fact that people of the sub-continent, who first embraced religion, were either atheists or followed a different natural phenomena for their spiritual guidance. As religious discipline developed into a new religion, its followers were recognized as belonging thereto, and were thereafter spoken of not in terms of their erstwhile religious profession, but by their current attachment. It is, therefore, unjust and wholly inappropriate for anyone to say that Sikhs are Hindus or a sect thereof.

The Judeo-Christians and Moslems describe themselves as the people of the book, but in a real sense, the Sikhs perhaps are the only *People of the Book*. A book so unique in the annals of theology and history, that there never has been one like it ever before.

Guru Nanak, the founder of the Sikh religion was born in 1469 A.D. and there was a continuity of living Guru succession for 239 years. During their short history of 500 years plus, the Community has acquired all the 5 attributes, which make a religion internationally acceptable as being "independent and sovereign", namely,

1. A firm and distinctive Basic religious belief;
2. A homogenous religious society with a standard code of conduct;
3. A principal or paramount place of Spiritual inspiration and of religious pilgrimage;
4. All necessary, but distinctive ceremonies for births, marriages. initiation and deaths of its members;
5. A designated religious holy book

The examples of these five attributes are :

i) The Sikh religion has an uncompromising faith in the Almighty described in Guru Nanak's *Mool Mantar,* i.e., God the Creator of all and everything, who has no equals, no partners, no agents and no opponents. It proclaims equality of the whole Human Race; Everyone and everything is under His governance, and subject to His laws. All are the beneficiaries of His love and grace. He can be reached by everyone through *Simran* (meditation), and *Sewa* (service), as expounded in *Gurbani* (writings in Guru Granth Sahib).

ii) The Khalsa Brotherhood; Initiation by *Amrit;* the discipline of the Five Ks and *Rehat Maryada* (Code of Conduct); the institution of *Sangat* and *Pangat.*

iii) Harmandir Sahib; Amritsar Sarovar; the Five Takhts – Siri Akal Takht Sahib, Siri Patna Sahib, Siri Hazoor Sahib, Siri Damdama Sahib and Siri Kesgarh Sahib

iv) As contained in the Guru Granth Sahib, and the *Maryada,* and the long established and practised Sikh traditions.

v) The Guru Granth Sahib - a holy book unique in the World in more ways than one.

The Sikh religion is based on an unequivocal belief in the Oneness of God, the Creator. The Guru Granth Sahib opens with the *"Mool-Manter"*, or the basis belief. In it are stated the attributes of God, whom Guru Nanak himself worshipped, and whom he enjoined the Sikhs to do the same :

There is One God : He has no competitors, adversaries, or partners
(Var Wadhans M.3).

His name is Truth : True, true, true is He for ever; ever is he true.
(M.5 Majh)

He is the Creator : Thou art the Creator
(M.1 Slokas)

The Lord is the Creator;
He Himself is the Administrator
(M.2 Asa)

He is without fear and enmity :

To Him, no one can give an order,
For He, O! Nanak, is the King of Kings.
As He wills, so must we live.
(M.1 Japji)

Nanak ! The Master is always kind
(M.5 Gauri)

He, the Omnipresent, pervades the Universe

Thou art pervading everywhere, and Thine Light shines in every heart
(M.1 Bilaval)

He is not born, Nor does he die, to be born again

Neither He dies, nor is there any mourning for Him
(M.1 Asa)

By the Guru's Grace (you may find the way to reach Him)

The Guru's Word has the Sage's wisdom.
The Guru's Word is full of learning;
For though it be the Guru's Word, God Himself speaks therein
(M.1 Japji)

Guru Nanak established the Sangat, an assembly of the Sikhs for meditating on God's Name : *Hoey ikater milo mere bhai, dubhida door karo liv layi* (M.5 Basant) means : Assemble together my bretheren; be rid of all troubles, by meditating (on His Name). Praise the Lord, and hear those who do him praise; Engrave His Name in your heart; banish all sorrows from your soul; and make your heart a haven of peace (M.1 Japuji). The advantages of assembling together, I cannot enumerate (M.1 Gujri). In his Vars, Bhai Gurdas has recorded the high esteem in which *Sadh Sangat* is held in Sikhism. *It is, therefore, one of the firmly established pillars of Sikh Congregational Practice.*

Human existence and destiny derive their ultimate meaning and can be interpreted and understood only in relation to this fundamental reality.

In 1708 A.D., one day before his demise, the last of the living Sikh Gurus, Guru Gobind Singh, invested the Adi Granth Sahib with Guruship and ordained that from thence on, the holy book shall be the Guru, being the personal representative of the Ten Gurus, for all time. The Guru Granth Sahib has ever since been so accepted.

The writings of the Gurus are contemporaneous and are based on the direct revelations from the Almighty. The emphasis is on the Supremacy of the Creator. Every entity comes into being and exits at His command. Every living being comes with a Divine spark, and its object is to do well in life, and to be able to return the Divine light back to the Source Light (God). When the being merges into the Divine, it is no longer subject to the cycles of births and deaths.

When the majority of the people in India were oppressed beyond endurance, Budhism eradicated the Caste system. The humanity of the sub-continent was consequently allowed to breathe freely for many a century. However, the latent Vedic strength was such that with the decline of Budhism, Brahmanic renaissance re-asserted itself and re-imposed the caste system, and society went back to the bad old days. After the establishment of Islamic and Sikh religions, that were caste less, there followed the Christian governments. A very large part of the population soon became acutely aware of the inequity of caste and non-caste, but as it was still an integral part of the Hindu hierarchy, it has continued to be practised in that society even to this day.

Guru Nanak declared equality of mankind to be the natural result of Fatherhood of God. He said :

Nanak, none is high, and none is low ; everyone is under His governance, and subject to His laws; all being the beneficiaries of His love and can be reached by *Simran* (meditation), and *Sewa* (service).

Guru Amar Das says :
The four castes which people name,
Have all proceeded from One vital fluid.
All human beings are moulded from the same clay ;
The Great Artificer moulds it in different shapes (M.3 Wadhans)

Kabir's saying, included in the Guru Granth Sahib :
The Rich and the poor, are all bretheren,
This the Lord has ordained, and none can gainsay it ;
Says Kabir, poor is he, in whose heart
There is not the Name of the Lord. (Kabir, Bhairon)

The equality of mankind, without distinction of caste, color, sex or creed became the second of the firmly established pillars of Sikh congregational practice.

The Punjabi language was already spoken before the time of Guru Nanak. Even the *Paintee* (35) characters were in vogue; but Guru Angad changed their sequence and modified the shape. The Guru Granth Sahib is printed in what is now known as Gurmukhi characters.

Pre Gurmukhi Characters	Gurmukhi Characters
ਸ ੲ ੳ ਙ	ੳ ਅ ੲ ਸ ਹ
ਕ ਖ ਗ ਘ	ਕ ਖ ਗ ਘ ਙ
ਚ ਛ ਜ ਝ ਞ	ਚ ਛ ਜ ਝ ਞ
ਟ ਠ ਡ ਢ ਣ	ਟ ਠ ਡ ਢ ਣ
ਤ ਥ ਦ ਧ ਨ	ਤ ਥ ਦ ਧ ਨ
ਪ ਫ ਬ ਭ ਮ	ਪ ਫ ਬ ਭ ਮ
ਹ ਅ	ਯ ਰ ਲ ਵ ੜ

The different contributors to the text of the Guru Granth Sahib, cover a time span of some five Centuries (earliest being JaiDev in the 12th Century, and last, Guru Tegh Bahadur in the 17th Century); but the

language is one which the Punjabi people understood. The Guru Granth Sahib being in Gurmukhi characters, it has become imperative for Sikhs to know the source language. There are translations in other languages, but it is difficult to convey the exact import of Gurbani in a foreign medium.

Guru Gobind Singh was himself a prolific writer, and he had 52 bards under his patronage. Unfortunately, most of the literature created was lost, even before the Guru's demise. While including his father's *bani* into the Adi Granth Sahib, the Guru did not include in it any of his own extensive compositions. Those remaining, were subsequently collected by Bhai Mani Singh and bound into "Dasam Granth" (the book of the Tenth Master). A good deal of valuable manuscript was also destroyed from the Golden Temple Library, during the Blue Star Operational attack on the Durbar Sahib complex in 1984. There, is however, a considerable collection of Sikh literary documents in the India Office Library in London.

There are many modern writers of Punjabi (in the Gurmukhi script in India, and in the Urdu script in Pakistan), who have received well deserved acclaim. I recall having read as a child, *Sundri,* my first real book in Punjabi. It was decades later that I could appreciate the eminence of its author. Sikh literature is growing in strength and volume day by day. A few years ago, I visited the Sikh Foundation in San Francisco and was pleased to know of their consistent effort to foster Sikh religion, history, art and literature in the United States. Singapore is another Centre where I found that the Sikhs are busy disseminating such knowledge. In India, Punjabi has been raised to high academic level. These are valuable stepping stones for the preservation and propagation of Punjabi literature and culture.

On a practical level, it has been observed that in Kenya, where Sikh boys had the opportunity to have primary education in Punjabi at Khalsa School, and Urdu at Government School, more than half of them opted for Punjabi. They were regularly immersed in Gurbani and Kirtan, as well as in regular weekly gatherings at the Gurdwara congregations. At secondary level, when both the groups were studying together, the Gurdwara activities of the Khalsa group slowed down noticeably. Both groups did well in their secondary and post-secondary

education, as well as in their subsequent professional lives. All were devout and they maintained the Sikh form even after emigrating to the west; but the attachment of the Khalsa group, continued to be scholarly and one of constantly seeking guidance from Gurbani.

This pattern would very likely be deemed to apply to many an educated Sikh, who has gone abroad and have overseas-born progeny. Therefore, the need for the community is to provide a thorough grounding in Gurbani in the early and formative years of their childrens' lives

Punjabi language in the Gurmukhi script is, therefore, the fourth of the firmly established pillars of Sikh congregational practice.

Buildings

The recent fire in Windsor Castle is a reminder of how buildings which are a peoples' heritage, can be destroyed or seriously damaged. Sikh holy places have suffered serious loss in the past : the Harmander Sahib complex, 3 times at the hands of Ahmed Shah Abdali; and recently at the hands of the Government of India. I first saw the Darbar Sahib at Kartarpur (Pakistan) in 1979. The building housing the Gurdwara, is where one half of Guru Nanak's "Sheet" was cremated; and just beside it, is a marble *maqbara* (tomb) where the other half of it was buried. In 1979, the doors, windows and upstairs was intact, although unkempt and neglected. There was a full time watchman-cum-gardener in attendance.

When I visited the site the last time, there were no doors or windows left, and the roof was caving in. In contrast, the marble maqbara is intact; every night a lamp is lit. A part of the reason is political partition of India, but the community must accept it's apathy as well, because, while efforts have been made to maintain Nankana Sahib and Panja sahib, the place where Guru Nanak settled down, and spent the last 18 years of his mature life, is as much our heritage, and it has been quite forgotten.

Present situation of gurdwaras that remained in Pakistan

a. **Nankana Sahib** is the birthplace of Guru Nanak. There are

other satellite gurdwaras, like Ball Lilah Sahib, gurdwara Patti Sahib, gurdwara Mallji sahib, gurdwara Kiara Sahib, gurdwara Tamboo Sahib ; as well as the gurdwaras of Guru Arjun Dev and Guru Hargobind Sahib, and gurdwara Nihang Singhan, etc. In Choohar Khanna the gurdwara Sacha Sauda. In Lahore, gurdwara Shahid Ganj Dera Sahib, as well as gurdwara Guru Nanak Garh, Guru Ram Das Dharamsala, gurdwara Diwan Khana, and Baoli Sahib. Gurdwara Shikar Garh of Guru Hargobind Sahib, gurdwara Bhai Budhu da Ava, gurdwara Lall Khooh, gurdwara Shahid Ganj of Bhai Mani Singh and Shahid Ganj of Bhai Taru Singh. Apart from the Dera Sahib gurdwra in Lahore, and Nanakana Sahib and its satellite gurdwaras, the others are neglected and are deteriorating daily. There is very little local *sangat,* but Indian and overseas Sikhs visit some of these on their travels to Pakistan.

b. **Kartarpur Sahib** (the place of the demise of Guru Nanak). This gurdwara, by virtue of its eminence, should be the focus of every visiting Sikh, but it is a sad fact that it is the least visited shrine. Over the years, the gurdwara building is now in ruins.
c. **Panja Sahib** gurdwara has space and scenery. It is well visited by overseas Sikhs, and by the jathas led by SGPC. It is well guarded by the Pakistan security and it is in a healthy state of preservation. There is no local *sangat*, but there are resident *granthis.*
d. **Dera Sahib** As in (a) above.
e. Other gurdwaras like Bhai Lalo's in Emnabad, and those in and around West Punjab, North West Frontier Province, Baluchistan and Sind. Except for Bhai lalo's, the others are boarded up. There are no local *sangats* except in Peshawar.

When the Sikhs uproot themselves from the Punjab, and take the Sikh religion and culture to an alien shore, their efforts towards establishing Sikhism are parts of the Sikh heritage too. The first Gurdwaras in the States, Canada, Britain, the Far East, and Australia, are our heritage, and should be preserved for posterity. There were 3 beautiful Gurdwaras in Shanghai and one in Nanking. They had to be left behind for political reasons, and today no one seems to remember their existence. The Sikh community in Bangkok recently spent a fortune in making a Gold palki on the pattern of Harimandir Sahib. It

is fabulous. It is heritage. So much love, sweat and labour, which have been expended in their constuction and maintenance, should not be forgotten.

Music

Apart from Japuji, the Guru Granth Sahib is versified into 31 Indian Clasical Raags. Rendering of religious music (Kirtan), in the Gurdwara goes hand in hand with the recitation of Gurbani. *It is, therefore, the fifth of the established Sikh congregational practices.* Without Kirtan, the Gurbani is only inadequately rendered. Indeed, it is a fact that these days, there is a general tendency to debase the Indian Classical music, and it is the Sikh religion that has been the means of saving and promoting it for all time. Classical raags are co-existent with seasons and times of the day or night. It had been a well established custom in Harmander Sahib that group musicians sing the Gurbani kirtan appropriate to the period of the day or night. Parties of musicians outside the regime of Harmader Sahib do not pay heed to the co-relation of Gurbani raags to the season or the period of the day. When they come overseas they generally get led astray by the modern music and its jazzy tunes. This is our heritage too. The burden, though heavy, needs to be and shall be carried by the Sikhs.

Morality

Standards of morality in different societies and different countries, and in different environments is often different. But for the Sikhs, the standards of morality have been clearly laid down in the Guru Granth Sahib. These norms are well recognized, and have been practised for centuries. Sikhs have given proof that they can maintain the moral standard, even in direst circumstances. Time and time again, against heavily daunting odds, they not only snatched away from the caravans of the Afghan invaders, Hindu women who were being abducted, and restored them to their respective homes without molesting them, they even safely delivered a Muslim begum to her noble Lord ; and all this for Sikh morality, and not for any worldly reward.

It is well known that politics is deeply involved in the government of the people. Dealing with people needs the exercise of truth,

justice, faith, and equality. Left to the professional politicians, a tribe that does not care much for morality, a government gets hobbled. It is only when the government is conducted within the rules of morality, that there can be justice and fair play for the people. Guru Hargobind (the 6th Nanak) put on the swords of *Miri* (secular) and *Piri* (spiritual), and gave the Sikhs a direction to always temper governance with morality.

It is never repetitive or too late to remind ourselves of our historical past. It is recorded of the reign of Maharaja Ranjit Singh (1799-1839), that he summed up his own achievements as follows :

"My kingdom is a great kingdom : it was small, it was scattered, broken, and divided ; it is now consolidated : it must increase in prosperity, and descend undivided to my posterity. The maxims of Taimur have guided me; what he professed and ordered, I have done. By counsel and providence, combined with valour, I have conquered; and by generosity, discipline, and policy, I have regulated and consolidated my government. I have rewarded the bold, and encouraged merit wherever it was to be found : on the field of battle, I exalted the valiant ; with my troops I have shared all dangers, all fatigues. Both on the field and in the cabinet I shut partiality from soul, and closed my eyes to personal comfort ; with the robe of empire, I put on the mantle of care; I fed faqirs and holy men, and gained their prayers; the guilty as the innocent I spared; and those whose hands were raised against myself have met my clemency ; Sri Purakhji (God) has therefore been merciful to his servant, and increased his power, so that his territory now extends to the borders of China and the limits of the Afghans, with all Multan, and the rich possessions beyond the Sutlej." (The Sikhs : Vol 1 pp 295-296)

Occasionally some negative criticism of the Maharaja surfaces, but the fact is that his devotion to the Sikh faith was complete. In the routine of his busy life, he nevertheless found time twice a day, to hear the Guru Granth Sahib recited. On an occasion, when it was alleged that he had committed transgressions of the Sikh Code of Conduct, he was summoned by the *Sangat* and then ordered to be whipped. An autocrat monarch, whose word was the law of the land, he accepted the sentence and submitted himself for it to be carried out. His was an act

of great humility, and the *Sangat* commuted the sentence with a severe reprimand.

About the effect of Guru Gobind Singhs's leadership, Cunningham, the historian writes :

"The last Apostle of the Sikhs did not live to see his own ends accomplished, but he effectually roused the dormant energies of a vanquished people. He filled them with a lofty, although fitful longing for social freedom and national ascendancy. These being the proper adjuncts of that purity of worship, which had been preached by Guru Nanak, and the succeeding Sikh Gurus.

Gobind saw what was yet vital, and he relumed it with Promethean fire. A living spirit possesses the whole Sikh people, and the impress of Gobind has not only elevated and altered the constitution of their minds, but it has operated materially and given amplitude to their physical frames. The features and external form of a whole people have been modified, and a Sikh chief is not more distinguishable by his stately person and free and manly bearing, than a minister of his faith is by a lofty thoughtfulness of look, which marks the fervour of his soul, and his persuasion of the near presence of the Divinity. Notwithstanding these changes it has been usual to regard the Sikhs as essentially Hindu, and they doubtless are so in language and everyday customs, for Gobind did not fetter his disciples with political systems or codes of municipal laws; yet, in religious faith and worldly aspirations, they are bound together by a community of inward sentiment and of outward object unknown elsewhere. But the misapprehension need not surprise the public nor condemn our scholars, when it is remembered that the learned of Greece and Rome misunderstood the spirit of those humble men who obtained a new life by baptism. Tacitus and Suetonius regarded the early Christians as a mere Jewish sect, they failed to perceive the fundamental difference, and to appreciate the latent energy and real excellence, of that doctrine, which has added dignity and purity to modern civilization.

Gobind was killed in 1708, at Nander, on the banks of the Godavari. He was in his forty-eighth year, and if it be thought by any that his obscure end belied the promise of his whole life, it should be remembered

that when Muhammad was a fugitive from Mecca, "the lance of an Arab might have changed the history of the world", and that the Achilles of poetry, the reflection of truth, left Troy untaken. The lord of the Myrmidons, destined to a short life and immortal glory, met an end almost as base as that which he dreaded when struggling with Simois and Scamander; and the heroic Richard, of eastern and western fame, whose whole soul was bent upon the deliverance of Jerusalem, veiled his face in shame and sorrow that god's holy city should be left in the possession of infidels : he would not behold that which he could not redeem, and he descended from the Mount to retire to captivity and a premature grave. Success is thus not always the measure of greatness.

(History of the Sikhs : pages 75/76)

Guru Granth Sahib

It is the best example of spirituality and literature in the Punjabi language. It was compiled by Guru Arjan Dev (5th Nanak) in 1604. It then contained the writings of the first 5 Gurus (contemporaneously written), of 15 *Bhagats* (saints), 11 *Bhats* (bards) and 4 Sikhs. In 1706, Guru Gobind Singh added the writings of Guru Tegh Bahadur (9th Nanak), and completed the Gurbani. In 1708, one day before his demise, Guru Gobind Singh invested the holy book with Guruship, and declared that henceforth, and for all time, Guru Granth Sahib shall be the Guru of the Sikhs, representing the Ten living Gurus of yore.

The Guru Granth Sahib has 1430 pages. Apart from the Japuji, Sloks, and the Ragmala, all the writing is in verse. It is recorded in Classical Raag order, and in a descending sequence of authorship, beginning with Guru Nanak. There are 3384 hymns, consisting of 15,575 stanzas. Two-fifths of these are written by the Fifth Guru; and one-fifth by Guru Nanak. A precise numbering system shows the exact count of verses in each hymn. No alteration of any kind is permitted.

From time to time, however, attempts have been made by individuals to alter the words, meanings or structure of the Guru Granth Sahib :

(a) Sikh Sources

(i) By Ram Rai changing a word to please Emperor Auranzeb.

(ii) Bhai Mani Singh. He re-arranged the text of Guru Granth Sahib according to "authors", and included in it the writings of Guru Gobind Singh. He was seriously criticised and rebuked for it, and he gave up the propagation of his revised version.

(iii) The Bhasaud group. Headed by Babu Teja Singh, this group was very active for many years, wanting to exclude all writings from the Guru Granth Sahib, except those of the six Gurus. They were rebuffed, and ex-communicated.

(b) Non-Sikh Sources

(i) Criticisms of Dr. Trump

(ii) Criticisms of Swami Dayanand of Arya Samaj

(iii) Dr. McLeod : He has written a string of books on Guru Nanak and the Sikh Religion. His theme is to denigrate the Sikh religion and its founder ; he introduced imaginary differences of ideology between the Gurus and spurious disparities in the holy book ; as well as the composition of it's society, et al. Some Sikhs and Dr. Spellman emulated his negative example to a lesser extent. A number of responses have been published by eminent Sikhs and others, but in practise, it is difficult to eradicate the prejudice which his books and writings engendered on being published. The responses possibly do not reach the same targets where his books were directed.

In his *Bachittar Natak,* Guru Gobind Singh writes :

> Guru Nanak was Founder of this *Dharam* : Sikhism ;
> He gave a new way of life : *Rah* for all seekers of Truth.
> Those who walk on Nanak's path,
> Would never suffer from inner affliction and inequality.

Max Arthur Macauliffe gave up a secure and prestigious career, in the British Civil Service, learnt Gurmukhi, and spent many years studying the Guru Granth Sahib. In association with Sikh literati, he rendered a good translation of Guru Granth Sahib, which the Sikhs appreciated. Addressing the Quest Society at Kensington, England, on May 12, 1910, Macauliffe said :

"I am engaged here tonight in offering to your attention, a religion which has God and Soul, which presents no mysteries and which embraces an ethical system, such has never been excelled, if indeed it has even been equalled – I mean the Sikh Religion".

Duncan Greelees writes :

"The Guru Granth is certainly one of the World's masterpieces of poetry. The Granth Sahib has been rightly called the "Cream of Indian Thought – the essence of Hindu philosophy". Yet it is not "Hindu" in any sectarian sense, but purely Sikh. The more I dug into the pages of Guru Granth Sahib, the more I fell in love with them. Few if any among the World scriptures attain so high a literary level, or so constant a height of inspiration, as the Granth Sahib".
(Gospel of Guru Granth)

Such appreciations, however, do not lesson the task of the Sikh Corporate bodies. They have to be vigilent to maintain the inviolibility of their sacred books from attacks by unscruplous and the insidious.

In an historical restrospect, comulative traditions of the Sikh Religion have been fairly upheld by the Corporate bodies in the form of Akhand Paths (Continuous reading of the Guru Granth Sahib); celebrating important anniversaries (Gurpurabs); and now the Centenerary Celebrations on Global levels. The continued growth of

the community depends on the interest which the younger generations take, in knowing about this religion, and in the extent to which they can be persuaded to undertake responsibility for the continuation of the Gurus' mission in the future.

In the matter of an individual's faith, it is very difficult to make a generalised assessment of the depth of a person's conviction and commitment. While it is easy to make donations and even actively participate in the service of the Gurdwaras and other Sikh projects, there are few people who have the inclination or the drive to devote time (a) to study and (b) to practise the precepts. Those who can do so, however, are usually well rewarded by being mentally and spiritually satisfied.

There are well recorded examples of Sikhs from the earliest times to the present, who have dedicated their lives to the propagation of the Sikh traditions and culture. We should perpetuate the memory of the achievements of such Sikhs and recognise that our heritage is worth conserving. The principles of the Sikh religion flow from the Guru Granth Sahib, which are undeniably accepted to be "Bani Guru, Guru hai Bani ... "These are custom-made for Universal application, and under no circumstances, shall we allow it's compression into a parochial religion, because that clearly would be a destruction of our heritage instead of the propagation and conservation thereof.

Guru Nanak's vision was to convey God's Word to the whole mankind ; Guru Gobind Singh inherited the same. Indeed, he was ordered into this World by God, Almighty to propagate the same.

In 1699, in essence, Guru Gobind Singh winnowed grain from chaff; he knit the followers of Gurbani into a distinctive and coherent Panth, whose members were disciplined and god-fearing. They held their heads high when faced with adversity, and were humble, when in glory.

That is our sixth heritage, which is worthy of conservation world-wide and not only in ones and twos.

Time To Introspect

With much less frequency than the circumstances warrant, a number of eminent and learned Sikhs have been bold enough to speak up and to give a lucid and timely exposition of the paralytic condition of our Community. It is a well-known fact that all new religions had to undergo the experience of oppression, persecution and denigration at the hands of practitioners of earlier established religions and societies. In its short history, Sikhism also had to experience the worst of these traumas.

We survived, but while on the one hand, we have a history full of Sacrifice, Achievement and Integrity, on the other, we have a consistent record of wanton destruction of the very fabric of our Society at the hands of our own people. The factual situation is so dismal that if "hypocrites" were to be evaluated, most of us would rank as "tops". We preach the loudest, mostly to others, all that is good and honorable; we conveniently exempt ourselves from their orbit and generally act in the opposite manner.

Guru Nanak laid the foundation of this great religion for people to live according to "Hukam" of God, Whom he described in the "Mool Mantra." In essence, we accept the principle of the One-ness of God, and the Brotherhood of Man ; but in practice, many of our people run to and join in the congregations of the so-called *Sadhs*, *Sants* and *holy* persons. Those associations usually end up in an immediate or a delayed cultivation of a personality cult; because for many, the individual begins to assume a personal significance, more satisfying to them than our traditions. Guru Hargobindji, (the 6th Nanak) wore two swords - one of Miri and the other of Piri, and built the Akal Takht Sahib facing the Harimander Sahib. Some while after that, neither he nor any of the succeeding Sikh Gurus sojourned in Amritsar. The Harimander Sahib and Akal Takht Sahib remained in the control of non-Sikhs for centuries. During the time of the British, after a long struggle and sacrifice of thousands of lives, the sanctum sanctora came back into the control of the Sikh Panth. Now, instead of one Takhat, there are Five Takhats, and each one has an appointed Jathedar. On principle, the Sikhs cannot discriminate between the Takhats established for or by one Guru or the

other - the Jote of Guru Nanak has descended to all ten Gurus in equal measure. For the last few years, however, a strange ideology has been propagated that the Jathedar of Akal Takht Sahib is the supreme authority for all Sikhs. He can make any pronouncements on any matter that he deems to be contrary to the Maryada of the Akal Takht, and excommunicate any Guru's Sikh from the Panth. A Hukamnama, once issued, rightly or wrongly, cannot be reviewed or revoked. The Jathedar of Siri Akal Takht has even ex-communicated the Jathedars of the other Takhts. There is no specified Maryada; there is no qualification or experience requirements for the appointment of a Jathedar; his terms of tenure are not laid down; the scope of his authority is not prescribed. If his authority is expected to extend to all Sikhs, then the Sikhs in the rest of India, and those living abroad, must have a say in the appointment of a Jathedar. The Panth should make sure that the Jathedars of all five Takhats consider and come to a joint conclusion of matters assigned to the Takhat. There should be no supremacy of one or the other. If that is not done, the supremacy of a Takhat would remain regional. The present unregulated system is a dangerous and detrimental trend, which has resulted in disruptions in our societal make-up, and must, therefore, be urgently reviewed and replaced.

Guru Gobind Singh did not deviate from the theological and philosophical principles of his predecessors. With extraordinary foresight, he created the Khalsa, and bestowed the mantle of Guruship on the Guru Granth Sahib for eternity. The Guru Granth Sahib has the central place in all our Gurdwaras, and we all accord it respect, reverence and fealty to the same extent as if one of the Ten Gurus were himself present in person. It is within the experience of most of us, however, that on numerous occasions, there are occurrences within the Gurdwaras when all good manners are thrown aside, even in its presence. For example, we become very indignant if someone enters the Gurdwara with bared head, but we exempt ourselves from any sanction arising out of abuse, desecration, misbehavior or even assault and murder inside it, committed by us, our friends or relatives.

When our personal interests are concerned, we quickly ignore the necessity for us to follow the teachings of the Gurus; to be humble, tolerant, just and fair; to be men and women of integrity, compassion and righteous living. Fortunately for our Community, Guru Gobind Singh did not give to any Sikh, however eminent, the power or authority

to evaluate the religious standing of another Sikh. It is the inherent right of the Guru alone to determine whether his Sikh has come up to the mark or not.

Some Sikhs make public pronouncements about other Sikhs, whom they adjudge to be no longer the Guru's Sikhs. This usually takes the form of abusive epithets, and especially using "Sinh" instead of Singh. The object appears to be to denigrate an individual, but in reality it only serves to show up the mala fides of the utterer. It could be arrogance on the part of individuals, but as the Sikh Media also indulge in this kind of denigration, ostensibly with relish, it is nothing short of tragic.

At Common Law, a person is innocent until found guilty. By the Sikh tradition, a person's misdoing is judged by the Sangat, who alone can award punishment – and that, too, after due enquiry. Therefore, such wholesale, unregulated and one-sided condemnation of any individual is totally repugnant to good morals, and to the norms of a Society which not only aspires to, but has the Guru's blessings, to be sovereign and supreme. Sikh Media, in particular, have a vital role to play as beacons of tradition, and watchdogs against intentional and unintentional chaos which can stamp our Community as lawless. The disclosures made in the book "Soft Target" give us sufficient reason to be cautious.

When Guru Gobind Singh felt that his Sikhs were ready for a political assertion, he showed our ancestors the way; Banda Singh Bahadur sowed the seeds; and Maharaja Ranjit Singh put the seal of supremacy. It took our Community one whole Century to become masters of our homeland. Although it was not plain sailing all the way, our ancestors were greatly helped by the abject weaknesses which Abdali's consistent attacks had wrought in the Mughal government of the time.

Nevertheless, the ego-centrics were as active in Ranjit Singh's time, as they were in the time of Banda Singh Bahadur. So that, as soon as the strong personalities disappeared from the central scene, genocidal activities of our Community resurfaced. It is almost as if we are always on the look-out for an opportunity to destroy ourselves.

From Guru Arjan to this day, there have been "Shahids" (martyrs) in the cause of our spiritual and secular existence. Those of the present era are inspired by the sacrifices of life, limb and property of their predecessors of yesterday. In turn, those of the future shall seek inspiration from the sacrifices of all those whose names are recorded in our historical roll of honour. It is for this reason that traditionally we remember *all* the "Shahids" in our Ardas, (prayer) not merely those favoured by one group or the other.

Here I may be treading on egg-shells, but these are facts. Traditionally, some 75% of the Sikh Community does not belong to the original Indo-Aryan stock. There, therefore, bred a natural alienation between the "established countrymen" and the "migrant" foreigners. Basically, because of the rigidity of the Hindu Caste System, there has been very little miscegenation of these two groups. The environmental effect has been so great that in spite of the teachings of Guru Nanak – Guru Gobind Singh for 239 years, the majority of our Community has inherently absorbed the cancer of caste taboos. This can be perceived proliferating in many directions,. so much so that it even affects inter-religious activities, for example, when funds are needed for a Gurdwara, or for another Sikh necessity, our Community is ready and willing to accept donations from Amritdharis as well as Sahajdharis. But when it is the matter of establishing Khalistan, it is made abundantly clear that that is to be only for the Amritdharis.

What is being forgotten here is that Raj Khalsa was a fact for a half-Century. That was "Khalistan". The ruling Sikhs were a minority Community, yet they were able successfully to rule over a non-Sikh majority with great harmony. Our ancestors were no less devoted to Sikh traditions, than we in the present times believe that we are. The fallacy lies in not recognizing, that no one can rule over an unwilling and repressed minority-provided that it is united. The fate of our new Khalistan has to be sensibly linked, first to the accommodation of Amritdhari and Sahajdhari Sikhs, then to Hindus, Christians and the forgotten or ignored substantial population dubbed as Ad Dharmis. Our ancestors had to contend with cruel, ruthless and alien rulers. Yet history records that in those days, the peasantry in the countryside readily afforded the Sikhs succor of various kinds. Here may be another lesson for us to re-learn.

The strength of a Community lies in being united in all its aspects, and in remaining so united. Whether through weakness, economic necessity or whatever, there is a clear divide here into Amritdharis and Sahajdharis. The Amritdharis, having taken the bold and positive step of displaying their dedication to the Khalsa, they also have taken on the mantle of responsibility. Ipso facto, if the Amritdhari sector conduct themselves in all respects according to the Code of Ethics established for the Khalsa, there can be no doubt but that the Sahajdharis would be impressed by their standard and integrity, and themselves wish to take Amrit. On the other hand, if many of the Amritdharis were to rest their laurels simply on the fact of having gone through the initiation process and no more, and then evaluate the other Sikhs as inferior, then that would be doing disservice to the cause of a noble and chivalrous brotherhood.

The primary need seems to be introspection. We all know the principles of Gurmat, Gurbani and our Traditions. If we do not know these, we must find time to study and become conversant. Then, we must dedicate ourselves honestly and diligently to pursue these to our best ability. Second, we have to develop a Corporate Consicence, whereby we should not : by behaviour, word of mouth, writing or in any other medium, express unconstructive criticism of other Sikhs. Third, we should encourage with all our might, efforts which are made by sikhs for the betterment of Spiritual and Secular aspects of Sikhism. Fourth, we must remember that jealousy, bigotry and intolerance have no place in the Sikh religion. Therefore, what we claim for ourselves as Sikhs, is also due to other Sikhs : Sikhism is a Commonwealth. Fifth, too may Misls could not achieve what one strong leadership could. Our ancestors left a wise lead for us to follow ; they also left behind blunders and betrayals, of which we should beware.

If we think that we have come a long way in the last 150 years, we should be able to follow the good examples, and stay well clear of the bad ones. It is no use blaming our own follies and shortcomings on outsiders ; the onus, fairly and squarely, is on us. We should have the courage to admit our failings, and also have the integrity to do something about these. At the same time, we must not let ourselves be exploited or intimidated by any internal or external show of force. The Gururs' religion is destined to hold sway forever.

☬ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ☬

ਬੇਕਸਾ ਰਾ ਯਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੁਤੱਲਕ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ, ਮਿਟੀ ਧੁੰਦ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੂਸਰੇ ਨੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਤ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-
ਵਹਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜਾ ਵਰਿਯਾਮ ਅਕੇਲਾ, ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਲਿਖਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਲੋ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਦਰ ਹਕੀਕਤ ਦਰੁਸਤ ਹਨ ॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇਂ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਘੋਰ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਤੁਟਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜਕੇ ਜੁੜਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦੇਣ ਦਾ ਐਸਾ ਉਪ੍ਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਮਿਲਿਆ, ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਦਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚਲ ਕੇ ਆਵਾਗਵਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਿਆ ॥ ਆਪਨੇ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ :-
"ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥" (ਪੰਨਾ ੧੧੩੬)

ਸਿਖ ਗੁਰਤਾ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਉਂ ਦਸਦੇ ਹਨ :-
ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਕੋ ਬਪੁ ਧਰਾ ॥ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰ ਇਹ ਜਗ ਨੇ ਕਰਾ ॥
ਅਮਰਦਾਸ ਪੁਨਿ ਨਾਮੁ ਕਹਾਯੋ ॥ ਜਨ ਦੀਪਕ ਤੇ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ ॥ ੭ ॥
ਜਬ ਬਰ ਦਾਨਿ ਸਮੈ ਵਹੁ ਆਵਾ ॥ ਰਾਮਦਾਸ ਤਬ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਾ ॥
ਤਿਹ ਬਰ ਦਾਨਿ ਪੁਰਾਤਨ ਦੀਆ ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਸੁਰਪੁਰਿ ਮਗੁ ਲੀਆ ॥ ੮ ॥
ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਕਰਿ ਮਾਨਾ ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਅੰਗਦ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥
ਅਮਰਦਾਸ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਾਯੋ ॥ ਸਾਧਨਿ ਲਖਾ ਮੂੜ ਨਹਿ ਪਾਯੋ ॥ ੯ ॥
ਰਾਮਦਾਸ ਹਰਿ ਸੋ ਮਿਲ ਗਏ ॥ ਗੁਰਤਾ ਦੇਤ ਅਰਜਨਹਿ ਭਏ ॥
ਜਬ ਅਰਜਨ ਪ੍ਰਭੁ ਲੋਕ ਸਿਧਾਏ ॥ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਤਹਿ ਠਾਂ ਠਹਰਾਏ ॥ ੧੧ ॥
ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰਭ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ਹਰੀ ਰਾਇ ਤਿਹ ਠਾਂ ਬੈਠਾਰੇ ॥
ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁਤ ਵਏ ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਭਏ ॥ ੧੨ ॥ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਆਸਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਸੀ ॥ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹਸ ਪਏ ॥ ਇਕ ਸਿਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਸਹਿਤ ਹਸਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ : "ਭਾਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਲਿਤ ਵਡੇ ਅਸਚਰਜ ਹਨ ॥ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਸਮਾਂ ਜਾਮਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਜਿਹੜੀ ਜੋਤਿ ਨੌਂ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਜ ਰਾਤ ਉਸੇ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ

ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ਜਦੋਂ ਅਸੀ ਇਹ ਜਾਮਾ ਤਿਆਗ ਦਿਆਂਗੇ, ਉਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਉਸ ਜਾਂਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇਗੀ ॥

ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ ॥ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਮੁੜ ਜਨਮ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ) ਇਉਂ ਦਸਦੇ ਹਨ :

ਚਿਤ ਨ ਭਯੋ ਹਮਰੋ ਆਵਨ ਕਹ ॥ ਚੁਭੀ ਰਹੀ ਸ੍ਰੁਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਰਨਨ ਮਹ ॥
ਜਿਉ ਤਿਉ ਪ੍ਰਭ ਹਮ ਕੋ ਸਮਝਾਯੋ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ ॥ ੫ ॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ (ਚੌਪਈ)

ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਸਾਜਾ ॥
ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੇ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ ॥ ਕਬੁਧ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ ॥ ੨੯ ॥

ਕਬਿ ਬਾਚ (ਦੋਹਰਾ)

ਠਾਢ ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰ, ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਿਯਾਇ ॥
ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈਂ, ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥ ੩੦ ॥
ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ ॥ ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ ॥
ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਬਾਰਨ ॥ ੪੩ ॥

ਚੌਪਈ

ਕਈ ਕੋਟਿ ਮਿਲਿ ਪੜਤ ਕੁਰਾਨਾ ॥ ਬਾਚਤ ਕਿਤੇ ਪੁਰਾਨ ਅਜਾਨਾ ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਜ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨਾ ਆਵਾ ॥ ਕਾਣ ਕਾਲ ਕਹੂ ਨ ਬਚਾਵਾ ॥ ੪੮ ॥
ਕਿਉ ਨ ਜਪੋ ਤਾ ਕੋ ਤੁਮ ਭਾਈ ॥ ਅੰਤਿ ਕਾਲ ਜੋ ਹੋਇ ਸਹਾਈ ॥
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਲਖੋ ਕਰ ਭਰਮਾ ॥ ਇਨ ਤੇ ਸਰਤ ਨ ਕੋਈ ਕਰਮਾ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਪ੍ਰਾਨੀ, ਪ੍ਰਮ-ਪੁਰਖ ਪਗਿ ਲਾਗੋ ॥ ਸੋਵਤ ਕਹਾ ਮੋਹ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਮੇਂ, ਕਬਹੁ ਸੁਚਿਤ ਹੋ ਜਾਗੋ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਔਰਨ ਕਹਾ ਉਪਦੇਸਤ ਹੈ ਪਸੁ, ਤੋਹੇ ਪ੍ਰਬੋਧਨ ਲਾਗੋ ॥
ਸਿੰਚਤ ਕਹਾ ਪਰੇ ਬਿਖਿਯਨ ਕਹ, ਕਬਹੂੰ ਬਿਖੇ ਰਸ ਤਯਾਗੋ ॥ ੧॥
ਕੇਵਲ ਕਰਮ, ਭਰਮ ਸੇ ਚੀਨਹੁ, ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਨੁਰਾਗੋ ॥
ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰੋ ਸਦਾ ਸਿਮ੍ਰਨ ਕੋ, ਪਰਮ ਪਾਪ ਤਜਿ ਭਾਗੋ ॥ ੨ ॥
ਜਾ ਕੇ ਦੂਖ ਪਾਪ ਨਹਿ ਭੇਟੇ, ਕਾਲ-ਜਾਲ ਤੇ ਤਾਗੋ ॥
ਜੋ ਸੁਖ ਚਾਹੋ ਸਦਾ ਸਭਨ ਕੋ, ਤੋ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸਿ ਪਾਗੋ ॥ ੩ ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਉਪਰ ਇਤਨਾ ਮਾਣ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਸੀ, ਕਿ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਕਲਮ ਤੋਂ ਹਰੀ-ਉਪਮਾ ਹੀ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ ॥ ਬੰਦੇ ਉਪਰ ਹਰ ਸਮਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ ॥ ਕਦੇ ਚੜ੍ਹਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਦੇ ਉਤਰਾਉ ॥ ਸਾਹਿਬ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਨਿਪੁੰਨ ਸਨ ॥ ਜਦੋਂ ਔਖੇ ਸਮੇਂ ਆਏ ਤਦ ਭੀ ਉਹ ਚੜ੍ਹਦੀ-ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਜੀ ਮਿਸਾਲ ਤੋਂ ਖਾਲਸਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :-

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਖਿਆਲ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ, ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ॥
ਤੁਧ ਬਿਨ ਰੋਗ, ਰਜਾਈਆਂ ਦਾ ਓਢਣ, ਨਾਗ, ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣਾ॥
ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ, ਖੰਜਰ ਪਿਆਲਾ, ਬਿੰਗ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਸਹਿਣਾ ॥
ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰ ਚੰਗਾ, ਭੱਠ, ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ॥

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ ਜਦ ਉਹ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਬਚ ਕੇ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੇ ਸਫਰਾਂ ਦੀ ਔਖ ਝਾਗ ਕੇ, ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਇਕ ਉਜਾੜ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਥੱਕੀ ਟੁੱਟੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਏ ਸਨ, ਪਰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ ॥ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਕੰਮੀਂ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫ਼ਤਿਹ ਕਰਾਣ ਲਈ, ਸੱਚ ਦੀ ਫ਼ਤਿਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ, ਧਰਮ ਦੀ ਜੈ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਕੀਮਤ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਰ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਕਦੇ ਰਿਆਇਤਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ॥ ਇਸ ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੁੱਖ, ਸੁੱਖ, ਹਾਨ, ਲਾਭ, ਹਿਰਖ, ਸੋਗ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਜਿੱਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮਾਣ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ॥ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਕ ਵੰਗਾਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ ਦੇਣਾ ਸੀ ॥ ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਵੰਗਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ॥ ਮਹਾਰਾਜ ਧੰਨਵਾਦ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਸੁਣੋ ਭਾਈ, ਕੋਈ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੇਵਕ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸੇ (ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਦਾ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਰਹੇ ॥ ਫਿਰ ਹੀ ਮੈਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵਾਂਗਾ ਤੇ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਉਤੇ ਫ਼ਤਿਹ ਪਾ ਲਵਾਂਗਾ ॥ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਡੋਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸਦੇ ਸਹਾਰੇ ਮੈਂ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਤਾੜ ਦਿਆਂਗਾ) ਜੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੇਫ-ਤੁਲਾਈਆਂ, ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਆਦਿਕ ਦੇ ਨਰਮ ਨਰਮ ਬਿਸਤਰੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਮਾਨੋ ਰੋਗ ਹਨ, ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਮਾਨੋ ਸੱਪਾਂ ਨਾਲ ਸੌਣਾ ਹੈ ॥ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਰਾਹੀ ਇਕ ਸੂਲ ਹੈ, ਪਿਆਲਾ ਖ਼ੰਜ਼ਰ ਹੈ ਤੇ (ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ) ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ ਚਾਕੂ ਦੀ ਚੋਭ ਦੀ ਨਿਆਂਈ ਹਨ ॥ ਜਿਵੇਂ ਹੀਰ ਨੂੰ ਰਾਂਝੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੱਥਰ ਭੁੰਞੇ ਲੇਟਣ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖੇੜਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਬਲਦੇ ਭੱਠ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਂਗ ਸੀ ॥ ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰ ਹਾਲੇ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੁੱਖੀ ਹਾਂ) ॥

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਸੰਬਰ, ਸੰਨ ੧੬੬੬ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ ਨਵੰਬਰ, ਸੰਨ ੧੬੭੫ ਨੂੰ ੯ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ ॥ ਕੁਲ ੩੩ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕੀਤੇ ॥ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਕਵੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸੀ, ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ॥ ਫ਼ਾਰਸੀ ਤੇ ਅਰਬੀ ਦੇ ਫ਼ਾਜ਼ਲ ਸਨ, ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆ-ਨਿਪੁੰਨ ॥ ਆਪ ਨੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਸੰਕਲਨ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸੰਨ ੧੭੦੫ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀਆਂ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਅਤੇ ਬੀਰ-ਰਸ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਮਨ ਦੇ ਅਲਬੇਲੇ ਅਤੇ ਬੇਮੁਹਾਰ ਹੋਏ ਸਰੋਤ, ਵਲਵਲੇ ਅਤੇ ਤਰੰਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਈਸ਼ਵਰੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵਗਣ ਲਈ ਐਸੀ ਵੇਦਨਾ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੁੜ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਤੇ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਕੇ, ਕਿਸੇ 'ਦੂਸਰੇ" ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥ ਮੱਥਰਾ ਦਾ ਗਵਾਲ ਭੱਟ, ਕਈ ਸਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਰਿਹਾ, ਤੇ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਨਾਭੇ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਬਿਤਾਈ ॥ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਬਾਰੇ "ਗੁਰਪਚਾਸਾ" ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਸਾਕ੍ਰਿਤ ਕਬਿੱਤ ਹਨ :-

ਪਢ੍ਹਕੈ ਤਿਹਾਰੀ ਬਾਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ॥ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਜਨ ਹੋਯ ਰਹੈਂ ਅਗ ਮੇ,
ਸਾਧੁ ਮੇ ਨ ਸ਼ੇਰਪਨ ਸ਼ੇਰ ਮੇ ਨ ਸਾਧੁਪਨ, ਦੋਊਪਨ ਦੇਖਿਯਤ ਆਪ ਹੀ ਕੇ ਮਗ ਮੇ,
ਗਵਾਲ ਕਵਿ ਅਦਭੁਤ ਬਾਤੇਂ ਕਹੋਂ ਕੌਨ ਕੌਨ, ਭੌਨ ਭੌਨ ਜਾਹਰ ਜਹੂਰ ਪਗ ਪਗ ਮੇ,
ਸਿੱਖ ਜੇ ਤਿਹਾਰੇ ਸਭ ਸੰਗਯਾ ਮਾਹਿ ਸਿੰਘ ਭਏ, ਸਮਰ ਮੇ ਸਿੰਘ ਭਏ ਸਿੰਘ ਭਏ ਜਗ ਮੇ

(ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣ)

ਪਾਨ ਸੁ ਭਰੀ ਹੈ ਖਰਸਾਨ ਪੈ ਧਰੀ ਹੈ ਖਰੀ,
ਸ਼ਾਨ ਸੋ ਬਰੀ ਹੈ ਮਾਨਬਰੀ ਚਕਰ ਆਨ ਹੈ ॥
ਭਾਨੁ ਕੇ ਸਮਾਨ ਤੇਜ ਬੈਰਿਨ ਕੋ ਭਾਨ ਜਗ,
ਭਾਨ ਭਾਨ ਡਾਰੇ ਰਹੀ ਤਿਨ ਮੁਖ ਭਾਨ ਹੈ ॥
ਗਵਾਲ ਕਵਿ ਰਣ ਵਿਵਧਾਨ ਨ ਰਹਿਨਦੇਤ,
ਬੰਕਤਾ ਵਿਧਾਨ ਭਰੀ ਅੰਤਰ ਕਿਰਪਾਨ ਹੈ ॥
ਚਕਰਪਾਨਿ ਪਾਨ ਪੈ ਪਤਹਾਰੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ,
ਤੇਰੀ ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਰੈ ਜਾਂ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹੈ ॥

(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼)

ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰੁ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ : -

"ਇਸ ਭਾਰਤਭੂਮਿ ਮੇਂ ਸਹਸ੍ਰੋਂ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤਥਾ ਲਖੋਂ ਦੇਸ਼ ਸੰਰਖਕ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਹੁਏ ਹੈਂ, ਪਰੰਤੁ ਐਸਾ ਏਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੂਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਮਰਖਾ ਕੇ ਨਿਮਿੱਤ ਅਪਨਾ ਸਰਵੰਸ਼ ਹਵਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਸ਼ ਮੇਂ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਭੀ ਦਿਯੇ ਹੋਂ ॥

"ਹਿੰਦੂਧਰਮ ਪਰ ਆਤੀ ਹੂਈ ਅਨੇਕ ਤਰਹ ਕੀ ਆਪੱਤਿਯੋਂ ਕੇ ਹਾਰਕ, ਯਾ ਮ੍ਰਿਤਪ੍ਰਾਯ ਆਰਯਸੰਤਾਨ ਕੇ ਪੁਨਹ ਪ੍ਰਾਣਸੰਚਾਰਕ, ਯਦਿ ਕੋਈ ਮਹਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈਂ, ਤੋ ਸਿੱਖਸਮਾਜ ਕੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਤਾਂਤ ਸ਼ਾਸਕ ਧਰਮਗੁਰੁ ਯੇਹੀ ਏਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹੀ ਹੁਏ ਹੈਂ ॥

ਹਲੀਮੀ ਦੀ ਭੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਅਦੁੱਤੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ :-

੧. ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਾਜਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਜਕੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਣੇ ॥
੨. ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ :
   "ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੋ ਕਿਆ ਹੂਆ (ਯਹ) ਜੀਵਤ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ "
੩. ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :
   "ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਸਵਜਨ ਪ੍ਰਵਾਰਾ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਕਰਤ ਉਧਾਰਾ ॥"
   "ਮੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੈ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲਉ , ਧਨ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ॥"

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਂਪੀ : -

ਸ੍ਰੀ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਰੱਖਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : "ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜਾਨਣਾ ॥ ਜੋ ਸਿੱਖ ਜਾਨੇਗਾ ਤਿਸ ਕੀ ਘਾਲਿ ਥਾਇ ਪਇਗੀ ॥ ਗੁਰੂ ਤਿਸ ਕੀ ਬਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ ॥ (ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ॥ ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਨਾ ੧੦੦੦ ਉਤੇ ਉਚਾਰਿਆ ਮਾਰੂ ਮਹੱਲਾ ੫ ਦਾ ਸ਼ਬਦ: "ਖੁਲਿਆ ਕਰਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ ਠਾਕੁਰ" ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਨੰਦੇੜ ਸਾਹਿਬ ਸਚਖੰਡ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਇਹ ਪੂਰਾ ਸ਼ਬਦ ਲਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥

੨੩੯ ਸਾਲ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਦੂਰ-ਦਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਦੀਵੀ ਅਤੇ ਅਮਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਚਾਨਣ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਾਸਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈ ॥ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਓਟ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੁ ਹੀ ਹੈ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਉਂ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਆਨੰਦ ਕੋ ਘਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਸਰ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵਨ ਕੋ ਤਰ ਹੈ ਕਿ ਗਯਾਨ ਕੋ ਸਮਾਜ ਹੈ,
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਲ ਹੈ ਕਿ ਰੀਤਿ ਹੀ ਕੀ ਪਾਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਕੋ ਮਾਲ ਹੈ ਕਿ ਭਵ ਕੋ ਜਹਾਜ ਹੈ,

ਵੇਦ ਕੋ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਯੋ ਰੂਪ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ ਕਿ ਮੋਖ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਂਤਿ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਵਿਰਾਜ ਹੈ,
ਰਾਗਨ ਕੋ ਬਾਗ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਕੋ ਭਾਗ ਹੈ ਕਿ ਧਰਾ ਕੋ ਸੁਹਾਰ ਹੈ ਕਿ ਗਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਹੈ ॥
(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼)

ਹਰ ਕਿਸੇ ਸੰਘਠਨ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਯਾਦ ਰਖੇ ॥ ਚਲੋ ਆਪਾਂ ਭੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੀਏ : -

ਅੱਜ ਤੋਂ ਕੋਈ ੩੫੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਰੀਆ ਲੋਕ ਆਏ ॥ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਦਕ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ॥ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ॥ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ੪ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਕੇ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਸਲੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ "ਅਵਰਣ" ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ॥ ਇੰਡੋ-ਆਰੀਅਨ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਵਸਦੇ, ਦ੍ਰਾਵੜ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਭੀ ਬਰਾਬਰ ਪਿਆ ॥

ਕੋਈ ੧੦੦੦ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ੭੦੦ ਕੁ ਸਾਲ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਨੇ ਐਸਾ ਗ਼ਲਬਾ ਪਾਇਆ, ਕਿ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ॥

ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ, ਸਿਕੰਦਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ, ਕਈ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਸੰਨ ੧੦੦੧ ਤੋਂ, ਜਦੋਂ ਮਹਿਮੂਦ ਗੌਰੀ ਅਰਬ ਤੋਂ ਆਇਆ, ਇਸਲਾਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆ ਜਮਾਏ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਲੋਧੀ ਸੁਲਤਾਨ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਸਨ ॥ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ਰ ਦਸਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰੀਅਤ ਦੇ ਹਕ ਤਾਂ ਕੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਵੁਕਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ॥

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਰੀ ਹੋਈ ਹਾਲਤ ਨੂੰ, ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ, ਲਾਲਾ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਇਉਂ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ :-

ਹਰੇਕ ਕਾ ਤਿਲਕ ਅਲਾਹਿਦਾ, ਤਿਲਕ ਕੀ ਸ਼ਕਲ ਅਲਾਹਿਦਾ
ਤਿਲਕ ਕਾ ਰੰਗ ਅਲਾਹਿਦਾ, ਮਾਲਾ ਔਰ ਮਣਕੇ ਜੁਦਾ-ਜੁਦਾ
ਕਿਸੀ ਕੀ ਲਕੜੀ ਕੀ, ਕਿਸੀ ਕੀ ਤੁਲਸੀ ਕੀ
ਕਿਸੀ ਕੀ ਰੁਦਾਖ ਕੀ, ਕਿਸੀ ਕੀ ਸੁਰਖ਼
ਕਿਸੀ ਕੀ ਸਬਜ਼, ਕਿਸੀ ਕੀ ਸਿਆਹ
ਕਿਸੀ ਕੀ ਸੁਫੈਦ, ਔਰ "ਕਿਸ ਕਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੇਂ?"
ਸਭ ਕੁਛ ਮੁਖਤਲਿਫ਼, ਔਰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਮੁਤਿਜ਼ਾਦ
ਹਰ ਦੇਵਤਾ ਕਾ ਦੋਜ਼ਖ ਔਰ ਬਹਿਸ਼ਤ ਅਪਣਾ, ਨਰਕ ਅਪਣਾ ਸਵਰਗ ਅਪਣਾ ॥
ਦੇਵਤਾਉਂ ਮੇਂ ਜੰਗ ਐਸੀ, ਤੋਂ ਪੈਰੋਕਾਰੋਂ ਮੇਂ ਸੁਲਾਹ ਕੈਸੀ ?

ਈਸ਼ਵਰ ਕੋ ਵੋਹ ਦੂਰ ਦਸ਼ਾਇਆ, ਆਦਮੀ ਕਹਾਂ ਜਾਨਵਰ ਬਨਾਇਆ
ਜਿਨ ਕਾ ਨਾ ਮਜ਼ਹਬ ਏਕ, ਨਾ ਸਰਜ਼ ਏਕ, ਨਾ ਜ਼ੁਬਾਂ ਏਕ
ਨਾ ਇਖਲਾਕ ਏਕ, ਨਾ ਮੁਆਸ਼ ਏਕ
ਨਾ ਮੁਆਦ ਏਕ, ਨਾ ਇਬਾਦਤ ਏਕ
ਨਾ ਰਿਆਜ਼ਤ ਏਕ, ਨਾ ਤਰਜ਼ੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਏਕ
ਨਾ ਲਿਬਾਸ ਏਕ, ਨਾ ਖੁਸ਼ੀ ਏਕ
ਨਾ ਗ਼ਮੀ ਏਕ, ਨਾ ਉਮੀਦ ਏਕ
ਨਾ ਯਾਸ ਏਕ, ਨਾ ਗਿਜ਼ਾ ਏਕ
ਨਾ ਰਸਮੇਂ ਖਾਣਾ ਏਕ, ਨਾ ਸੂਰਤੇ ਯਗਾਨਤ ਏਕ
ਨਾ ਮਿਜਾਜ਼ ਏਕ, ਨਾ ਆਦਤ ਏਕ
ਨਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਏਕ, ਨਾ ਕੌਮੀਅਤ ਏਕ
ਤੋਂ "ਵਹਾਂ ਇਤੇਫਾਕ ਕੈਸਾ ?"
"ਦਰਦੇ ਹਮਾਂ ਕੈਸਾ ?"

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਰਾਗ ਆਸਾ ਵਿਚ, ਬਾਬਰ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਜਿਨਿ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨ ਪਟੀਆ, ਮਾਂਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰੁ ॥
ਸਿ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁੰਨੀਅਨੁ, ਗਲ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਧੂੜਿ ॥
ਮਹਲਾ ਅੰਦਰ ਹੋਦੀਆ, ਹੁਣ ਬਹਣ ਨ ਮਿਲਨਿ ਹਦੂਰਿ ॥
ਸਾਹਾ ਸੁਰਤ ਗਵਾਈਆ, ਰੰਗ ਤਮਾਸੈ ਚਾਇ ॥
ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਫਿਰਿ ਗਈ, ਕੁਇਰੁ ਨ ਰੋਟੀ ਖਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ ੪੧੮)

ਅਤੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਲਗਾਤਾਰ ੭੦੦ ਸਾਲ ਤਕ ਚਲੀ ਆਈ ਜਿਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਇਹ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਦੇਖਕੇ, ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਨਿਆਏ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ, "ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ" ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ "ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ" ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ : ਕਿ ਜਾਤਾਂ ਮਨੁਖ ਦੀਆਂ ਮਨੋਘਾੜਤ ਵੰਡੀਆਂ ਹਨ ॥ ਇਨਸਾਨ ਭਰਾ-ਭਰਾ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ॥ ਐਥੋਂ ਤੱਕ, ਕਿ ਹਰ ਜੀਵ ਵਿਚ, ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦਾ ਨੂਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ :

"ਜਾਤਿ ਮਹਿ ਜੋਤਿ, ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਜਾਤਾ, ਅਕਲ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ॥

(ਸਲੋਕ : ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੫੨੯)

ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :
"ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹ ਪੂਛੀਐ, ਸਚ ਘਰੁ ਲੇਹੁ ਬਤਾਇ ॥
ਸਾ ਜਾਤਿ ਸਾ ਪਤਿ ਹੈ, ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥" (ਪੰਨਾ ੧੩੩੦)

ਹੋਰ ਆਖਿਆ ਹੈ :
ਮਾਨੁਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨਬੋ ॥

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ :
ਜ਼ਿਮੀ, ਜ਼ਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ, ਸਮਸਤ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ ॥
ਨਾ ਘਾਟ ਹੈ, ਨਾ ਬਾਢ ਹੈ, ਨਾ ਬਾਢ ਘਾਟ ਹੋਤ ਹੈ ॥
ਨਾ ਹਾਨਿ ਹੈ ਨਾ ਬਾਨ ਹੈ, ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਜਾਨੀਐ ॥
ਮਕੀਨ ਔ ਮਕਾਨ, ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ)

ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਪਸ਼ੱਟ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਦਸੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ॥

੧. ਛੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਜਿਹੜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਉਪਰ "ਨਾਨਕ" ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੈ ॥ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ, ਮਹਲਾ ਚੌਥਾ ਆਦ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਕਿਹੜੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥
੨. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ "ਅਰਦਾਸ" ਲਿਖੀ, ਉਸ ਵਿਚ "ਗੁਰੂ" ਦਾ ਪਦ, ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ॥ "ਗੁਰ" ਦਾ ਸ਼ਬਦ "ਅੰਗਦ" ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ॥ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹੀ ਫਿਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਹੋਏ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ॥ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਧਾਰਮਕ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ, ਸਾਡੀ ਜਾਚੇ, ਇਕ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਰਸਤਾ ਉਹ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਤਕ, ਦਸ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਉਲੀਕਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਹੈ ॥ ਇਹ ਹੈ "ਸਿੱਖ ਧਰਮ" ਅਤੇ ਇਸ ਧਰਮ ਦੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹਨ ॥

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ॥ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੂਝਣਾ ਹੀ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਹੈ ॥ ਕਿਸੇ ਸਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪਰਮ ਪਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਖੰਡ ਲਿਵ ਜੋੜਕੇ ਆਪਾ ਗਵਾ ਕੇ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ॥ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ "ਆਵਾਗਉਣ" ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਇਉਂ ਉਲੀਕਿਆ ਹੈ : –

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ, ਨਿਰਭਉ, ਨਿਰਵੈਰੁ, ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ, ਅਜੂਨੀ, ਸੈਭੰ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਰਥਾਤ :
ਵਾਹਿਗੁਰੂ "ਇਕ" (ਅਦੁੱਤੀ) ਹੈ ॥ ਸਦਾ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ ॥ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦਾ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਉਹੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਉਹ ਆਪ, ਅਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਵਾਰ ਆਸਾ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥

"ਇਹ ਜਗ ਸੱਚੇ ਕੀ ਹੈ ਕੋਠੜੀ ਸੱਚੇ ਕਾ ਵਿਚ ਵਾਸ" (ਪੰਨਾ ੪੬੩)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨਿਰਗੁਣਤਾ ਅਤੇ ਸੁਗੁਣਤਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਖ਼ੂਬੀ ਨਾਲ ਨਖੇੜਿਆ ਹੈ ॥

ਅਤੇ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ : -

"ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ ॥
ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤਿ ਕਿਹ ॥
ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਮਿਤੋਜ ਕਹਿੱਜੈ ॥
ਕੋਟਿ ਇੰਦਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣ ਸਾਹੁ ਸਾਹਾਣਿ ਗਣਿਜੈ ॥
ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ ॥
ਤਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤਿ ॥ (ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਹ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਜਨੀਕ ਨਹੀਂ ॥ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੈ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਨਿੱਤ ਆਨੰਦਰੂਪ ਹੈ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਕਰਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਉਸ ਮਹਾਂ ਜੋਤਿ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ, ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ; ਸਿਖ ਲਈ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ ॥

"ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਜਿਨ ਜਾਨਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸਕਾ ਨਾਉ ॥
ਤਿਸਕੇ ਸੰਗ ਸਿੱਖ ਉਧਰੈ, ਨਾਨਕ ਹਰ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ (ਸੁਖਮਨੀ ਮ :੫, ਪੰਨਾ ੩੪੬)

"ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦੈ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹੀਏ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵੈ ॥" (ਮਲਾਰ ਮ:੪, ਪੰਨਾ ੧੨੬੪)

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਂਚਾ ਆਚਰਣ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ॥ ਇਹ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ॥

(ੳ) ਨਿੱਜੀ ਯਾਨੀ ਸ਼ਖਸੀ, ਅਤੇ

(ਅ) ਪੰਥਕ ਸ਼ਕਸੀ ਦੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਨੇਮ ਹਨ :-

(੧) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਿਵ ਜੋੜਕੇ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ॥

"ਦੁਖ ਭੁਖ ਨਾ ਵਿਆਪਈ ਜੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਮਨ ਹੋਇ ॥
ਕਿਤ ਹੀ ਕੰਮ ਨਾ ਛਿਜੀਐ ਜਾ ਹਿਰਦੈ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ:੫, ਪੰਨਾ ੪੩)

(੨) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਨਿਤ ਕਰਨਾ ॥ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ :

ਮੂੜ ਰੂੜ ਪੀਟਤ, ਨ ਗੂੜਤਾ ਕੋ ਪਾਵੈ ਭੇਦ ॥
ਪੂਜਤ ਨ ਤਾਹਿ, ਜਾਕੇ ਰਾਖੇ ਰਹੀਅਤ ਹੈ ॥" (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ)

ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਭੀ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ, ਜਿ ਕੋ "ਗੁਰਮੁਖ" ਹੋਇ ॥ (ਓਅੰਕਾਰ, ਪੰਨਾ ੯੯੫)

(੩) ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਜਾਣ ਕੇ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭੇਦ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ॥ .....

"ਤੂੰ ਸਾਝਾ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਪ ਹਮਾਰਾ ॥" (ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੫੭)

"ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ ॥" (ਸੋਰਠ ਮ:੫, ਪੰਨਾ ੬੨੧)

(੪) ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨਾ ॥
"ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟੀਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤ ॥
ਹਸੰਦਿਆਂ, ਖੇਲੰਦਿਆਂ, ਪੈਨੰਦਿਆਂ, ਖਾਵੰਦਿਆਂ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ (ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੨੨)
"ਘਾਲਿ ਖਾਏ, ਕਿਛ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ਨਾਨਕ ਰਾਹ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥ (ਮ: ੧, ੧੨੪੫)

(੫) ਅਵਿਦਆ, ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਅਨਮਤਾਂ ਦੇ ਕਰਮਜਾਲਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ, ਗੁਰਮਤ ਤੇ ਚਲਣਾ ॥ ਸਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ॥
"ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨਾ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋਂ ਆਦ ਅਜੋਨ, ਅਜੈ ਅਬਨਾਸ਼ੀ ॥
ਤਿਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਜਾਨੋਂ ॥ (ਪਾ: ੧੦ ਹਜ਼ਾਰੇ)"

(ੲ) ਪੰਥਕ ਆਚਰਣ ਦੀ ਵਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਬਹਾਲੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਲਈ :-

(੧) ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਤੇ ਪੱਕਿਆਂ ਰਹਿਣਾ ॥

(੨) ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ, ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਅਤੇ ਧਨੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ॥

(੩) ਗੁਰਮਤ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋ ਲੈਣਾ ॥ ਅਤੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ॥

(੪) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ ਲੇਵਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੇਖ ਅਤੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਜਾਣਕੇ, ਸਨੇਹ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਣਾ ॥
".... ਜੋ ਦੀਸੈ ਗੁਰਸਿਖੜਾ ਤਿਸੁ ਨਿਵ ਨਿਵ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ਜੀਉ " (ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੮੬੩)

(੫) ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ, ਸਤਿ[illegible]ਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣੀ ॥
"ਮੈ ਬਧੀ ਸਚਿ ਧਰਮਸਾਲ ਹੈ ॥ ਗੁਰਸਿਖਾ ਲਹਿਦਾ ਭਾਲਕੇ ॥
ਪੈਰ ਧੋਵਾ, ਪੱਖਾ ਫੇਰਦਾ, ਤਿਸੁ ਨਿਵ ਨਿਵ ਲਗਾ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ:੫, ਪੰਨਾ ੭੩)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ "ਦਸ ਸਵੈਈਆਂ" ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੈਨੀ, ਬੁਧ ਧਰਮੀ, ਸਿੱਧ, ਜੋਗੀ, ਜਤੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਦੇਖੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਮਾਣ ਸੀ ॥ ਬੜੇ ਠਾਠ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ, ਬਲਕਾਰੀ ਯੋਧੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਵੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਖੇ ॥ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਡਿੱਠੇ, ਜਿਹੜੇ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਬੀ ਮਿਹਰ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਟਕ ਕੀਤਿਆਂ, ਹਠ ਤਿਆਗ ਕੀਤਿਆਂ, ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ, ਦਾਨ ਦਹਾਜ, ਜਾਂ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੋਕਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ॥ ਸਗੋਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਔਕੜਾਂ ਹਨ ॥ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪਿਆਰ ਅਤੇ "ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ" ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ॥ ਆਪ ਆਖਦੇ ਹਨ :

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੂੰ ਤੇ ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ ॥"

(ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦੀ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਦਾ ਮੁੱਲ, ਇਕ ਰੱਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਇਹ ਭਾਵ ਸਵਈਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ :-

ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨ ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨ ਭੂਪਤਿ ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨ ਏਕ ਨਾ ਲੇਖੈ ॥

ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨ ਤਿਆਗਿ ਜਹਾਨ ਨਿਦਾਨ ਚਲੈਂਗੇ ॥

(ਫੇਰ) ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਪਤ ਕੇ ਪਰਸ ਹੈਂ ਪਗ, ਤੇ ਨਰ ਫੇਰ ਨ ਦੇਹ ਧਰੈਂਗੇ ॥ (੧੦ ਸਵਈਏ)

ਇਹਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨਾਂ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਉਪਜ ਸਕਦੀ, ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ॥ ਉਸ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ਸ਼ਰਧਾ ਬਿਨਾਂ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਗਿਆਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ॥ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਬਣਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ-

"ਹਰਿ ਜਨੁ ਐਸਾ ਚਾਹੀਐ ਜੈਸਾ ਹਰਿ ਹੀ ਹੋਇ ॥" (ਕਬੀਰ ਪੰਨਾ ੧੩੭੨)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਤਕ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ੨੦੬ ਸਾਲ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ॥ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, "ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਉਚ-ਨੀਚ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ, ਸੰਗਤ-ਪੰਗਤ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਗੁਣ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਸਤੀ ਦਾ ਤਰਕ, ਵਿਧਵਾ-ਵਿਆਹ ਦਾ ਅਪਣਾਉਣਾ, ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ॥ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾਇਆ ॥ ਤੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੰਕਲਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ : -

ਸੰਤਹੁ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰੁ ਨੀਕਾ, ਜੋ ਨਾਵੈ ਸੋ ਕੁਲੁ ਤਰਾਵੈ ਉਧਾਰੁ ਹੋਆ ਹੈ ਜੀ ਕਾ (ਸੋਰਠਿ ਮ:੫, ਪੰਨਾ ੬੨੩)

ਇਸ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇਂ ਆਖਿਆ ਹੈ : -

"ਤਾ ਮੈ ਕਹਿਆ ਕਹਿਣ ਜਾ ਤੁਝੈ ਕਹਾਇਆ (ਵਡਹੰਸ ਮ:੧, ਪੰਨਾ ੫੬੬)

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਖਿਆ : -

"ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰਸਿਖਹੁ ॥
ਹਰਿ ਕਰਤਾ, ਆਪ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ॥" (ਵਾਰ ਗਉੜੀ ਮ:੪, ਪੰਨਾ ੩੦੨)

ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇਂ ਭੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ :-

"ਮੈਂ ਨਾ ਕਹਿਉ ਸਭ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਿਉ ॥" (ਸਵੈਯੇ)

ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਆਦਰ ਮਾਣ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ "ਬਾਣੀ" ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ :-

"ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥
ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਕਹੈ, ਸੇਵਕੁ ਜਨ ਮਾਨੈ, ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ (ਨਟ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੯੮੨)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਭੀ ਉਹ ਸਵੈਮਾਣ, ਤੇ ਸਵੈ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਉਹ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਜਬਰ, ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਨਸਾਨੀ ਹੱਕ ਲੈ ਸਕਣ ॥ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ॥ ਉਹ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ : -

"ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫ਼ੌਜ, ਪ੍ਰਗਟਿਉ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ ॥"

ਸੋ ਸੰਨ ੧੬੯੯ ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਸਿਰਫ਼ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ॥ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ੨੩੦ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ, ਸਿਖਿਆ, ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਇਕ ਨਵੀਂ ਕੌਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ : "ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ" ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ॥ ਹੁਣ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਦੋ ਤੁਲਵਾਰਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ - ਇਕ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ॥ ਇਕ ਮਿਆਨ ਵਿਚ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤਾਂ ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ॥ ਸੋ ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ੋਰ ਆਜ਼ਮਾਈ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ ॥ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਭੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਲੜਾਈਆਂ ਕਰਦਾ ਥੱਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਜਬਰ, ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ ॥ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦਾ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦਾ ਅੱਗੇ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਚਲਾਕੀ ਤੇ ਮੱਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲੇਗੀ ॥ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸਫ਼ਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ? ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤੁਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਜੋ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਲੇਖਾ ਡਿਓਢਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦਮ ਲਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡੇਗਾ ਨਹੀਂ ॥

ਇਕੋ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮਿਲਣੇ ਅਸੰਭਵ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਕਾਮਿਲ ਸਨ ॥ ਦੌਲਤ ਰਾਏ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ : ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਕਵੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ, ਧਰਮ ਸੁਧਾਰਕ ਤੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਅਣਥੱਕ ਸਿਪਾਹ-ਸਾਲਾਰ ਸਨ ॥ ਕਵੀ ਵੀ ਐਸੇ ਸਨ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਤੇ ਵਲਵਲੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਨ ॥ ਬੜੀ ਸੂਝ ਤੇ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਰੀਫਾਰਮਰ ਸਨ, ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਹੀ ਪਛਾਣਦੇ ਤੇ ਪਕੜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਹੀ ਉਖਾੜਦੇ ਸਨ ॥ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਅਜਿਹੇ ਹਰ-ਮਨ ਪਿਆਰੇ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੇਵਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਕੀ, ਸਭ ਕੁਛ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਗਏ ॥ ਬੜੇ ਜਾਹੋ ਜਲਾਲ ਵਾਲੇ, ਦੂਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ, ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ, ਕੌਮ ਤੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਭ ਕੁਛ ਘੋਲ ਘੁਮਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਅਣਥੱਕ ਕੌਮੀ ਉਸੱਰੀਏ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਾਸਾਨੀ ਸ਼ਹੀਦ ਸਨ ॥

ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੀਰਘ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਹੀ ਚਮਤਕਾਰ ਸੀ, ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੀ ਪੱਕੇ ਪੈਰਾਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ, ਐਸੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖੀ, ਕਿ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠਾਂ, ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਮਾਰ ਅੱਗੇ, ਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜ ਦੇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਜੋਸ਼, ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜਬਰ ਅੱਗੇ, ਅਸਿਹ ਤੇ ਅਕਹਿ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਵੀ, ਛਾਂਗੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗ ਵਧਦਾ ਹੀ ਗਿਆ ॥ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਨਾਲ, ਅਜਿਹੇ ਗੁਣ ਭਰੇ, ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਐਸੀ ਕਾਇਆਂ ਕਲਪ ਕਰਕੇ, ਨਵੀਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਕਿ ਉਹ ਮੌਤ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਤੇ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ, ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗਾ ॥ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਸੀਨਾ ਡੁਲ੍ਹਦਾ, ਉਥੇ ਸਿੰਘ ਲਹੂ ਡੋਲ੍ਹਦੇ ॥ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤ, ਤੇ ਹੌਸਲੇ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਫੂਕ ਮਾਰੀ, ਅਜਿਹੀ ਜੀਵਨ ਜੋਤੀ ਜਗਾਈ, ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਸਿੱਖ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ॥

ਅਜਿਹੇ ਕੌਮੀ ਪਰਵਾਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਖ, ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਰਾਹ 'ਚੋਂ ਰੋਕ ਨਾ ਸਕੇ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਵੀ ਸੁਖ ਜਾਂ ਚਿੰਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਸਕੀ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ, ਫੌਲਾਦੀ ਪਾਹ ਦੇ ਕੇ, ਸਰਬਲੋਹ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਪਿਲਾ ਕੇ, ਫੌਲਾਦੀ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਫੌਲਾਦੀ ਇਨਸਾਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਹਰ ਮੁਸੀਬਤ, ਤੇ ਹਰ ਤਕਲੀਫ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਫੌਲਾਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ, ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ, ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਮੰਤਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਇਆ, ਕਿ ਉਹ ਕੌਮੀ ਕਰਤੱਵ ਦਾ, ਅਜੱਪਾ ਜਾਪ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੱਲਤ ਦੀ ਖੱਡ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ, ਉੱਚਾ ਮਰਤਬਾ ਦਿੱਤਾ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਪ ਤੇਜ ਦੇ ਸੂਰਜ ਅੱਗੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ, ਕਾਫ਼ੂਰ ਹੋ ਗਏ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੇ ਪੰਡਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਸਰਿਆ, ਤੇ ਉਹ ਚੂੰ ਚਰਾਂ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ॥ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਕਾਹਲੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦੀਰਘ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਰੱਖੀ ਸੀ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਤੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਚੁੰਬਕ ਵਾਲੀ ਖਿਚ ਸੀ, ਤੇ ਮਿਸ਼ਰੀ ਵਾਲੀ ਤਾਸੀਰ ਸੀ ॥ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਮੰਨਣ ਲਈ, ਹਾਜ਼ਰ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਰਨ ਲਈ, ਸਦਾ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ॥ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ, ਅਗਾਧ ਸ਼ਰਧਾ ਸੀ ॥ ਇਹ ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਦੇ ਰਹੇ, ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁਟਾਂਦੇ ਰਹੇ ॥ ਇਸ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਭੇਦ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸੀ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦੇ ਸਨ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਸਨ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ, ਇਹ ਗੱਲ ਘਰ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਮਿਠ ਬੋਲੇ, ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ, ਤੇ ਨਿਘੇ ਵਰਤਾ ਵਾਲੇ ਸਨ ॥

ਹੱਕ-ਸ਼ਨਾਸ ਤੇ ਆਦਲ ਐਸੇ ਸਨ, ਕਿ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਾਜ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ॥ ਐਸੀ ਮਿਸਾਲ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ॥ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਇਤਨਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਇਤਨੀ ਸੀ ਕਿ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-
ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਹਿ ਹਉ ਕਰੌਂ ਨਿਵਾਸ ॥"

ਅਤੇ "ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈਂ, ਨਹੀਂ ਮੁਹ ਸੋ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ ॥"

ਸੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਧਰਮ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ "ਦੇਗ, ਤੇਗ ਅਤੇ ਫ਼ਤਿਹ" ਦੀ ਤ੍ਰੈ-ਮੂਰਤੀ ਹੀ ਹਨ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਇਸ ਕਾਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕਿਸਮਤ ਆਪ ਬਣਾ ਸਕੇ ॥ ਸੋ ਆਪ ਨੇ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਟੋਰਿਆ ॥ ਸਿੰਘ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ, ਅਤੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣ ਗਈ ॥ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਕੇ ਉਤੇ ਉਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ :-

"ਸਿੱਕਾ ਜ਼ੱਦ ਹਰ ਦੋ ਆਲਮ, ਤੇਗ਼ੇ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅੱਸਤ ॥

ਫ਼ਤਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਾਹੇ ਸ਼ਾਹਾਨ, ਫ਼ਜ਼ਲੇ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਅੱਸਤ ॥

ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ "ਸੀਲ" ਜਾਂ ਮੋਹਰ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ –
ਦੇਗੋ, ਤੇਗੋ, ਫ਼ਤੇਹ, ਓ ਨੁਸਰਤ ਬੇਦੁੰਗ ॥ ਯਾਫ਼ਤ ਅਜ਼ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ॥

ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ, ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਸੰਨ ੧੭੧੬ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ, ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜਬਰ ਜ਼ੁਲਮ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਹੇਠ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਬਿਤਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ॥ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਨੌਂ ਹਮਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਹੋਏ ॥ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਹੋਈ ॥ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ੧੨ ਮਿਸਲਾਂ ਬਣੀਆਂ ॥ ਆਪਸ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਕੌਮ ਦੀ ਭੀੜਾਂ ਵੇਲੇ, ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ॥ ਛੋਟਾ ਤੇ ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਹੋਏ ॥ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੇਹੱਦ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਔਕੜਾਂ ਝੱਲੀਆਂ, ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸਾਥ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ॥

ਅਖ਼ੀਰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਠੀਕ ਇਕ ਸੌ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਸੰਭਾਲਿਆ॥ ਖ਼ਾਲਸਾ ਘਟ ਗਿਣਤੀ (minority) ਵਿਚ ਸਨ, ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਰਾਜ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਗਲੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਜਜ਼ੀਆ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਸ਼ੈਹਰੀਅਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ॥ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਚੂੰਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਬਰਾਬਰੀ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਣਾ ਜਰੂਰੀ ਕੀਤਾ ॥ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਕਰਤਵ ਸੀ :

"ਨਾ ਕੋ ਵੈਰੀ ਨਹੀ ਬੇਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ (ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੯੯)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤਾਂਈ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ॥ ਇਹ ਇਕ ਬਲਯੁਤ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਸੀ ॥ ੧੮੩੯ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਮੀਟਣ ਤੋਂ ੧੦ ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਜਿਨਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਗੁਆਇਆ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਤੇ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਕਾਂਡ ਹੈ ॥ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ॥ ਹੁਣ ਭੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟਣ ਨਾਲੋਂ, ਆਪਣੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕੌਮੀ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਨੀ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਦੀ ਰੈਹਬਰੀ ਦੀ ਲੋ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰੀਏ ॥ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ:

"ਜਿਨ ਕੀ ਜਨਮ ਜਾਤ ਅਰ ਕੁਲ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰੀ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀਂ ਆਈ,
ਤਿਨਕੋ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਬਣਾਊ, ਅਰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਸਿਖਾਊਂ ॥

ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ, ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਉਂ ਭੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-
ਧੰਨ ਜੀਉ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈਂ, ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿਤ ਮੈਂ ਜੁਧ ਬੀਚਾਰੈ ॥
ਦੇਹ ਅਨਿੱਤ ਨਾ ਨਿੱਤ ਰਹੈ, ਜਸ ਨਾਵ ਚੜ੍ਹੈ, ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ ॥
ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ, ਬੁੱਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉਂ ਉਜਿਆਰੈ ॥

ਗਿਯਾਨੈ ਕੀ ਬਢਨੀ ਮਨੋ ਹਾਥ ਲੈ, ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ ॥ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ)

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਤੁਛ ਸੁਝਾਉ ਹੈ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ਲਸਫੀ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਸਿੱਖ-ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਾਜ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਕਿਸੇ ਭੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਡਾ ਹੀ ਮਾਨੁਵਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਨਹੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ॥ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਰਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹੱਥ ਹੈ ॥ ਉਹੀ ਇਹ ਪਰਖ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਪੂਰੇ ਤੋਲ ਉਤਰਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ॥ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ, ਕਿ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲੇਖਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤਾਰਨਾ ਹੈ ॥ ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਲੇ ਜਾਂ ਮਸੰਦ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਕਿਉਂਕਿ

"ਤਿਸ ਕਾ ਸਰੀਕੁ ਕੋ ਨਹੀ, ਨਾ ਕੋ ਕੰਟਕੁ ਵੈਰਾਈ ॥" (ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ ਮ:੩, ਪੰਨਾ ੫੯੨)

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਭੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖਕੇ, ਜਾਂ ਵਿਆਖਿਆਨ ਕਰਕੇ, ਸਿਰਫ਼ ਲੁਕਾਈ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਕੁਛ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ?

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :

"ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਜੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਕੈ, ਬੈਠ ਰਹਿਓ ਬਕ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਉ ॥
ਨ੍ਹਾਤ ਫਿਰਿਉ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਰਨ, ਲੋਕ ਗਯੋ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਵਾਇਉ ॥
ਬਾਸ ਕੀਉ ਬਿਖਿਆਨ ਸੋ ਬੈਠਕੇ, ਐਸੇ ਹੀ ਐਸ ਸੁ ਬੈਸ ਬਿਤਾਇਉ ॥
ਸਾਚ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ, ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਉ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਉ ॥

ਇਸ ਲਈ ਅਤਿ ਹਲੀਮੀ ਸਹਿਤ, ਮਨੋ ਉਪਜੀ ਧੁਨ ਨਾਲ ਆਰਾਧੀਏ :

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਮਨ ਕਰਤੀ ਨਿਰਮਲ, ਨਿਰਮਲ ਮਨ ਤੇ ਗਿਯਾਨ ॥
ਗਿਆਨ ਭਏ, ਆਤਮ ਸੁਖ ਪਾਵੈ, ਜਾਂ ਤੇ ਸਭ ਦੁਖ ਹਾਨ ॥

ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ

ਇਹ ਸਿਰਫ ਕੰਨ ਵਲੇਲ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਕਈ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਅੰਸਰ, ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਜ਼ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖ ਧਰਮ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਸ਼ਾਖ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਿਖ ਧਰਮ ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦਾ ਮਿਲਗੋਭਾ (ਕੰਪ੍ਰੋਮਾਈਜ਼) ਹੀ ਹੈ ॥ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵੀਨਤਾ ਨਹੀਂ ॥ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਇਹ ਨਿਰੀਆਂ ਗ਼ਲਤ ਬਿਆਨੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ॥ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦਾ ਭੀ ਇਹੋ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ ਸਚੀ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ :-

"ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਧਰਮ ਹੈ" ॥

ਇਸ ਲਈ, ਚਲੋ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ, ਤੇ ਫਿਰ ਦੀਰਘ ਗਹੁ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਕੀ ਸੱਚੀਂ ਮੁਚੀਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਹੈ ? ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਇਹ ਵੱਖਰਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਧਰਮ ਹੈ ?

ਇਕ ਪਾਸੇ ਗ਼ੈਰ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਯਹੂਦੀ, ਈਸਾਈ, ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਜ਼ਰਤੁਸਤ (ਜ਼ੋਰੋਆਸਟ੍ਰੀਅਨ) ਹਨ ॥ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤ ਦੇ (ਹਿੰਦੂ, ਬੁਧ, ਜੈਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ) ਧਰਮ ਹਨ ॥

ਯਹੂਦੀ ਇਹ ਇਬਰਾਹੀਮ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁਤਰ ਈਸਾ ਅਤੇ ਜੇਕਬ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ੧੨ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ॥ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਰੱਬ ਦੀ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨਾਲ ਹੋਈ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਵਿਚ ਹੈ ॥ ਇਸ ਮਤ ਦਾ ਰੱਬ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ॥ ਉਹ ਇਕ ਜਾਤੀ -ਸਬੰਧੀ (ਨੈਸ਼ਨਲ) ਰੱਬ ਸੀ ॥ ਪਹਿਲਾਂ, ਯਹੂਦੀ ਬੁਤ-ਪ੍ਰਸਤ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਮਿਸਰੀ ਬੰਦਸ਼ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਪਿਛੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਲਸਤੀਨ ਵਿਚ, ਯਾਹੋਵਾਹ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਨੈਹਰੀ ਬੈਲ ਵਰਗੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਹ ਬਹੁ-ਦੇਵ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਗਏ ॥ ਪਰ ਸਮਾ ਪਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਛਡ ਦਿੱਤਾ ॥ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੋਵੇਂ ਮੁਖ-ਪੁਜਾਰੀ (ਹਾਈ ਪ੍ਰੀਸਟ) ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ॥ ਸੁੱਨਤ ਕਰਨੀ, ਸਿਰਫ ਉਸ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ, ਜਿਸਦੇ ਖੁਰ ਫਟੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਉਗਾਲੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ (ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੂਰ ਖਾਣਾ ਵਿਵਰਜਤ ਹੈ); ਪਰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕੁਹਕ (ਕੋਸ਼ਰ) ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਲੋਥ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਾ ਲਹੂ ਚੋ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇ ॥ ਇਹ ਕਾਢਾਂ ਇਸੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ॥ ਇਨ੍ਹਾ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ **ਸਿਨੇਗੋਗ** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਅੰਦਰ, ਆਦਮੀਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਖੋ ਵਖਰੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਉਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ "ਤੋਰਾ" ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਰੇਸ਼ਮੀ ਰੁਮਾਲਾਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂਉਂਦੇ ਹਨ ॥ ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਅਸੂਲ ਖਾਸ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਦਰਸਾਏ ਹਨ ॥ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਇਕ ਵਾਰੀ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤਾਂਈਂ ਇਸਨੂੰ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ॥ ਕਈ ਸਜਣ ਕਿਸੇ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਾਠ ਕਰਵਾਂਉਂਦੇ ਹਨ ॥ *(ਨੋਟ: ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਬਣ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ, ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥* ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਇਕ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਅਜ ਕਲ ਇਸਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ,

ਗੀਤਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ ॥)

ਯਹੂਦੀ ਮੱਤ ਵਿਚ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਜਗ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਢੰਗ ਵੀ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ਹਜ਼ਰਤ ਮੂਸਾ ਦੇ ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਆਏ ੧੦ ਨਿਯਮ, ਇਸ ਧਰਮ ਦੀ ਨੀਹੁੰ ਹਨ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁਖ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ : ਰੱਬ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ॥ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਜਗ-ਰਚਨਾ ਯਾਹੋਵਾਹ ਦੀ ਇਛਿਆ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੋਈ ॥ (ਸਵੇਰੇ, ਸ਼ਾਮ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਮੇਂ, ਯਹੂਦੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ : "ਐ ਅਜ਼ਰਾਈਲ, ਸੁਣੋ ਯਾਹੋਵਾਹ ਸਾਡਾ ਐਲੋਹੀਮ ਕੇਵਲ ਇਕ ਯੇਹੋਵਾ ਹੈ") ॥ ਯਹੂਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਉਤੇ ਵਿਰੋਸਾਈ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ (chosen people) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਯਹੂਦੀ ਮਤ ਵਿਚ "ਮਸੀਹਾ" ਦੀ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕਈ ਮਸੀਹਾ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ਸ਼ਬੇਤਾਈ ਜ਼ੇਵੀ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਸਜਣ ਜੋ ਸਮੱਰਨਾ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ॥ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਿਆ ਤਾਈਂ ਉਸਦੀ ਮਸੀਹਾ ਵਜੋਂ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਹੋਈ ॥ ਇਹ ਸ਼ਮਾਂ ਔਟੋਮਨ ਰਾਜ ਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਮਾਈਨਰ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਸੀ ॥ ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਮਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿਚੋ ਤਾਣੀ ਸੀ ॥ ਯਾਹੂਦੀ ਆਬਾਦੀ ਬੜੀ ਖਿੰਡਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਸੀ ॥

ਸ਼ਬੇਤਾਈ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਸੀਹਾਈ ਦੀ ਧਾਂਕ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਖੂਬ ਜਮ ਰਹੀ ਸੀ ॥ ਸੰਨ ੧੬੬੫ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਉਹ ਕਸਤਨਤੁਨੀਆ (ਕੌਨਸਟੈਂਟੀਨੋਪਲ) ਸ਼ਹਿਰ ਜਾ ਨਿਕਲਿਆ॥ ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਫੜਕੇ ਕੈਦ ਖਾਨੇਂ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ॥ ਉਸਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇਂ ਬੜੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਪਰ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇਂ ਫਤਵਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਜਾਂ ਉਹ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਵੇ, ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ਬੜੀ ਦੀਰਘ ਸੋਚ ਪਿਛੋਂ ਸ਼ਬੇਤਾਈ ਨੇਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇਂ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਕੜੀ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਕੇ ਬਾਇਜ਼ਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਮੈਹਮਤ ਈਫੈਂਦੀ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ॥ ਇਹ ਗਲ ਸੰਨ ੧੬੭੧ ਦੀ ਹੈ ॥

ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ ॥ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸ ਸਾਕੇ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਕੀਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ॥ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਨੇਊ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨਾਂ ਵਰਣਾ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ॥ ਚੌਥੇ ਵਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਵਰਣਾ ਨੂੰ ਜਨੇਊ ਪੌਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ॥ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਤਨੇ ਜਨੇਊ ਲਥੇ ਦੇਖਕੇ ਫਿਰ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ॥ ਇਹ ਤਾਦਾਦ ਲਖਾਂ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਣ ਲਗ ਗਈ, ਤਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ॥ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਵਾਂਗ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਭੀ ਫਤਵਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਨ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ ॥

ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇਂ "ਸਿਰ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰ ਨਾ ਦੀਆ" ॥ ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇਂ ਤਾ ਯਾਹੂਦੀ ਮਸੀਹਾ ਪਾਸੋਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਪਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕਿਆ ॥ ਇਹ ਸੰਨ ੧੬੭੫ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ॥ (ਮਸੀਹਾ - Messiah : ਅਰਥਾਤ Deliverer; ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ) ਇਹ ਯਾਹੂਦੀ, ਈਸਾਈ, ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ

ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਮਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਉਕੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

ਪਾਰਸੀ (ਜ਼ੋਰੋਅਸਟ੍ਰੀਅਨ) : ਈਸਾਈ ਮਤ ਤੋਂ ਕਈ ਛੇ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ੋਰੋਆਸਤਰ ਨੇਂ ਇਸ ਮਤ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ॥ ਜ਼ੋਰੋਆਸਤਰ ਦੋ ਗਲਾਂ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ : ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਵਡਾ ਜਾਦੂਗਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ॥ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਅਸਰ ਯਹੂਦੀ ਈਸਾਈ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਮਤਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਪਿਆ ॥ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਔਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਈਰਾਨ ਤੋਂ ਦੌੜ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸੇ ॥ ਇਥੇ ਉਹ ਬੜੇ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹਨ ॥ ਇਸ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਭੈੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਗਿਣੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ਪਾਰਸੀਆਂ ਕੋਲ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ ॥ ਨੀਰੰਗ ਇਕ ਜਾਦੂ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ਅਗਨੀ ਦੇਵਤਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਘਰ ਵਿਚ ਅੱਗ ਸੁਲਗਦੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ॥ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਜਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦਬਾਉਂਦੇ ਹਨ : ਖਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਗਿਲਝਾਂ ਵਗੈਰਾ ਪੰਛੀ ਉਸਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਕੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੀਸਰੈਕਸ਼ਨ ਵੇਲੇ ਮੁਰਦੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਔਹਰਾ ਮਜ਼ਦਾ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਗੇ ॥ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦਾ ਅਸਰ ਯਹੂਦੀ ਮੱਤ ਉਪਰ ਭੀ ਪਿਆ ਹੈ ॥ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਹੈ "ਜ਼ੈਦ-ਅਵੇਸਤਾ", ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ, ਔਹਰਾ-ਮਜ਼ਦਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੀਵ ਦੀ ਮੁਕਤੀ, ਅਤੇ ਪੁਨਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਔਹਰਾ-ਮਜ਼ਦਾ ਨੂੰ ਰਚਨਹਾਰ, ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾਂ, ਪਵਿਤ੍ਰ, ਵਿਅਕਤ ਭੀ ਅਤੇ ਅਵਿਅਕਤ ਭੀ ਮਿਥਿਆ ਹੈ॥ ਮੰਥਰ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਸਨੇ ਜਗ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ॥ ਇਹ ਦਵੈਤਵਾਦੀ ਫਲਸਫਾ ਹੈ : ਔਹਰਾ-ਮਜ਼ਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਅਹਿਰੇਮਾਨ (ਆਗਰਾ-ਮੈਨਯੂ) ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥

ਈਸਾਈ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਚਿਅਨ) ਇਸ ਮਤ ਦਾ ਉਸਾਰੂ ਜੀਜ਼ਸ ਕਰਾਈਸਟ ਹੈ ॥ ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਮਾਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨੀ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ॥ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦਾ ਇਕਲੋਤਾ ਪੁਤਰ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ਇਸ ਧਰਮ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਯਹੂਦੀ ਨੀਹਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੱਬ, ਜਾਤੀ-ਸਬੰਧੀ (ਨੈਸ਼ਨਲ) ਦੀ ਥਾਂ, ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ (ਯੂਨੀਵਰਸਲ) ਹੋ ਗਿਆ॥ ਰੱਬ ਇਕ ਹੈ ॥ ਉਹ ਕਰਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਰਬ ਕਿਰਪਾਲਕ ਵੀ ਹੈ ॥ ਯਸੂਹ ਮਸੀਹ ਨੂੰ, ਉਸਦੀ ਹਿਯਾਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਧਾਰਮਕ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਵਿਚ *ਟਰਿਨਿਟੀ* (ਤ੍ਰਿਸ਼ਕਤੀ) ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਣ ਗਈ ॥ ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਈਸਾਈ ਹੁਣ ਰੱਬ ਦੀ ਮਨੌਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ: " ਫਾਦਰ, ਸਨ ਐਂਡ ਦੀ ਹੋਲੀ ਘੋਸਟ " (ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ॥ ਪੁੱਤਰ ਯਸੂ ॥ ਪਵਿੱਤਰ ਰੂਹ ॥) ਪਿਤਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ ॥ ਪੁੱਤਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰੂਹ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਰੱਬ ਨੇ ਛਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ॥ ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਯਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ, ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੁਆਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜੋ ਜੀਵ ਭੀ ਯਸੂਹ ਮਸੀਹ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਵੇ, ਉਸਦੇ ਕਲਿਆਨ ਲਈ ਯਸੂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ (ਰੱਬ) ਪਾਸ

ਸਫਾਰਸ਼ ਕਰਨਗੇ॥ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋ ਜੀਵ ਈਸਾਈ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ॥

ਯਸੂਹ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਜੁਡਾਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਉਤੇ ਰੋਮਨ ਸ੍ਰਕਾਰ ਨੇਂ ਕਰੂਸੀਫਾਈ (ਸਲੀਬ ਉਤੇ ਟੰਗਣ) ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ॥ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਨੌ ਬਰ ਨੌ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ੪੦ ਦਿਨ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਰਹੇ ॥ ਚਾਲੀਵੇਂ ਦਿਨ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਚੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਬੱਦਲ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲੰਮੀ ਬਾਂਹ ਨੇਂ ਯਸੂਹ ਨੂੰ ਚੁਕਕੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਅਲੋਪ ਕਰ ਲਿਆ ॥

ਈਸਾਈ ਮਤ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕ ਅੰਜੀਲ (ਬਾਈਬਲ) ਹੈ ॥ ਇਹ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਉਸਦੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦੇ ਕਈ ਸੰਤਾਂ (ਐਪੋਸਲਾਂ) ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ॥ ਇਸ ਮਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਹਨ: ਕੈਥੋਲਿਕ ਮਤ, ਪੋਪ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਚਲਦਾ ਹੈ ॥ ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ ਅਤੇ ਸੰਤਣੀਆਂ (ਮੌਂਕਸ ਅਤੇ ਨੰਨਸ), ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿਚ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੇ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਸਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਪਾਦਰੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਸੈਲੀਬੇਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪਾਦਰੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਇਕਬਾਲ (ਕੌਨਫੈਸ਼ਨ) ਕਰ ਲੈਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਨਾਂਹ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿਆਤ ਵਿਚ ਐਸੇ ਉਤਮ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਸਮਾਜਕ, ਧਾਰਮਕ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਉਭਰਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ, ਪੋਪ ਸੰਤ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਕੈਥੋਲਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਸੰਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਮਾਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ **ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟਸ** ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੋਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ॥ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅੰਜੀਲ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਤੀਸਰੇ **ਆਰਥੋਡੌਕਸ** ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪੈਟ੍ਰੀਆਰਚ ਹੈ, ਜੋ ਪੋਪ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ ॥ ਚਲਦੇ ਇਹ ਭੀ ਅੰਜੀਲ ਦੇ ਹੀ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਹਨ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਸੰਤਗੀਰੀ ਕੈਥੋਲਿਕਸ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ ॥ ਬਲਕਿ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸੰਤ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਫਿਰ ਉਸੇ ਹੀ ਸੰਤ ਦੀ ਬਰਸੀ ਉਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਕੇ ਮੁਫਤ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਖੁੱਲ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਦਰੀਆਂ ਲਈ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ॥

ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਮਾਸ ਦੇ ਖਾਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖਾਣ ਤੇ ਬੰਦਸ਼ ਹੈ ॥ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਰਦੇ ਦਫਨ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਦਫਨ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਲਾ ਭੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ਸ਼ਰਾਬਖੋਰੀ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ॥ ਇਸ ਮੱਤ ਨੇ ਭੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਹੈ ॥

ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਤਾ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰੌਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰੋਮਨ ਕੈਥੋਲਿਕ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਰਵਾਜ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ ॥ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਮਨੌਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ॥ ਸਾਰੀ christianity ਵਿਚ ਯਸੂ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਇਕ ਕੁਆਰੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਰਬ ਦਾ ਇਕਲੋਤਾ ਪੁਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਸੁੱਨਤ, ਯਹੂਦੀ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੈ, ਪਰ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਆਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ; *(ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਨਾ ਪੁਛਿਆਂ ਹੀ ਹਰ ਮੁੰਡੇ*

ਦੀ ਸੁੱਨਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਮੱਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਨਤ ਨਹੀਂ ਹੈ) ॥ ਸਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਉਤੇ ਮਾਲਕ ਤੱਤੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਉਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਰੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ, ਸੁੰਨਤ ਕਰਕੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੀ ਹੈ ॥ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਅਨਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵਜੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਟੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ : –

ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ : ਮਹਲਾ ੧ ਮਿਹਰ ਮਸੀਤਿ, ਸਿਦਕੁ ਮੁਸਲਾ, ਹਕ ਹਲਾਲੁ ਕੁਰਾਣ । ਸਰਮ ਸੁੰਨਤਿ, ਸੀਲ ਰੋਜਾ, ਹੋਰ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ॥ ਕਰਣੀ ਕਾਬਾ, ਸਚੁ ਪੀਰੁ, ਕਲਮਾ ਕਰਮ ਨਿਵਾਜ ॥ ਤਸਬੀ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਰਖੈ ਲਾਜ ॥ (ਪੰ : ੧੪੦)

ਅਰਥਾਤ : ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਤਰਸ ਦੀ ਮਸੀਤ ਬਣਾਉ ॥ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ (ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ) ਮੁਸੱਲਾ ਬਣਾਉ ॥ ਹੱਕ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਕੁਰਾਣ (ਸਮਝੋ) ॥ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਸੁੰਨਤਿ (ਸਮਝੋ) ॥ ਚੰਗਾ ਸੁਭਾਉ, ਰੋਜ਼ਾ ਹੋਵੇ ॥ ਇਹ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣੋ॥ ਉਚਾ ਆਚਰਣ ਕਾਬਾ ਹੋਵੇ ॥ ਅੰਦੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ ਜਿਹਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੀਰ ਆਖੋ ॥ ਨੇਕ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਅਤੇ ਕਲਮੇਂ ਹੋਣ ॥ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਰੱਬੋਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਸਿਰ ਮਥੇ ਤੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਤਸਬੀ ਹੋਵੇ॥ ਹੇ ਨਾਨਕ, ਰੱਬ ਐਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਦਾ ਹੈ ॥

ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਮਿੱਥਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕੁਹਕ ਕੇ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣਾ, ਇਹ ਯਹੂਦੀ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਰਵਾਇਤ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਝਟਕੇ ਦਾ ਰਵਾਜ ਰਹਿਮਦਿਲੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ॥ ਵੈਸੇ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਜਾ ਨਾ ਖਾਣਾ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹਨ :

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ਮ : ੧

ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਸਹੁ ਨਿੰਮਿਆ ਮਾਸੈ ਅੰਦਰਿ ਵਾਸ ॥ ਜੀਉ ਪਾਇ ਮਾਸੁ ਮੁਹਿ ਮਿਲਿਆ ....ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਝਗੜੇ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਹੀ ਜਾਣੇ ॥ ਕਉਣ ਮਾਸੁ ਕਉਣ ਸਾਗੁ ਕਹਾਵੈ ਕਿਸੁ ਮਹਿ ਪਾਪ ਸਮਾਣੇ ॥ ਗੈਂਡਾ ਮਾਰਿ ਹੋਮ ਜਗ ਕੀਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੀ ਬਾਣੇ ॥ ਮਾਸੁ ਛੋਡਿ ਬੈਸਿ ਨਕੁ ਪਕੜਹਿ ਰਾਤੀ ਮਾਣਸ ਖਾਵੇ ॥ ਵੜੁ ਕਰਿ ਲੋਕਾਂ ਨੋ ਦਿਖਲਾਵਹਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਹੀ ਸੂਝੈ ॥ ਨਾਨਕ ਅੰਧੇ ਸਿਉ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਕਹੈ ਨ ਕਹਿਆ ਬੂਝੈ ॥ ਅੰਧਾ ਸੋਇ ਜਿ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸੁ ਰਿਦੈ ਸਿ ਲੋਚਨ ਨਾਹੀ ॥ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੀ ਰਕਤੁ ਨਿਪੰਨੇ ਮਛੀ ਮਾਸੁ ਨ ਖਾਂਹੀ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੈ ਜਾਂ ਨਿਸਿ ਮੇਲਾ ਓਥੈ ਮੰਧੁ ਕਮਾਹੀ ॥ ਮਾਸਹੁ ਨਿੰਮੇ ਮਾਸਹੁ ਜੰਮੇ ਹਮ ਮਾਸੈ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਛੁ ਸੂਝੇ ਨਾਹੀ ਚਤੁਰ ਕਹਾਵੈ ਪਾਂਡੇ ॥ ਮਾਸੁ ਪੁਰਾਣੀ ਮਾਸੁ ਕਤੇਬੀਂ ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਮਾਸੁ ਕਮਾਣਾ ॥ ਜਜਿ ਕਾਜਿ ਵੀਆਹਿ ਸੁਹਾਵੈ ਓਥੈ ਮਾਸੁ ਸਮਾਣਾ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਨਿਪਜਹਿ ਮਾਸਹੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ॥ ਜੇ ਓਇ ਦਿਸਹਿ ਨਰਕਿ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ ਕਾ ਦਾਨੁ ਨ ਲੈਣਾ ॥ ਦੇਂਦਾ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਲੈਦੇ ਦੇਖਹੁ ਏਹੁ ਧਿਙਾਣਾ ॥ ਆਪਿ ਨ ਬੂਝੈ ਲੋਕ ਬੁਝਾਏ ਪਾਂਡੇ ਖਰਾ ਸਿਆਨਾ ॥ ਪਾਂਡੇ ਤੂੰ ਜਾਣੈ ਹੀ ਨਾਹੀ ਕਿਥਹੁ ਮਾਸੁ ਉਪੰਨਾ ॥ ਤੋਇਅਹੁ ਅੰਨੁ ਕਮਾਦੁ ਕਪਾਹਾਂ ਤੋਇਅਹੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਗੰਨਾ ॥ ਤੋਆ ਆਖੈ ਹਉ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਹਛਾ ਤੋਐ ਬਹੁਤ ਬਿਕਾਰਾ ॥ ਏਤੇ ਰਸ ਛੋਡਿ ਹੋਵੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਵਿਚਾਰਾ ॥ (ਪ: ੧੨੮੯)

ਅਰਥਾਤ :

(ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਮਾਸ ਦਾ ਤਿਆਗੀ) ਮੂਰਖ (ਪੰਡਿਤ) ਮਾਸ ਮਾਸ ਆਖ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ ਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਰਤਿ (ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿ) ਮਾਸ ਤੇ ਸਾਗ ਵਿਚ ਕੀ ਫ਼ਰਕ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸ (ਦੇ ਖਾਣ) ਵਿਚ ਪਾਪ ਹੈ ? ॥ (ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇ ਵਿਚ ਭੀ, ਲੋਕ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਅਨੁਸਾਰ (ਭਾਵ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ) ਗੈਂਡੇ ਦਾ ਮਾਸ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ (ਹੁਣ ਪੰਡਿਤ ਮਾਸ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਦ ਕਦੇ ਕਿਤੇ ਮਾਸ ਵੇਖਣ ਤਾਂ) ਆਪਣਾ ਨਕ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ (ਕਿ ਮਾਸ ਦੀ ਬੋ ਆ ਗਈ ਹੈ) ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਲੁਕ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ); (ਮਾਸ ਨਾਹ ਖਾਣ ਦਾ ਇਹ) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਂਵ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨਾ ਸਮਝ ਹੈ ਨਾ ਸੁਰਤਿ ਹੈ ॥ ਪਰ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਕਿਸੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਵੇ (ਭੀ), ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆਂ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ (ਜੇ ਕਹੋ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕੌਣ ਹੈ ਤਾਂ) ਅੰਨ੍ਹਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ (ਭਾਵ, ਜੋ ਸਮਝ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੈ), (ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਭੀ ਤਾਂ) ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਉ ਦੀ ਰੱਤ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਮੱਛੀ (ਆਦਿਕ) ਦੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ? ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰੀਰ ਪਲਿਆ ਹੈ)॥ (ਫਿਰ), ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜ਼ਨਾਨੀ ਤੇ ਮਰਦ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦੋਂ ਭੀ (ਮਾਸ ਨਾਲ ਹੀ) ਮੰਦ (ਭਾਵ, ਭੋਗ) ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਹਾਂ, ਸਾਡਾ ਮੁੱਢ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਝਾ, ਅਸੀ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, (ਮਾਸ ਦਾ ਤਿਆਗੀ) ਪੰਡਿਤ (ਮਾਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਛੇੜ ਕੇ ਐਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਸਿਆਣਾ ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਂ ਸਮਝ ਹੈ ਨਾਂ ਸੁਰਤਿ ਹੈ ॥ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸ (ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ), ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਮਾਸ (ਵਰਤਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ) ; ਜਗਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਸ ਵਰਤੀਂਦਾ ਚਲਾ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਜੱਗ ਵਿਚ, ਵਿਆਹ ਆਦਿਕ ਕਾਜ ਵਿਚ (ਮਾਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਉਹਨੀਂ ਥਾਈਂ ਮਾਸ ਵਰਤੀਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ਜ਼ਨਾਨੀ, ਮਰਦ, ਸ਼ਾਹ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ... ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ਜੇ ਇਹ ਸਾਰੇ (ਮਾਸ ਤੋਂ ਬਣਨ ਕਰਕੇ) ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਦੱਸੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ (ਮਾਸ ਤਿਆਗੀ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ) ਦਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ॥ (ਨਹੀਂ ਤਾਂ) ਵੇਖੋ, ਇਹ ਅਚਰਜ ਧੱਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਰਕੇ ਪੈਣ ਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ॥ (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਹੇ ਪੰਡਿਤ ! ਤੂੰ ਡਾਢਾ ਚਤੁਰ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ (ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦੀ) ਸਮਝ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈਂ ॥ (ਵੇਖ) ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਮਾਦ ਗੰਨਾ ਉਂਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਪਾਹ ਉਂਗਦੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ ॥ ਸੋ, ਨਾਨਕ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਜੇ ਸੱਚਾ ਤਿਆਗੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਚਸਕੇ ਛੱਡ ਕੇ ਤਿਆਗੀ ਬਣੇ (ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਭੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੈ ਤੇ ਅੰਨ ਕਮਾਦ ਆਦਿਕ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਭੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ) ॥

ਯਹੂਦੀ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਖਾਸ ਚੁਣੇਤੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ, ਬਰਕਤ ਅਤੇ ਰਹਿਮ ਦੇ ਹਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ॥

ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਇਕ ਮੁਖ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ

ਪੁਸਤਕਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਨਿਰਭਰਤਾ ਜਨਮ ਅਤੇ ਜਾਤ ਉਤੇ ਹੈ ॥ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਏਕ ਪਿਤਾ, ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ, ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਅਤੇ ਪਾਲਦਾ ਹੈ (ਸੋਰਠ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੧੧) ॥

ਇਸਲਾਮ ਇਸ ਮਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਰਬ ਵਿਚ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਸਤਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ॥ ਇਸ ਮਤ ਨੇ ਯਹੂਦੀ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਮੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਅਪਣਾ ਲਈਆਂ ॥ ਸੁੱਨਤ ਕਰਨੀ, ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣਾ, ਪੰਜ ਵੇਲੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖਣੇ, ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕੁਹਕ ਕਰਕੇ (ਹਲਾਲ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨਾਲ) ਮਾਰਨਾ, ਇਹ ਇਸ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ ॥ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਹਰ **ਮੁਸਲਮਾਨ** ਮੱਕੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰੇ ॥ ਅੱਲਾ ਮੀਆਂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ, ਉਸ ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਤੇ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹਮਦ ਨੂੰ ਰਸੂਲੇ-ਅੱਲ੍ਹਾ ਮੰਨੇਗਾ, ਹੋਵੇ ਭਾਂਵੇਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਕੋਨੇ ਤੋਂ ॥ ਕਯਾਮਤ ਬਾਰੇ, ਕੁਰਾਨ ਸੂਰਤ ੩੨ ਆਯਿਤ ੫ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਲੋ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਖ਼ੁਦਾ ਕਰੇਗਾ ॥ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ "ਕੁਰਾਨ" ਹੈ ॥ ਇਸ ਨੂੰ ਵਖ ਵਖ ਸਮਿਆਂ ਸਿਰ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇਂ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਤਾਂਈ ਪੁਚਾਇਆ ਸੀ ॥

ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਉਹ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਰਖਦਾ ਹੈ ॥ "ਲਾ-ਇਲਾ ਇਲ-ਇਲਹਾ, ਮੁਹੰਮਦ ਰਸੂਲ ਇਲ-ਲਾ" ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਬ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਉਸਦਾ (ਆਖਰੀ) ਰਸੂਲ (ਪੈਗ਼ੰਮਬਰ) ਹੈ ॥ ਹਰ ਥਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚਲਦਾ ਹੈ ॥ ਜਿਹੜੇ ਕਸੂਰਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਫਾਰਸ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਕਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੰਜ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਅਦਾ ਕਰਨੀਆਂ ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ॥ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਹਯਾਤ ਵਿਚ ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੱਕਾ ਜਾ ਕੇ "ਹੱਜ" ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ॥ ਉਥੇ ਕਾਅਬੇ ਵਿਚ "ਸੰਗੇ ਅਸਵਦ" ਦਾ ਚੁੰਮਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ, ਇਕ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਤੇੜ ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਉਪਰ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ਉਹ "ਜ਼ਮ ਜ਼ਮ" ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੱਜ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ (ਦੁੰਬਾ, ਗਾਂ ਜਾਂ ਊਠ) ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਕਾਤ (ਆਮਦਨ ਦਾ ਚਾਲੀਵਾਂ ਹਿੱਸਾ) ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਦ ਲੈਣਾ ਮਨਾਹ ਹੈ ॥ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇਂ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਵੱਰਗ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦਿਤਾ ਸੀ ॥ ਹੁਣ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਬਰਖਿਲਾਫੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾਈ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

ਸਿਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਏਕਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਫਰਕ ਇਹ ਹਨ : -

੧. ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ॥ ਇਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਅਟੱਲ ਹੈ ॥ ਇਸਲਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਬ ਕਿਸੇ ਸੱਤਵੇਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੇਂ ਉਸਦਾ ਤਖ਼ਤ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਗੁਰਮਤ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

੨. ਦੋਵੇਂ ਧਰਮ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ॥

੩. ਸਿਖ ਧਰਮ ਨਰਕ ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ॥ ਨਾਂ ਹੀ ਬੰਦਾ ਪੈਗ਼ੰਬਰੀ ਦੀ ਸਫਾਰਸ਼ ਉਤੇ (ਜਿਹਾ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਜਾਂ ਜੀਜ਼ਸ ਕਰਾਈਸਟ) ਮੋਕਸ਼ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਆਵਾ ਗਵਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਜੋਗੇ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ॥

੪. ਮੁਲਸਮਾਨੀ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ "ਅਰਦਾਸ" ਦੀ ਬੜੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ ॥ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਥਾਂ ਉਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ (ਮੱਕੇ) ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀਂ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ॥

੫. ਗੁਰਮਤਿ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ, ਪੈਗ਼ੰਬਰੀ ਵਿਚ, ਸ਼ੈਤਾਨ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੇ (ਵਰਤ) ਰਖਣ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ॥ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਨਰਕ ਅਤੇ ਬਹਿਸ਼ਤ ਜਾਂ ਕਿਆਮਤ ਉਪਰ ਹੀ ਕੋਈ ਅਕੀਦਾ ਹੈ ॥ ਮਿਰਜ਼ਾਈ ਅਤੇ ਆਗਾਖਾਨੀ, ਐਹਮਦੀ (ਮਿਰਜ਼ਾਈ), ਅਤੇ ਆਗਾਖਾਨੀ ਭੀ ਇਸਲਾਮੀਂ ਫਿਰਕੇ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸੁੱਨੀ ਹਨ : ਦੂਸਰੇ ਸ਼ੀਆ ਹਨ ॥ ਤਿਆਗ (ਅਸੈਟੇਸਿਜ਼ਮ) ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਸੂਫੀ ਲਹਿਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ॥ ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂਤ ਅਤੇ ਹਿਨਾਯਿਨ ਦੀ ਝਲਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ॥

ਜੈਨ : ਮਹਾਂਵੀਰ ਨੇਂ ਈਸਾਈ ਮਤ ਤੋਂ ਕੋਈ ਛੇ ਕੁ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਮਤ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ॥ ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਵਡਾ ਕਾਰਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਵੇਦਕ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੈਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਨਤਵ ਅਹਿੰਸਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਮਕਸਦ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਭੀ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣੇ ਭੀ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਿੰਦੇ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ, ਜੂੰਆਂ ਪਿਸੂਆਂ ਤਕ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ਇਹ ਮਤ, ਬੁਧ ਮਤ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁਖ ਅਸੂਲ ਹਨ :

ਅਹਿੰਸਾ । ਸਤਿਯ । ਅਸਤੇਯ (ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨੀ)।ਬਰ੍ਹਮਚਰਿਯ । ਅਪਰਿਗ੍ਰਿਹ (ਮੋਹ ਨਾ ਕਰਨਾ) । ਇਸ ਮਤ ਦੇ ੨ ਮੁਖ ਫਿਰਕੇ ਹਨ :

(੧) **ਸ਼ੇਤਾਂਬਰ** (੨) **ਦਿਗਾਂਬਰ** ॥

ਜੈਨ ਮਤ ਅਤੇ ਬੁਧ ਮਤ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਧਾਰਣੀ ਹਨ, ਪਰ ਜੈਨ ਮਤ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ ਐਸੀ ਨੀਂਵੀਂ ਹਦ ਤਾਂਈ ਘੜੀਸ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ, ਕਿ ਆਮ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜ਼ਿਲਤ ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਗਿਲਾਨੀ ਵਿਚ ਖੁਬਦਾ ਚਲਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ॥ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅੰਨ੍ਹੇਰਾ ਹੀ ਸੀ ॥ ਅਹਿੰਸਾ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ਉਹ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ : -

ਵਾਰ ਮਲਾਰ ੧੬ ਵੀਂ ਪਉੜੀ

ਇਕਿ ਜੈਨੀ ਉਝੜ ਪਾਇ ਧੁਰੁ ਖੁਆਇਆ ॥ ਤਿਨ ਮੁਖਿ ਨਾਹੀ ਨਾਮੁ ਨ ਤੀਰਥਿ ਨ੍ਹਾਇਆ ॥

ਹਥੀ ਸਿਰ ਖੋਹਾਇ ਨ ਭਦੁ ਕਰਾਇਆ ॥ ਕੁਚਿਨ ਰਹਹਿ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਸਬਦੁ ਨ ਭਾਇਆ॥

ਤਿਨ ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਕਰਮੁ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਮਨਿ ਜੂਠੈ ਵੇਜਾਤਿ ਜੂਠਾ ਖਾਇਆ ॥

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਆਚਾਰੁ ਨ ਕਿਨ ਹੀ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ ॥

ਪੰਨਾ ੧੨੮੫

ਅਰਥਾਤ :- ਕਈ ਬੰਦੇ ਜਿਹੜੇ "ਜੈਨੀ" ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥ ਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਕਦੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਮੁਨਾਂਉਂਦੇ : ਆਪਣੇ ਵਾਲ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਅਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਇਹ ਲੋਕ ਮਨੋਂ ਭੀ ਜੂਠੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਭੀ ਜੂਠਾ ਹੀ ਖਾਦੇ ਹਨ ॥ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਚੰਗੀ ਰਹਿਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ॥ ਜਿਹੜਾਂ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਕੇ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਜਾਂ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ॥ ਅਤੇ ਨਿਯਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਕਈ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ ॥ ਇਸ ਧਰਮ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਅਨੁਸਾਰ ਔਰਤਾਂ ਮੋਕਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ॥

ਬੁਧ ਮਤ ਦਾ ਬਾਨੀ ਸਿਧਾਰਥ ਅਥਵਾ ਗੌਤਮ ਹੈ ॥ ਉਹ ਰਾਜਾ ਸ਼ੁੱਧੋਦਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਅਤੇ ੧੯ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ, ਜਿਸਤੋਂ ਰਾਹੂਲ ਨਾਮੀ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮਿਆ ॥ ੨੭ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਉਸਨੂੰ ਇਤਨਾ ਵੈਰਾਗ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋ ਗਿਆ ॥ ਉਸਨੇ ਕਈ ਸਾਲ, ਬੁਧ ਗਿਆ ਵਿਚ ਬੋਧੀਦ੍ਰਮ ਬੋੜ੍ਹ ਦੇ ਥਲੇ ਬੈਠਕੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ॥ ਅਸਲੀ ਬੋੜ੍ਹ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਸ਼ਾਂਕ ਨੇ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੋਈ ੨੬੦੦ ਸਾਲ ਹੋਏ ਮਗਧ ਦੇ ਰਾਜਾ ਪੂਰਨਵਰਮਾ ਨੇ ਨਵਾਂ ਲਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਉਥੇ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ॥ ਗੌਤਮ ਬੁਧ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣਾ ਮਤ ਚਲਾਇਆ॥ ਇਸ ਮਤ ਦਾ ਮੁਖ ਨਿਯਮ ਅਹਿੰਸਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਵੱਡੀਆਂ ਸੱਚਾਈਆਂ ਹਨ :

ਮਨੁੱਖੀ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਕਾਰਣ, ਸੰਸਾਰ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰਖਣਾ ॥ ਜਿਵੇਂ ਚਿਕੜ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਕਪੜੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਫ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਵੀ ਮਨ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ, ਵਾਣੀ, ਅਤੇ ਕਿਰਿਆ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਛਾਇਆ ॥ ਇਸ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰੂਹ, ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਾਂ ਕਰਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਇਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੁਖ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਹਨ :

੧. ਹੀਨਯਾਨ - ਜੋ ਬਰਮਾ ਸਿਆਮ (ਥਾਈਲੈਂਡ) ਅਤੇ ਸੀਲੋਨ (ਸਿਰੀ ਲੰਕਾ) ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

੨. ਮਹਾਂਯਾਨ - ਜੋ ਤਿੱਬਤ ਚੀਨ ਅਤੇ ਜਪਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੈ ।

ਈਸਾਈ ਮਤ ਦਾ ਅਸੂਲ ਕਿ "ਬਦੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨੇਕੀ ਵਿਚ ਦਿਉ ", ਮਹਾਤਮਾਂ ਬੁਧ ਨੇ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਤੋਂ ਕੋਈ ਛੇ ਕੁ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਲੀਕਿਆ ਸੀ ॥

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਧਾਰਮਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਧਰਮ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ॥ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ, (ਦ ਹਿੰਦੂ ਵਿਯੂ ਆਫ ਲਾਈਫ, ਪ: ੧੨) ਵਿਚ ਸਰ ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ : "ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਰਅੰਸ਼ ਦੇ, ਇਕ ਨਾਉਂ ਹੀ ਹੈ॥ ਕੀ ਇਹ ਧਾਰਮਕ ਪ੍ਰਤੀਤੀਆਂ ਦਾ ਕੌਤਕ ਭੰਡਾਰ, ਜਾਂ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਮਿਸ਼ਰਤ, ਅਥਵਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਨਕਸ਼ਾ, ਜਾਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੀ ਹੈ ? ਇਸਦਾ ਅੰਸ਼, ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਵੀ ਸੀ, ਇਕ ਜੁਗ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਜੁਗ ਤਾਈਂ, ਅਤੇ ਇਕ ਸਮਾਜਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤਕ, ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ਜਿਹੜਾ ਮੁੱਦਾ ਇਸਦਾ ਵੈਦਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਵੇਲੇ ਨਾਂ ਰਿਹਾ; ਅਤੇ ਬੁਧ ਧਰਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਬਦਲ ਗਿਆ॥ ਜਿਹੜਾ ਅਰਥ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਕਢਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਵੈਸ਼ਨਵ ਕੱਢਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਵੱਖਰੇ ਹੀ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ "॥

ਅਗੇ ਚਲਕੇ ਸਰ ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: "ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ, ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ, ਮਿਥਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਜਾਦੂਆਂ ਦਾ ਇਕ ਭਿੰਨ-ਜਾਤੀ ਇਕੱਠ ਹੈ" ॥

"ਲਿਵਿੰਗ ਰਿਲੀਜਿਅਨਜ਼ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼" ਵਿਚ ਮੈਕਨਿਕੋਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ : "ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸਦਾ ਸਾਦਾ ਤੇ ਸੁਗਮ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਜੋਗਾ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਨਾ ਹੋ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭਤਾਪੂਰਵਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਲੋ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਉਧਘਾਟਨ ਮਿਥਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ॥ ਇਸਨੂੰ ਧਰਮ ਕਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਉਹ ਮਹਾਨ-ਕੋਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਢੇਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਚੈ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾ ਜਾਂ ਰਿਵਾਜੀ ਕਾਰਜ ਵਜੋਂ ਅੰਤ੍ਰਵਿਰੋਧੀ ਹਨ" ॥

ਇਸਦੀ ਸਮਾਜਕ ਬਣਤਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਰਥਕ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਹ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਜੱਦੀ ਬਣ ਗਈ ॥ ਫਿਰ ਇਸ ਕਿਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਰੰਙਣ ਦੇ ਕੇ, ਪੁਰਾਤਨ ਵੈਦਿਕ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਜ਼ਾਤ-ਪਾਤੀ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ॥ ਹਰ ਬੰਦੇ ਦਾ ਜਨਮ ਉਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਫਲ-ਸਰੂਪ, ਜਾਤੀ-ਵੰਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਮਿਥਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ॥ ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਸੀ ਕਿ ਨੀਚੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਉਪਰ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਉਸਦੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ॥ ਮਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੀਵੇਂ ਆਪ ਵੀ ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੀ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ॥ ਐਨੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ, ਸਾਰਵਿਲੌਕਿਕ ਪਖੋਂ, ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੋਚਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਅਨਗਿਣਤ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਪਰ ਉਹ ਮਨੁਸ਼ੀ ਵੰਡੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਕ ਤਾਂ ਚਾਰ-ਵਰਣ-ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਸ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਉਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅਵਰਣਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਹਨ, ਓਹ ਉਵੇਂ ਹੀ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇਣੋਂ ਤਦਨ ਅਸਮਰੱਥ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਇਕੋ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਥ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁਖ

ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਜਾਂ ਕਈਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪਰਮਗਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਹਾਉਣਾ, ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਉਣਾ, ਭੋਗ ਲਗਾਉਣਾ, ਅਤੇ ਜਲੂਸ ਕਢਣੇ, ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਕਾਰਜ ਹਨ ॥ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਲੋਕਾਈ ਇਸ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਉਠ ਸਕੀ ॥ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਭੀ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨਾਹੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ॥

ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਦੇ ਬਾਦ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧਤਾ (ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ) ਵਜੋਂ, ਬੁਧ ਧਰਮ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ॥ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਧਰਮ ਬੜਾ ਹੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ੬੦੦-੭੦੦ ਸਾਲ ਖ਼ਾਸੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰੇ ॥ ਅੰਤ ਨੂੰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨੇ ਲੋਕਾਈ ਤੇ ਮੁੜ ਗ਼ਲਬਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਬੁਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ॥ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਉਹੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ਅਤੇ ਵਰਣ ਅਵਰਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਫੇਰ ਪੈ ਗਈਆਂ, ਤੇ ਇਤਨੀਆਂ ਕਰੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਬੀਤਣ ਤੇ ਵੀ ਲਹਿਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ॥

ਉਪਰ ਦਿਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਅਸੂਲ ਅਤੇ ਰਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਘੋਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ:-

ਸਾਰਅੰਸ਼

੧. ਰੱਬ, ਜਾਤੀ - ਸਬੰਧੀ (National) ਹੈ ॥

੨. ਸੁੱਨਤ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀਂ ਹੈ ॥

੩. ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਜਾਨਵਰ ਜਾਨਵਰ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ॥

੪. ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕੁਹਕ (ਹਲਾਲ ਜਾਂ ਕੋਸ਼ਰ) ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀਂ ਹੈ ॥

੫. ਸੰਸਾਰ ਭੈੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀਂ ਹਨ ॥

੬. Doomsday, day of judgement, ਕਯਾਮਤ ਵੇਲੇ ਮੁਰਦੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਉਠਕੇ ਖੜੇ ਹੋਣਗੇ ॥

੭. ਰੱਬ ਦੀ ਖਿਲਾਫੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੈਤਾਨ ਜਾਂ ਅਹਿਰੇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

੮. ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਨੁਖੀ ਪੁਤਰ, ਜਾਂ ਮਨੁਖੀ ਅਵਤਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

੯. ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਅਤੇ ਬਰਕਤ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਉਪਰ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਖਾਸ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹੋਣਗੇ (ਸੋ ਬਾਕੀ ਸਭ ਵਾਂਝੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ) ॥

੧੦. ਬਰਤ ਜਾਂ ਰੋਜ਼ੇ ਰਖਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ॥

੧੧. ਕਈ ਰੂਹ ਜਾਂ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹਨ ॥

੧੨. ਰਬ ਨੂੰ ਛਡਕੇ, ਮੂਰਤੀਆਂ, ਅੱਗ, ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ॥

੧੩. ਮਨੁਖਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੧੪. ਕਈ ਧਰਮ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਜ਼ਾਤ-ਪਾਤੀ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥

੧੫. ਰੱਬ ਨੇ ਛਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਥਿਤ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥

ਸਿਖ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ (ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਰੂਹ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਨਕਰ ਹਨ), ਸਿਖ ਧਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਰਤੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥ ਸਿਖ ਧਰਮ ਕਰਤੇ ਨੂੰ Universal ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਵਰਣ ਅਤੇ ਅਵਰਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁਗਿਆ :

<u>ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ : ੫, ਛੰਤ</u>

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ, ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥

ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ, ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ ੮੪੬)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ੨੨ ਸਾਲ ਪ੍ਰਦੇਸ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦਾ ਖਾਸਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ॥ ਇਹ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਹੀ ਅਸੂਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਿਯਾਤ ਵਿਚ ਹੀ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ੯ ਜਾਂਨਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵੱਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ, ਬੜੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ, ਪਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ, ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਅੰਕਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਓਹ ਆਪ ਪੂਜਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਉਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ : -

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ॥

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਮੁਖ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਉੱਤੇ ਹੈ :

"ਸਿਮਰਨ" ਵਾਸਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਅਥਵਾ ਯੁਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਮ੍ਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਕਰਤੇ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਵਰਤੇ ਹਨ ॥ ਸਿਮਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਆਪਣੀ

ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਰਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਉਤੇ "ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰਤੇ ਦਾ ਉਹ ਪਿਆਰ ਉਭਰ ਕੇ ਮਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਰ ਦੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਉਤੇ ਉਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਚੀਂ ਮੁਚੀਂ ਹੀ ਬੰਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉਸੇ ਇਕ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸਾਰਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ॥ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ: -

ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ : ੪

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ, ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਉਦਮ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ, ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥
ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ, ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੋਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥
ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸ ਗੁਰਬਾਨੀ ਗਾਵੈ ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ, ਤਿਸ ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕੀ, ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ, ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥੨॥
ਪੰਨਾ ੩੦੫

(ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ = ਨਾਮ ਦਾ ਸਰੋਵਰ)

"ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਿਆਵੈ" ਲਿਖਣ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿ "ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ" ਦਾ ਸਮਾ ਆਉਣ ਤਾਂਈ ਜੀਵ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ ॥

ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ : ੫ (ਸਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ)

ਸਿਮਰੌ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖ ਪਾਵਉ, ਕਲ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ ॥ ਪੰਨਾ ੨੬੨

ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਿਮਰਨਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ॥ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਵਜੂਦ ਕੀ ਹੈ ॥ ਅਗੇ "ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ" ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਇਹ ਦਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਯਾਅਨੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਲਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ, ਇਕ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਜਨ - ਸਬੰਧੀ (ਬਾਇਓਲੌਜੀਕਲ) ਪਿਤਾ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਕ ਜਾਤੀ-ਸਬੰਧੀ (ਅਥਵਾ ਧਰਮ-ਰਖਿਯਕ) ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਨੇਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ, ਇਨਸਾਨੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਰਬ-ਹਸਤੀ ਬਣਿਆ ਵੀ ਤਸਲੀਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ॥ ਮੂਰਤੀ ਜਾਂ ਬਿੰਬਾਵਲੀ ਰਾਹੀਂ ਰੱਬੀ-ਸਰੂਪ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਇਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ

ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੋ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਰੱਬ-ਵੈਰੀ (ਸ਼ੇਤਾਨ - ਅਹਿਰੇਮਾਨ) ਜਾਂ ਉਪ-ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ॥

ਲਉ ਆਪਾਂ ਜ਼ਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ :-

<u>ਵਾਰ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ : ੪, (ਪਉੜੀ)</u>

ਤੂੰ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ ਨਿਰੰਜਨ ਹਰਿ ਰਾਇਆ॥ ....ਤੇਰਾ ਸਰੀਕੁ ਕੋ ਨਾਹੀ ਜਿਸ ਨੋ ਲਵੈ ਲਾਇ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਪੰਨਾ ੩੬੧

(ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਤੂੰ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ, ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ ॥ ..... ਤੇਰਾ ਸਰੀਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦੇ ਕੇ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਕਹਿ ਸਕੀਏ॥) .....

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਭੀ ਇਸੇ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

<u>ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ : ੩</u>

ਤਿਸ ਕਾ ਸਰੀਕੁ ਕੋ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕੋ ਕੰਟਕੁ ਵੈਰਾਈ ॥ ਪੰਨਾ ੫੯੨

ਅਗੇ ਚਲਕੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ:

<u>ਸੋਰਠ ਮ : ੧</u>

ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਲੁ ਨ ਕਰਮਾ ॥ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਅਜੋਨੀ ਸੰਭਉ ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਉ ਨ ਭਰਮਾ ॥ ੧ ॥ ਸਾਚੇ ਸਚਿਆਰ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੂਪ ਵਰਨੁ ਨਹੀ ਰੇਖਿਆ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪ ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਮੁ ਨ ਨਾਰੀ ॥ ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ ਅਪਰ ਪਰੰਪਰੁ ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਲੁਕਾਇਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ ॥ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਮੁਕਤੇ ਗੁਰਮਤੀ ਨਿਰਭੈ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ॥ ੩ ॥ ਜੰਤ ਉਪਾਇ ਕਾਲੁ ਸਿਰਿ ਜੰਤਾ ਵਸਗਤਿ ਜੁਗਤਿ ਸਬਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਵਹਿ ਛੂਟਹਿ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈ ॥ ੪ ॥ ਸੂਚੈ ਭਾਡੈ ਸਾਚੁ ਸਮਾਵੈ ਵਿਰਲੇ ਸੂਚਾਚਾਰੀ ॥ ਤੰਤੈ ਕਉ ਪਰਮ ਤੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ੬ ॥ (ਪੰ: ੫੯੭)

ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਦੇ ਹਨ:

<u>ਸੋਰਠ ਮ : ੧</u>

ਤੂ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤਾ ਦਾਨਿ ਮਤਿ ਪੂਰਾ ਹਮ ਥਾਰੇ ਭੇਖਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ਮੈ ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਛੁ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਾਈ ਹਰਿ ਦੀਜੈ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਬਨਵਾਰੀ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਗੁਪਤੋ ਵਰਤੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਰਤ ਪਇਆਲ ਅਕਾਸੁ ਦਿਖਾਇਓ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਅਜੋਨੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਦੇਖੁ ਮੁਰਾਰੀ ਜੀਉ॥ ੨ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਉ ਇਹੁ ਜਗੁ ਬਪੜੋ ਇਨਿ ਦੂਜੈ ਭਗਤਿ ਵਿਸਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈਐ ਸਾਕਤ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ਨਿਰਾਰੇ ਬਹੁੜਿ ਨ ਗਰਭ ਮਝਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ਨਾਨਕ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ (ਪੰ:੫੯੮)

ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੰਨਤਵ

ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਮੰਨਤਵ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ:

ਸੋਰਠ ਮ : ੧

ਜਿਸੁ ਜਲ ਨਿਧਿ ਕਾਰਣਿ ਤੁਮ ਜਗਿ ਆਏ ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਪਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਛੋਡਹੁ ਵੇਸੁ ਭੇਖ ਚਤੁਰਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਇਹੁ ਫਲੁ ਨਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਰੇ ਥਿਰੁ ਰਹੁ ਮਤੁ ਕਤ ਜਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਤ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਘਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਘਟ ਮਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਵਗੁਣ ਛੋਡਿ ਗੁਣਾ ਕਉ ਧਾਵਹੁ ਕਰਿ ਅਵਗੁਣ ਪਛੁਤਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਸਰ ਅਪਸਰ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਹਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਕੀਚ ਬੁਡਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲੋਭ ਬਹੁ ਝੂਠੇ ਬਾਹਰਿ ਨਾਵਹੁ ਕਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਸਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ ਤਾਹੀ ਜੀਉ॥ ੩ ॥ ਪਰਹਰਿ ਲੋਭੁ ਨਿੰਦਾ ਕੂੜੁ ਤਿਆਗਹੁ ਸਚੁ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਫਲੁ ਪਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ (ਪੰ: ੫੯੮)

ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਂਉਂਦੇ ਹਨ : -

ਸੋਰਠ ਮ : ੧

ਜਿਉ ਮੀਨਾ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਤਿਉ ਸਾਕਤੁ ਮਰੈ ਪਿਆਸ ॥ ਤਿਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਮਰੀਐ ਰੇ ਮਨਾ ਜੋ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੈ ਸਾਸੁ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਰੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਸੁ ਲੇਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਇਹੁ ਰਸੁ ਕਿਉ ਲਹਉ ਗੁਰੁ ਮੇਲੈ ਹਰਿ ਦੇਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲੁ ਸੰਗਤੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੀਰਥੁ ਹੋਇ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਮਜਨਾ ਗੁਰ ਦਰਸੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਉ ਜੋਗੀ ਜਤ ਬਾਹਰਾ ਤਪੁ ਨਾਹੀ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ॥ ਤਿਉ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਦੇਹੁਰੀ ਜਮੁ ਮਾਰੈ ਅੰਤਰਿ ਦੋਖੁ ॥ ੩ ॥ ਸਾਕਤ ਪ੍ਰੇਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਇ ॥ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾਤਾ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਿਫਤਿ ਸਮਾਇ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ (ਪੰ: ੫੯੮)

ਆਸਾ ਮਹਲਾ : ੫

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ, ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥ ..... ਪੰਨਾ ੧੨

ਅਰਥਾਤ : (ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ, ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਹੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਿੰਨ ਖਾਸ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਦਾਨੀਆਂ ਹਨ: ਜਿਹਾ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ (ਰੀਜ਼ਨਿੰਗ), ਸੰਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ (ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ) ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਕਲਪ-ਸ਼ਕਤੀ (ਫਰੀ ਵਿਲ), ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤਾਵੇ ॥ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਧਨ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਅੰਕਤ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਆਵਾਗਵਣ ਤੋਂ ਸਦੀਵੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ॥)

ਚੂੰਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਕ ਵਡਮੁਲੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਦੀ ਕਿਰਨ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਐਸੇ ਪੁਰਅਸਰ ਸਾਧਨ ਅਰਪਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਅਤੇ ਅਵਸਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਤਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਵਿਰੋਸਾਈ ਹੋਈ ਕਿਰਣ-ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਸਮਾ ਦੇਵੇ, ਅਤੇ

ਆਪ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਵਾ-ਗਵਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਵੇ ॥ ਇਕ ਸਧਾਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਇਸ ਸਿਖਰ-ਬਿੰਦੂ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਕੋਈ ਸੁਖਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਲਈ ਚਾਰ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਈਸ਼ਵਰੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵੀ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ॥ ਉਂਝ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਆਉ ਜ਼ਰਾ ਗਹੁ ਨਾਲ ਫੇਰ ਦੇਖ ਲਈਏ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜ ਖੰਡ ਕੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ॥

ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂਈ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵਜੀ ਨੇਂ ਪੰਜ ਖੰਡ ਦਸੇ ਹਨ ॥ ਇਹ ਖੰਡ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਲਭਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਹਾਨੀ ਵਸੇਬਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ॥ ੴ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਕਰਮਵਾਰ ਉਸਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਗੁਣਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਹਣ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚਦੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਿਖਰਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ॥

(੧) ਪਉੜੀ ੩੪ (ਰਾਤੀ ਰੁਤੀ ..... ਨਾਨਕ ਗਇਆ ਜਾਪੈ ਜਾਇ) ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਗੁਣ ਦਸਕੇ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਦਾ ਹਰ ਕਰਮ ਰੱਬੀ ਨਿਰਣੈ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉੱਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ :

ਪਉੜੀ ੩੫ (ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ) ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਧਰਮ ਖੰਡ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ॥ ਇਹ ਉਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੈ ॥ ਸਵਾਰਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ, ਦੁਰਘਟਨਾ ਜਾਂ ਆਫਤ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹੋਣਾ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ॥ ਇਸ ਖੰਡ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਉਸ ਉਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਿਤ ਕਈ ਸਮਾਜਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਭੀ ਬਣਦੇ ਹਨ ॥ ਉਸਦੀ ਸੁਆਰਥ ਦੀ ਗੰਢ ਖੁਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੇਤੰਨਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ ਉਹ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਪੜਤਾਲ ਹੋਣੀ ਹੈ॥ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ :

ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੦)

(੨) ਪਉੜੀ ੩੫ (ਦੋ ਤੋਂ ਦਸ ਤੁਕਾਂ) ਅਤੇ ਪਉੜੀ ੩੬ (ਪਹਿਲੀਆਂ ੨ ਤੁਕਾਂ), ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਹੈ ॥ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁਖ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਲੋ ਵਿਚ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਅਥਾਹ ਹੈ :

ਧਰਮ ਖੰਡ ਕਾ ਏਹੋ ਧਰਮੁ ॥ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਕਾ ਆਖਹੁ ਕਰਮੁ ॥

...... ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨਾ ਅੰਤੁ ॥ ੩੫ ॥

ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ ਗਿਆਨ ਪਰਚੰਡੁ ॥ ਤਿਥੈ ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ ॥ ੩੬ ॥

ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, "ਬਲਿਹਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਵਸਿਆ" ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿਚਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ ॥ ਇਹ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਖਿੱਚ ਦੇ ਸਕਦੇ, ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ, ਯਾਨੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਭ ਰਾਗ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ, ਜਿਹੜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥

(੩) ਪੌੜੀ ੩੬ (੩ ਤੋਂ ੭ ਸਤਰਾਂ, **ਸਰਮ ਖੰਡ** ਹੈ) ॥ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਦੇ ਅਨੰਦਮਈ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ॥ ਪਰ ਉਸ ਅਨਾਦੀ ਖੰਡ ਤਾਈਂ ਅਪੜਨ ਲਈ ਸਰਮ ਖੰਡ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਲਈ ਸਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ, ਹਉਮੈਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਹਉਮੈ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ॥ ਇਸੇ ਕਾਰਣ, ਇਹ ਖੰਡ ਬਹੁਤ ਕਠਨਾਈ ਵਾਲਾ ਪੰਧ ਹੈ, ਅਤੇ **ਰੱਬੀ ਨਦਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਦੋਂ ਵੱਧ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਕੇ, ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ॥**

(੪). ਪੌੜੀ ੩੮ (੧ ਤੋਂ ੧੦ ਸਤਰਾਂ), **ਕਰਮ ਖੰਡ** ਹੈ ॥ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ, ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ (ਨਦਰ, ਮਿਹਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ), ਵਧਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਐਸਾ ਅਨਾਦੀ ਬਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਬਿਨਾ ਉਸ ਕਰਤਾ ਦੇ, ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ॥ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਫਿਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ॥ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਵਿਚ ਮਾਨਵ- ਵਾਦੀ ਗੁਣ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ਇਹ "**ਜੋਧ ਮਹਾ ਬਲ ਸੂਰ**" ਕੋਈ ਨਿਰੇ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਜੋਧੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਇਨਸਾਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਦਲਨ ਅਤੇ ਉਚਾ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ, ਉਹ ਭੀ "ਜੋਧੇ " ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥

"**ਘੜੀਐ**" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰੇ ਤਾਣ ਅਤੇ ਮਾਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੁਣ ਜੀਵ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਉਚੇਰਾ ਲਿਆਇਆ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਮਨ ਦੀ ਜਾਗ੍ਰਿਤਿ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਅਕਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂ ਵਰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ॥ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਅਤੇ ਮਤ ਦੀ ਉਨਤੀ ਐਸੀ ਬੁਲੰਦੀ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਉਸਦਾ ਅਗਲੇ ਖੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(੫). ਪਉੜੀ ੩੮ (੧੧ ਤੋਂ ੧੭ ਸਤ੍ਰਾਂ) ਆਖਰੀ ਪੜਾ, **ਸਚ ਖੰਡ ਹੈ** ॥ ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ॥ *ਰੂਪ ਸਤਿ ਜਾ ਕਾ ਸਤਿ ਅਸਥਾਨੁ* (ਸੁਖਮਨੀ) ਚਾਰਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੀਵ ਸਚ ਖੰਡ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਨੋਟ : ਸਚ ਖੰਡ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ੧ੳ ਦਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਨੰਦ ਤਾਂ ਮਨੁਖਾ ਵਰਣਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਹਨ ॥ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਂਉਂਦੇ ਹਨ : -

ਸਚਿ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥

ਤਿਥੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥ ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥

ਤਿਥੈ ਲੋਅ ਲੋਅ ਆਕਾਰ ॥ ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ ॥

ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕਥਨਾ ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ ॥ ੩੮ ॥ (ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ)

ਇਥੇ ਬੇਅੰਤ ਅਤੇ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਆਕਾਰ ਦਰਸਾਏ ਹਨ॥ ਖੂਬੀ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਆਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵੀ ਹੈ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਤੇ ਆਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਤਾਰ ਤੇ ਕਿਰਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ੧ੳ ਦੀ ਨਿਰਗੁਣਤਾ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣਤਾ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥

ਜਗ ਦੀ ਉਤਪਤੀ

ਅਨੇਕ ਮੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਲਯ ਨੂੰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਚਸ਼ਮ-ਦੀਦ ਹਕੀਕਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਤਰਕ-ਵਿਤਰਕ ਛੱਡਕੇ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥ (ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ) ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ॥ .....ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥ ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ, ਕਵਣ ਥਿਤਿ ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ॥ ਕਵਣ ਸਿ ਰੁਤੀ ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ, ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰ ॥ ਵੇਲ ਨ ਪਾਈਆ ਪੰਡਤੀ, ਜਿ ਹੋਵੈ ਲੇਖੁ ਪੁਰਾਣੁ ॥ ਵਖਤੁ ਨਾ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆ, ਜਿ ਲਿਖਨਿ ਲੇਖੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥ ਥਿਤ ਵਾਰ ਨਾ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ, ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨਾ ਕੋਈ ॥ ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ, ਆਪੇ ਜਾਣੇ ਸੋਈ ॥ .....

<u>ਗਉੜੀ ਸਖਮਨੀ ਮਹਲਾ : ੫</u>

ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰੁ, ਤਿਸ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾ ਜਾਨੈ ਹੋਰੁ ॥ ਪਿਤਾ ਕਾ ਜਨਮੁ ਕਿ ਜਾਨੈ ਪੂਤੁ, ਸਗਲ ਪਰੋਈ ਅਪੁਨੈ ਸੂਤਿ ॥ ਜਿਸ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁ ਕਰਣੈਹਾਰ, ਅਵਰ ਨ ਬੂਝਿ ਕਰਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਨ ਜਾਨੈ ਕੀਆ, ਨਾਨਕ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਵਰਤੀਆ ॥ ਪੰਨਾ ੨੮੫

<u>ਗਉੜੀ ਸਖਮਨੀ ਮਹਲਾ : ੫</u>

ਆਪਿ ਸਤਿ ਕੀਆ ਸਭੁ ਸਤਿ, ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਸਗਲੀ ਉਤਪਤਿ ॥ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਕਰੇ ਬਿਸਥਾਰੁ, ਤਿਸ ਭਾਵੈ ਤਾ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ਪੰਨਾ ੨੮੫

<u>ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ : ੧</u>

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੁੰਦੂ ਧਾਰਾ, ਧਰਣ ਨਾ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮ ਹਮਾਰਾ ॥ ਨ ਦਿਨ ਰੈਣ ਨ ਚੰਦ ਸੂਰਜ, ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਲਗਾਇਦਾ ॥ *(ਅਨਗਿਣਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬੇਤਰਤੀਬੀ ਹੀ ਸੀ ॥ ਨਾ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਸਮਾਨ, ਸਿਰਫ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਸੀ)*

ਜਾ ਤਿਸ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜਗਤ ਉਪਾਇਆ, ਬਾਝ ਕਲਾ ਅਡਾਣੁ ਰਹਾਇਆ ॥ *(ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਹਰੀ ਕਲਾ ਦੇ, ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਤਾ ॥*

ਵਿਰਲੇ ਕੋਊ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ, ਗੁਪਤਹੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਆਇਦਾ ॥ (ਅਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋਇਆ ॥)

ਆਪੇ ਆਪ ਉਪਾਇ ਨਿਰਾਲਾ, ਸਚਾ ਥਾਨ ਕੀਉ ਦਿਆਲਾ ॥

(ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਪਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਨੂਪ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦਇਆਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ)

ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਸਚੇ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ਪੰਨਾ ੧੦੩੬

(ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ ॥ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਸਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥)

ਸੁੰਨ ਕਲਾ ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੀ, ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਅਪਰ ਅਪਾਰੀ ॥ ਪੰਨਾ ੧੦੩੮

ਆਪੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ, ਸੁੰਨਹੁ ਸੁੰਨੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥

(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ॥ ਸਰਗੁਣ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਨਿਰਲੇਪ ਅਤੇ ਅਪਰ -ਅਪਾਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ਜਦ ਚਾਹੇ, ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੁੜ ਨਿਰਾ ਨਿਰਗੁਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥)

<u>ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ : ੫</u>

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭੁ, ਜੋ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ ॥

ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਦਾ, ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਪੰਨਾ ੭੦੬

<u>ਆਸਾ ਮਹਲਾ : ੧</u>

ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ, ਏਕੋ ਹੈ, ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ ॥ ਪੰਨਾ ੩੫੦

ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਸਰੂਪ

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ : -

ਜਪੁ ॥

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ, ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਰੰਭ *ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ* ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ "ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਇਹ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ॥ ਇਹ ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਜਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਅਗੇ ਆਂਉਂਦੀਆਂ ਕਈ ਵਡੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਇਸ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਿਰਲੇਖ ਵਜੋਂ ਵਡੇ ਜਾ ਛੋਟੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ : "**ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ** ॥" ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ, ੴ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੈਭੰ ਤਾਈਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਅਤੇ ਰਹਿਮਤ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਜੂਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਇਨਸਾਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਡਾ ਹੀ ਪੁੱਜਾ ਹੋਇਆ ਇਕ-ਮਿਕ ਪਰਮਾਤਮਾ-ਲੀਨ (ਖੁਦਾ-ਰਸੀਦਾ) ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਤੇ ਉਸਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੀ ॥ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ਚੂੰਕਿ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਦਰ (ਗ੍ਰੇਸ) ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਹੈ ॥

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ

ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇਂ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਜੀਵਨ ਇਸ ਲਈ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਉਸ ੧ਓ ਤੋਂ ਸੈਭੰ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕੇ ॥ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹਰਇਕ ਹਰਕਤ ਉਸ ਕਰਤੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ॥ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਿਮ੍ਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮੰਜ਼ਲ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥਾ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਤਪਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਧਨ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚਲਕੇ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਭੀ "ਗੁਰੂ-ਹਰੀ" ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮ-ਸਰੂਪ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ, ਜਾਂ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਰਚੀ ਹੋਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਨੁਸ਼ ਲਈ ਇਕ ਗਾਡੀ-ਰਾਹ ਹੈ ॥ ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਚਿ ਖੰਡ ਤਾਂਈ ਆਤਮਕ ਲੋ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਸਮਾ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ॥ ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਧੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਇਸਨੂੰ "ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ" ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ : <u>ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ : ੧</u>

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਾਇਣੁ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ਪੰਨਾ ੧੦੪੦

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ-ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਮ-ਵਿਧਾਨ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਣਿਆ ਹੈ ॥ (ਅਰਥਾਤ : ਹਰਿ ਨਾਮ, ਜੋ ਮੁਢਲਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਉਸੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ (ਐਲਕੈਮੀ ਦੇ ਤੱਤ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਾਂਗ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪੂਰਾ (ਨਾਮ) ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ਇਸ ਲਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਗੁਰ - ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਲਫ਼ਜ਼ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚਲੇ "ਮੰਤ੍ਰ-ਭਾਵ" ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

<u>ਧਨਾਸਰੀ ਮ : ੫</u>

ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭ ਮੁਈ ਬਿਲਲਾਇ, ਅਨਦਿਨ ਦਾਝਹਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਪਾਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੈ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝਾਇ, ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖ ਪਾਇ ॥ ਪੰਨਾ ੬੦੮

<u>ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ : ੧</u>

ਜੇ ਕਿਹੁ ਹੋਈ ਤ ਕਿਹੁ ਦਿਸੈ ॥ ਜਾਪੈ ਰੂਪ ਨ ਜਾਤਿ ॥ ਪੰਨਾ ੭੧੩

(ਜੇ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਨਿਗਰ ਵਜੂਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੇ ਓਹ ਦਿਸੇ ਵੀ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਨਾਂ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ ॥ ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਹੀ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਈ ਹੈ ॥)

<u>ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ : ੧</u>

ਜਿ ਪੁਰਖੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ, ਤਿਸ ਕਾ ਕਿਆ ਕਰ ਕਹਿਆ ਜਾਇ ॥

ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ, ਜਿਨਿ ਹਿਰਦੈ ਦਿਤਾ ਦਿਖਾਇ ॥ ਪੰਨਾ ੭੩੧

(ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਪੁਰਖ ਦਾ (ਜਿਹੜਾ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ),

ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਗੁਰੂ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :
ਗੁਰ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ਪੰਨਾ ੯੩੯
(ਇਸੀ ਵਜਾਹ ਕਰਕੇ ਆਪਨੇਂ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚੇਲਾਗੀਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ॥)

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ : ੧ ਘਰ ੩
ਤਤੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ, ਸੋਹੰ ਭੇਦੁ ਨ ਕੋਈ ਜੀਉ ॥ ਪੰਨਾ ੫੯੯
ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ, ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥ ੫॥੧੧॥ ਪੰਨਾ ੫੯੯

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ : ੧
ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਨਕ ਭੇਟਿਉ, ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਨਿਬੇਰਾ ॥
ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਹਕੀਕਤ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ : -
ਆਦਿ ਅੰਤ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ, ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਯਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥
(ਚੌਪਈ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਰੱਬੀ ਜੋਤਿ

ਜਿਥੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ੧ਓ ਦੀ ਨਿਰਗੁਣਤਾ, ਸਰਗੁਣਤਾ ਅਤੇ ਬਿਨਾ - ਸ਼ੱਕ ਉੱਚਤਾ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਂ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਸਿਖਿਆ ਭੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕਿ - ਜੀਵ ਰੱਬੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ਕਿਰਣ ਲੈਕੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਲਈ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਇਸ ਦੈਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇ ॥

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ : ੫
ਮਨੁ ਤੂ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣੁ ॥ ਪੰਨਾ ੪੪੧

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ : ੩ (ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ)
ਇਹੁ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ, ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ
ਤਾ ਤੂ ਜਗੁ ਮਹਿ ਆਇਆ ..... ਪੰਨਾ ੯੨੧

ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ : ੫ (ਛੰਤ)
ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ, ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ, ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਐ ॥ ਪੰਨਾ ੮੪੬
(ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਣਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿਸ ਬਾਸਰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਇਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ਉਸਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ ॥)

ਮਾਝ ਮਹਲਾ : ੫ - ਬਾਰਾਮਾਹਾ
ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ, ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥ ਪੰਨਾ ੧੩੫
(ਭੁਲਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੋਗ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥)

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਦਰ

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਦਸਦੇ ਹੋਇ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ :

ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ : ੧ (ਜੋਗੀ ਅੰਦਰ)

ਮੇਰਾ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਨਾ ਬੀਚਾਰਿਆ, ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਣਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮਾਰਿਆ ॥
ਕੰਠਿ ਲਾਇ ਕੈ ਰਖਿਓਨ, ਲਗੈ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ ਜੀਉ ॥ ਪੰਨਾ ੭੨

ਆਸਾ ਮਹਲਾ : ੫

ਇਹੀ ਅਚਾਰ ਇਹੀ ਬਿਉਹਾਰਾ, ਆਗਿਆ ਮਾਨਿ ਭਗਤਿ ਹੋਇ ਤੁਮਾਰੀ
ਜੋ ਇਹੁ ਮੰਤਰ ਕਮਾਵੈ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਭਉਜਲ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਪੰਨਾ ੫੨੯

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ : ੧

ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾਇ, ਆਤਮਾ ਦ੍ਰਵੈ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਏਕੋ ਕਰੈ, ਅੰਤਰਿ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਮਰੈ ॥
ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ॥ ੨॥ ਪੰਨਾ ੬੬੧

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ : ੫

ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ, ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥
ਕਾਟੀ ਬੇਰੀ ਪਗਹ ਤੇ, ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ॥੧॥ ਪੰਨਾ ੧੦੦੨

ਆਤਮਾ - ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ

ਰਾਮਕਲੀ ਮ : ੩ (ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ)

ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ, ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ,
ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥
..... ਕਹੈ ਨਾਨਕ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਾ ਮੂਲੁ ਰਚਿਆ ਜੋਤਿ ਰਾਖੀ, ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ੩੩॥
ਪੰਨਾ ੯੨੧

ਅਰਥਾਤ : (ਆਪਣੇ ਸ੍ਰੀਰ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ॥ (ਦੋਹਰਾਂਉਂਦੇ ਹਨ) ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਰਖੀ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਗ ਵਿਚ ਆਇਆ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇਂ ਇਹ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ ? ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ : ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਸ ਜਗ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੁਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, (ਅਤੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ) ਤਦ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਹੇ ਜੀਵ, ਤੈਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ॥

ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਇਹ ਮੁਢਲੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜੀਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ਕਿਰਣ ਲੈਕੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ॥ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਦਸੇ ਹਨ ॥ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ

ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭੀ ਇਸੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹਿਤ ਕੀਤੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ॥

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ : ੯

ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਅੰਤਰ ਨਹੀ, ਨਾਨਕ ਸਾਚੀ ਮਾਨੁ ॥ ਪੰਨਾ ੧੪੨੮

(ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ)

ਗੁਰ ਬਾਣੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਹਥ ਲਿਖਤ original ਹੈ ॥ ਕਿਸੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬਾਦ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ : ੧ (ਸੋਲਹੇ)

ਵਾਚਹਿ ਪੁਸਤਕ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨਾਂ, ਇਕ ਬਹਿ ਸੁਨਹਿ ਸੁਨਾਵਹਿ ਕਾਨਾਂ ॥
ਅਜਗਰ ਕਪਾਟ ਕਹਹੁ ਕਿਉਂ ਖੁਲੇ, ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੧੧॥
ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ ਲਗਾਵਹਿ ਭਸਮੈ, ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ਸੁ ਹਉਮੈ ॥
ਪਾਖੰਡ ਕੀਨੇ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਈਐ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਲਖੁ ਨਾ ਪਾਇਆ ॥੧੨॥
ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰਹਿ ਉਦਿਆਨਾ (ਬਣਵਾਸ)
ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਕਥਹਿ ਗਿਆਨਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ,
ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇਆ ॥ ੧੩॥
ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਭੁਇਅੰਗਮ ਭਾਨੀ ॥ ਰੇਚਕ ਕੁੰਭਕ ਪੂਰਕ ਮਨ ਹਾਨੀ ॥
ਪਾਖੰਡੁ ਧਰਮੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀਂ ਹਰਿ ਸਉ, ਗੁਰ ਸਬਦ ਮਹਾ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥੧੪॥
ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥
ਨਾਨਕ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਸਬਾਇਆ, ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥੧੫॥ ਪੰਨਾ ੧੦੪੩

"ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ" ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹਤਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸੀ ਹੈ : -

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ : ੩ (ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ)

ਆਵਹੁ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ, ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥
ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ, ਬਾਣੀਆਂ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ਪੰਨਾ ੯੨੦

ਮਹਲਾ : ੪ (ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧)

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰ ਸਿਖਹੁ ॥ ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ ॥
ਪੰਨਾ ੩੦੮

ਨਟ ਮਹਲਾ : ੪ (ਅਸਟਪਦੀ)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ॥
ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ, ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੫॥ ਪੰਨਾ ੯੮੨
ਸਿਖੀ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ, ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ ਲਘਾਏ ਪਾਰਿ ॥......... ਪੰਨਾ ੪੬੫

(ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਇਹ ਮੂਲ ਸਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸਿਰਫ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੈ ॥)

ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ॥ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਟਣ-ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਰਥ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ॥ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ, ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਕਈ ਸ਼ੰਕੇ ਉਤਪਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇਂ ਆਪ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਤ੍ਰ ਭੀ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਜਪਜੀ (ਪੌੜੀ ਪਹਿਲੀ)

ਸ:ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ, ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ?

ਜ:ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥

ਸ (i) ਫੇਰਿ ਕਿ ਅਗੈ ਰਖੀਐ, ਜਿਤੁ ਦਿਸੈ ਦਰਬਾਰੁ ?

(ii) ਮੂਹੌ ਕਿ ਬੋਲਣ ਬੋਲੀਐ, ਜਿਤੁ ਸੁਣਿ ਧਰੈ ਪਿਆਰੁ ?

ਜ : ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਓਅੰਕਾਰ (ਮਹਲਾ : ੧)

ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ, ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥

ਇਹੁ ਬਾਣੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕੀ, ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ਪੰਨਾ ੯੩੫

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤੁ : ਪਾ ੧੦

ਬਿਨ ਬੂਝੈ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣਾ, ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥ ਖੋਹਿ ॥ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਪਿਛੇ ਹੰਕਾਰ, ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ, ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਦੀ ਚਾਹ, ਚੌਧਰ, ਝੂਠ, ਕਾਮ ਜਾਂ ਲੋਭ ਹਨ, ਉਹ ਰੱਬੀ ਰਜ਼ਾ ਨਾਲ ਹੋਇ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ॥ ਐਸੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਅਜਾਂਈਂ ਹੀ ਗੁਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹਨ ॥)

ਰਾਮਕਲੀ ਮ : ੧

ਜਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ, ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰੀ ॥ ..... ਸੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਭਾਵੈ, ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਲਾਜ ਛੋਡਿ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਪੰਨਾ ੮੭੯

ਇਕ ਖਿਆਲ ਆਮ ਪ੍ਰਚਾਲਤ ਹੈ, ਕਿ ਜੋ ਤਕਦੀਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੋ ਕੇ

ਹੀ ਹਟੇਗਾ॥ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਮੇਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ : -

<u>ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ : ੨</u>

ਬਾਬਾ ਨਾਂਗੜਾ ਆਇਆ ਜਗ ਮਹਿ, ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇਆ ॥
ਲਿਖਿਅੜਾ ਸਾਹਾ ਨ ਟਲੈ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ ੫੮੨)

ਪਰ ਸਿਖ ਧਰਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਨੂੰ ਮਨਮਤ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਐਸੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਸੁਖਾਲੇ ਹੀ ਆਵਾਗਵਨ ਕਟਿਆ ਜਾਇ ॥ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਰਨ ਕਾਰਣ ਹਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਢਾਹ ਭੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਰਨ ਕਾਰਣ ਜੋ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬਦਲ ਭੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਜੋ ਢਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਾਰ ਭੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

<u>ਸਲੋਕ</u>

ਜਿਨੀ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥
(ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ)

<u>ਬੈਰਾੜੀ ਮ : ੫</u>

ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਦੂਖ ਗਵਾਇਓ ॥ (ਸਫਾ ੭੨੦)

<u>ਅਰਦਾਸ</u>

ਉਹ ਮਤ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਯਾਹੂਦੀ ਮਤ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਮਰਦ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਜਦੋਂ ਤੋਹਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਭੀ ਉਸਦਾ ਚੁੰਮਣ ਸਿਰਫ ਮਰਦ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਭੀ ਪੰਜੇ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਇਮਾਮ ਦੀ ਰਹਬਰੀ ਵਿਚ ਕਾਬੇ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਸਨਮੁਖ ਹੋਕੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਹਿਲਾਇਆ ਜੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਵਿਚ ਗਿਰਜੇ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਪ੍ਰਵਾਰਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਦਰੀ ਦੀ ਰਹਬਰੀ ਹੇਠ congregational ਪਾਠ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨੰਗੇ, ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਢਕੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਪ੍ਰਵਾਰਿਕ ਜਾਂ ਸੰਗਤੀ (congregational) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਮੱਤ ਨੇਂ "ਸਿਮਰਨ" ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਰਤੇ ਵਾਲੀ, ਕਿਰਪਾਲੂ, ਸਰਬ ਪਾਲਕ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਦਾਤਾਰ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ॥ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਉਹ ਸਾਜਣਹਾਰ ਅਤੇ ਰਖਿਯਕ ਹੈ ॥ ਬਾਣੀ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸਿਮਰਨਾ ਕਰਨੀ, ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਹਰ ਸਿਖ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਹਿਦਾਇਤ ਹੈ ॥ ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੁਣਨਾਂ

ਇਹ ਇਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਤਵਿਯ ਹੈ ॥ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਰਿਕ ਤੌਰ ਉਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ॥ ਮਰਦ, ਔਰਤ, ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ॥ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿਰ ਢਕਕੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ ॥

ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਕੇਵਲ ਕਰਤਾਰ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਵਿਧਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਯਾ ਹੈ, ਯਥਾ : -

ਭੈਰਉ ਮ : ੫

ਦੁਇ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਪੰਨਾ ੭੩੬

ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ : ੫ (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ)

"ਤੂੰ ਠਾਕੁਰ ਤੁਮ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭ ਤੇਰੀ ਰਾਸਿ ॥
ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਿ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ ॥
ਕੋਇ ਨ ਜਾਨੈ ਤੁਮਰਾ ਅੰਤੁ ॥ ਊਚੇ ਤੇ ਊਚਾ ਭਗਵੰਤੁ ।
ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਤੁਮਰੈ ਸੂਤ੍ਰਿ ਧਾਰੀ ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ ਸੁ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ॥
ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥ ਪੰਨਾ ੨੬੮

ਅਰਦਾਸੀਆ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋਕੇ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰਹਬਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ੧ਓ ਵਾਲੇ ਕਰਤੇ ਦੀ ਸਿਮਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਤਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਫਿਰ ਪੰਥ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਕੇ ਫਿਰ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਭਵਿਸ਼ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸੌਂਪਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਤ ਉਚੀ ਅਤੇ ਮਤ ਦਾ ਰਾਖਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਉਪ੍ਰੰਤ ਨਿਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਣਾ ਇਹ ਹਰ ਸਿਖ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਇਸਟ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਹਰ ਕੋਈ ਸਿਖ ਮਰਦ ਜਾਂ ਔਰਤ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵਜੋਂ ਧਾਰਮਕ ਕਾਰਜ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਦੀ ਅਰਜੋਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥

ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ

ਹਰ ਮੱਤ ਦੇ ਵਿਆਹ ਰਚਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਹਨ ॥

ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸਿਰਫ ਜੋੜੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇਂ ਵਜੋਂ ਮਿਥਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਪਾਦਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪੰਡਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਗਨੀ ਜਾਂ ਹੋਮ ਕਰਕੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣਤ ਵਾਰ ਘੁਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ਸਨੇਹੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਹਾਜਰੀ

ਲਾਜ਼ਮੀਂ ਹੈ ॥ ਕਈ ਜੋੜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਏ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਾਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ੯ (ਪੰਨਾ ੭੭੩) ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਔਰ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਵਾਰਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹਿਤ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੜਕਾ, ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਵਾਰਸ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਲੜਕੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਵਾਰਸ ਇਕ ਪੱਲਾ ਫੜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਇਸ ਪੱਲੇ ਦਾ ਲੜ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਤਕ ਇਕ ਸਿਰਾ ਲੜਕੀ ਦੇ ਹਥ ਫੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਲੜਕੇ ਦੇ॥ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਲਾਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ॥

ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸੇ ਨੂੰ ਰਾਗੀ ਜਨ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਲੜਕਾ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੁਆਲੇ clock-wise ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਫੇਰੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ) ॥ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ ॥ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਲਾਂਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ਚੌਥੀ ਲਾਂਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਉਤੇ ਵਿਵਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਮਿਥਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋ ਅਤੇ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਅਨੁਸਾਰ (੧) ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਵਾਰਸਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ (੨) ਲੜਕਾ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ (੩) ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਵਿਆਹ ਇਕ ਘਰੋਗੀ ਕਾਰਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ, ਇਕ public ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ॥ (੪) ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੂਹਾਨੀ ਰੰਗਤ ਭੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਓਟ ਦੀ ਤਵੱਕੋ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਸਿਖ ਧਰਮ ਦਾ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਨੋਖਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਛਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਥ ਲਿਖਤ ਹੈ ॥ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਖਾਸਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸਦਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਆਦਰ ਅਤੇ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਜੀਵਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ॥ *ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ, (ਪੰਨਾ ੪੫੦)* ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ ॥ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਰੁਕਾਵਟ ਅਤੇ ਵੰਡੀਆਂ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਵਾੜ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਖੁਲਦੇ ਹੋਇ ਇਸੇ ਗਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ॥ ਹਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਸਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਅਤੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਧਰਮ ਪੁਕਾਰਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ : *ਮਾਨੁਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭਿਹ ਏਕ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨਬੋ ॥*

ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਵਖਰੇ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਇਆ ॥ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਕਰਤਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ਕਿਰਣ ਲੈਕੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਵਾਗਵਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਵਣ ਦੇ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਵਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ, ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਈ ਲੀਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਕੈਫੀਅਤਾਂ ਮੁਹਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ॥

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਉਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵ ਕਲਿਆਣਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇਂ ਇਸ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਹੈ ॥

<u>ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ : ੫</u>

ਥਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਸਤੂ ਪਇਓ ॥

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਵੀਚਾਰੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ, ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ ... (ਪੰਨਾ ੧੪੨੯)

ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਾਂ ਕੋਈ ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੇ ਰੱਬ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਉਠਣਾ ਹੈ ॥ ਇਹ ਤਾਂ ਕਈ ਧਰਮ ਪ੍ਰਨਾਲੀਆਂ ਦੀ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ, ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ, ਯਹੂਦੀ, ਪਾਰਸੀ, ਈਸਾਈ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਿਥੀ ਗਈ ਹੈ ॥ ਜੈਨ ਅਤੇ ਬੁਧ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ; ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਆਦਮ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ; ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਮਤ, ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਇਕ ਕੰਵਾਰੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਜਨਮਿਆ ਹੋਇਆ ਰੱਬ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ॥ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨਿਰਗੁਣਤਾ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਦੇਹ-ਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲਦਾ ॥

ਜਗ ਰਚਨਾ ਨੂੰ, ਯਹੂਦੀ, ਪਾਰਸੀ, ਈਸਾਈ, ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸਿਰਜਨਾ ਮਿਥਦੇ ਹਨ ॥ ਪਰ ਉਹ ਧਰਮ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਦਾਹਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਜਗ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਸਿਖ ਧਰਮ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ, ਕਰਤਾ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥

ਕਵਣ ਸੁ ਵੇਲਾ ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ ਕਵਣ ਥਿਤਿ ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ॥ ਕਵਣਿ ਸਿ ਰੁਤੀ ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰੁ॥ ....ਵਡਾ ਸਾਹਿਬ ਵਡੀ ਨਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਜੇ ਕੋ ਆਪੌ ਜਾਣੈ ਅਗੈ ਗਇਆ ਨ ਸੋਹੈ ॥ (ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ)

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਪਰ ਦੁਚਿਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ॥

ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ, ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਯਾਹੋਵਾ ਦਾ ਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ॥ ਪਾਰਸੀ ਰੱਬ

(ਔਹਰਾ ਮਜ਼ਦਾ) ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਅਹਿਰੇਮਾਨ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਆਖਰੀ ਰਸੂਲ ਸਿਰਫ ਮੁਹੰਮਦ ਹੀ ਹੈ ॥ ਚੂੰਕਿ ਜੈਨ ਅਤੇ ਬੁਧ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਨੌਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੋ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ॥ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਝਮੇਲਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਕਾਈ ਵਾਲਾ ਰੱਬ ਤਾਂ ਲਭਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਲਭਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰੱਬ ਜੋਤਿ ਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੈਭੰ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ਕਿਰਣ ਹਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥

ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ, ਕਿ ਰੋਜ਼ੇ (ਬਰਤ) ਅਤੇ ਤਯਾਗ ਬੰਦੇ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਬਿਹਤਰੀ ਅਥਵਾ ਬਹਿਬੂਦੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਤਵਯ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ਪਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਵਗਿਯਾਨਕ ਅਤੇ ਬੁਧੀਜੀਵਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ਯਹੂਦੀ, ਈਸਾਈ, ਇੰਸਲਾਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਰੋਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਬਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ॥ ਜੈਨ ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬੋਧੀ ਕੁਝ ਢਿੱਲੇ ਮੱਠੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ॥ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ॥

ਤਿਆਗ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀ, ਪਾਰਸੀ, ਇਸਲਾਮ, ਜੈਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ॥ ਪਰ ਈਸਾਈ, ਬੁਧ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥

ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਾਈਂ, ਜਿਹੜੇ ਵਿਕਾਸ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਵ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰਕ ਅਤੇ ਅਤਿਆਤਮਕ ਹੱਦਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ਅਤੇ ਬੁਧੀਜੀਵ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਤਾਣ ਲਗਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ ॥ ਜ਼ਰਤੁਸਤ ਮਤ ਸੀ, ਕਿ ਯਹੂਦੀ ॥ ਈਸਾਈ ਮਤ ਸੀ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ॥ ਜੈਨ ਮਤ ਸੀ ਕਿ ਬੁਧ ॥ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ॥ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦ-ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਧਰਮ-ਸੰਕਟ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਲੁਕਾਈ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਦਾ ਵਾਜਬ ਹਲ ਦੱਸਿਆ ॥ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਜੀਵ ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਮੱਸਿਆ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ॥

ਪੈਦਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਯਹੂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਜੇ ਉਸਨੇ ਮੂਸਾ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੁਝਕੁ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਅਪਣਾ ਲਈਆਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਯਹੂਦੀ ਨਾਂ ਬਣ ਗਿਆ॥ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਅਸੂਲ ਅਪਣਾ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਈਸਾਈ ਅਥਵਾ ਯਹੂਦੀ ਨਾ ਹੋ ਗਏ ॥ ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਕਥਨ ਨਿਆਂਪੂਰਵਿਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿ ਜੇ ਯਹੂਦੀ, ਈਸਾਈ, ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਹੋਵਨ, ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਬਿਨਾ ਉਤੇ ਹੀ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗ਼ਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਖ਼ ਹੈ ॥ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਕਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ; ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਜੀਵ ਅਤੇ ਕਾਇਨਾਤ ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਸਿਰਜਨਾ ਹੈ ॥ ਸਭ ਕੁਝ ਅਤੇ ਸਭ ਕੋਈ ਉਸੇ ਇਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹਨ ॥ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਰਗੁਣ ਭੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਭੀ

॥ ਉਹ ਕਰਨ-ਕਾਰਨ ਹਾਰ ਹੈ ॥ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ਕੰਠ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ਜੀਵ ਉਸ ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਦੀ ਕਿਰਨ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਹ ਉਤਮਤਾ-ਭਰੀ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੁ ਚਾਰ ਖੰਡਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਓਹ ਸਚ ਖੰਡ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਵਾ-ਗਵਣ ਤੋਂ ਸਦੀਵੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਵੇ :

ਮਾਝ ਮਹਾਲ : ੫

ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣੈ ਕੀ ਇਹ ਨੀਸਾਣੀ, ਮਨਿ ਇਕੋ ਸਚਾ, ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੀ ॥
ਸਹਿਜ ਸੰਤ ਮੁਖਿ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੇ, ਅਨਦੁ ਖਸਮ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੀਉ ॥ ਪੰਨਾ ੧੦੬

ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਮੁਸਲਿਮ ਕਵੀ ਪੁਛਦਾ ਹੈ .... "ਯਾ ਵੋਹ ਜਗ੍ਹਿ ਬਤਾ ਦੇ, ਜਿਸ ਜਾ ਖੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ?" ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਚੋਖਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵਜੀ ਨੇਂ ਇਸਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਚਾਰ ਥਿਤਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹੇ॥ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕਿਆਮ ਕਿਸੇ ਇਕ ਥਿੱਤ ਵਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ ॥ ਏਕ ਪਿਤਾ, ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ, ਦੇ ਗੁਰ-ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਨੀਹੁੰ ਭੀ ਇਕ ਖੁਦਾ-ਰਸੀਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਪਾਸੋਂ ਰਖਵਾਈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਸਿਖਿਆ ਉਤੇ ਪਰਖਿਆਂ, ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪੂਰੀ ਉਤਰਦੀ ਹੈ ॥ ਹਰ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਸਿਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ॥ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ, ਕਿ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇਂ ਮਾਨੁਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਣ-ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਸਿਖ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਮਰਨ ਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੰਸਾਰਕ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਮਰਿਆਦਾ ਭੀ ਨੀਅਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ॥ ਜੇ ਅਜੇ ਭੀ ਕੋਈ "ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ " ਦੀ ਰਟ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਆਖੀ ਜਾਵੇ, ਕਿ ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਫਲਸਫੇ ਵਜੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੁਝ ਭੀ ਨਵੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ :-

੧. ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਅਤੇ ਅਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸੰਯੋਜਿਤ ਹਨ ॥ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੇਂ ਪੂਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥

੨. ਸਿਖ ਧਰਮ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ: ਕਰਤਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਨਿਆਯਿ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਕਰਮ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

੩. ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਮਾਨੁਸ਼-ਜਾਤੀ ਦਾ ਆਤਮ ਸੰਬੰਧ ਅਟੁਟ ਹੈ॥ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਲਈ ਕਰਤੇ ਨੇਂ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ॥

੪. ਬਹੁਤਿਆਂ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਅੱਧੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਸੰਖਯਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਬਠਾਈ ਹੋਈ ਹੈ॥ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਅੰਤਮਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਰਾਬਰਾ॥ ਉਹ ਤਾਂ ਸੈਭੰ ਹੈ ॥

੫. ਲੋਕਾਈ ਅੱਗੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸੁਰਗ ਦੇ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਨਰਕ ਦੇ ਭੈ, ਵੀ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ॥ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਭੀ ਮੁਕਾ ਦਿਤੀ ॥

੬. ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇਂ ਇਸ ਧਮਕੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਓਨਾ ਚਿਰ ਕਰਤੇ ਤਾਂਈਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣਗੇ ਜਦੋਂ ਤਾਂਈਂ ਉਹ ਉਸ ਖਾਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ॥

੭. ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇਂ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਦਰ ਹਕੀਕਤ ਏਕ ਪਿਤਾ ਕੇ ਬਾਰਕ ਪੁਕਾਰਿਆ ਹੈ ॥

੮. ਸਿਖ ਧਰਮ, ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ਕਿਰਤ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਸਿਰਫ ਕਹੀ ਜਾਂ ਤੇਸਾ ਮਾਰਕੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ ॥ ਹਕ ਹਲਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਿਰਤ ਹੈ ॥

੯. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ, ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਉਪਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਣ ਦੀ ਸਮਝੂਣੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਉਸ ਵਸਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਜੋਦੜੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ॥

<u>ਧੁਨਾਸਰੀ ਮ : ੫</u>
ਜੋ ਮਾਗੇ ਠਾਕਰ ਅਪਣੇ ਸੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ ॥

੧੦. ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹਣ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਭੀ, ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਅਤੇ ਬਹਿਬੂਦੀ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹਿਸਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਸਚਿਖੰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦਿਤੇ ਹਨ ॥

ਹੋਰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਨਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸੁਵੇਖਣ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇਹ ਨਿਸਚੈ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਿਖ ਧਰਮ ਇਕ ਨਿਰਮਲ, ਅਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਧਰਮ ਹੈ॥ ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਇੱਨੀ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਭੀ ਭੂਗੋਲਿਕ, ਨਸਲੀ, ਰੰਗ-ਰੂਪ, ਨਰ-ਮਾਦਾ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਹ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਆਵਾ-ਗਵਨ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ ॥

ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿ ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਹੈ, ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ, ਸਮਝਕੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਮੁਢਲੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ ॥ ਫਿਰ ਪਕਿਆਈ ਨਾਲ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਲੋ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਣ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੇਧ ਦੇ ਕੇ ਐਸਾ ਢਾਲ ਲਵੇ ਕਿ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ "ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਮੋਹ, ਲੋਭ, ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ" ਦੀ ਗਰਿਫਤ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿ ਸਕੇ ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇਂ ਨਿਧੱੜਕ ਹੋ ਕੇ ਐਲਾਨਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਇਕ ਹੈ ॥ ਉਸੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਹਰ ਚੀਜ਼, ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ਹੁਣ : -

ਅਨਵਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬ ਕੇ ਹਾਥ ਮੇਂ, ਸ਼ੱਮਾਂਏ ਧਰਮ ਰੌਸ਼ਨ ਹੈ ॥
ਰਾਹ ਮੇ ਬੁਝਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ, ਯਾ ਮੁਨੱਵਰ ਜਹਾਂ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ?